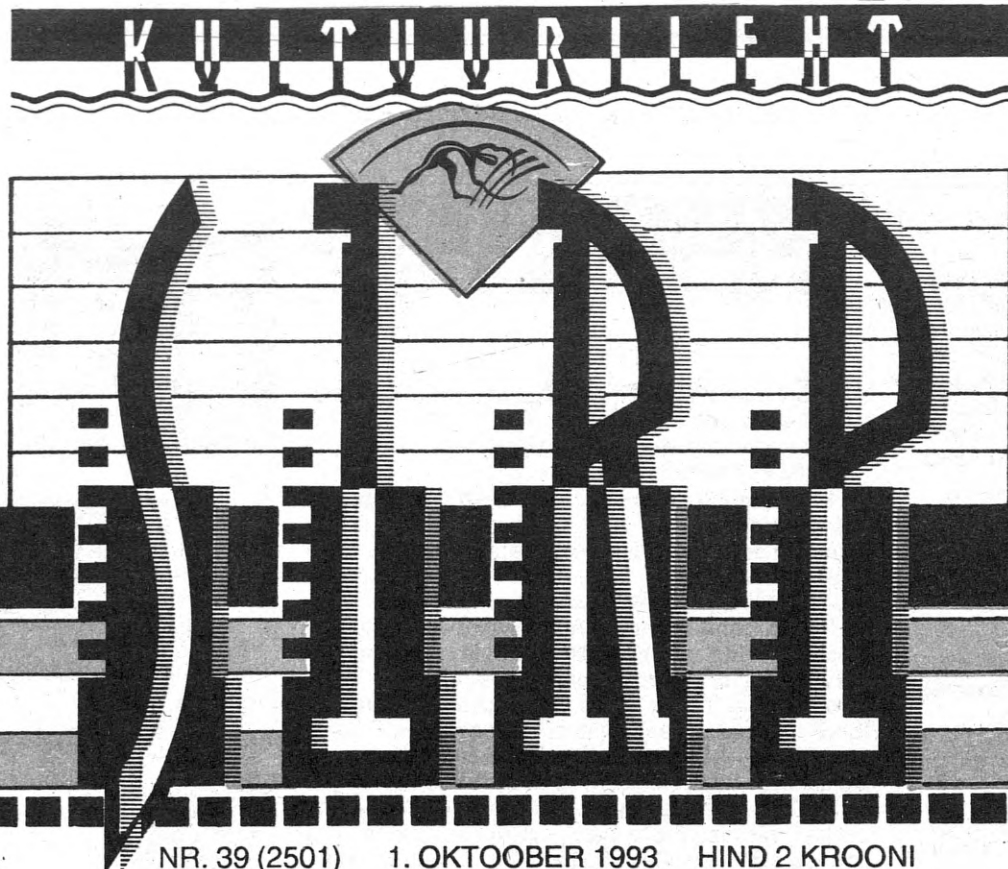

LK. 4
MATI HINT:
VÕRU JA
EESTI
IDENTSUST
POLE VAJA
VASTANDADA

LK. 9
KRISTA KODRES:
EESTI
ARHITEKTUURI
VAIKNE
HOOAEG
KATKES

NR. 39 (2501) 1. OKTOOBER 1993 HIND 2 KROONI

TALI TULEB, HALLAD MAAS...

ARVO IHO:

Talv on tulemas ja reanimestel tege-
mist, et iseseisvas Eestis kuidagi Kol-
manda Maailma tasemel ära elada ja
Rootsi tasemel riigimaksudega toime tul-
la. On ju kena lehest lugeda, et valitsus
esitab Riigikogule tasakaalustatud riigie-
larve projekti, kuid paljud kultuuri-
töötajad otsivad uusi töökohti, sest 600—
1200 krooniga kuus (50—100 USD) ei ela
enam ära.

Paistab, et eriti rängad hallad tabavad
lähiaegadel eesti filmimaastikku. Nimelt
oli just film *ainus* kultuuriala, kus taotle-
tud riikliku toetuse summast tõmmati
maha 2/3, kirjutades sellega alla ühe
kultuuritraditsiooni surmaotsusele.
Ometi moodustas taotletud 8,7 miljonit
krooni vaid 2,4% kogu kultuuri finantseerimise
summadest. Proportsioon ja
suhtumine on väga kõnekad ning näitavad
selgesti, et film on selles riigis ja selle
valitsuse arusaama järgi kultuuriväline
ja ilmselt üleliigne nähtus. Kas tõesti toi-
mib ikka siamaani nii võimsalt snobistlik
ja põhjendamatu üleolev suhtumine
kogu eesti filmikultuuri, millele 25
aastat tagasi andis selgesõnalise vormi
Lennart Mere artikkel "Suur Üksildane"?
On ikka tappev hinnang küll, kui
selliste inimeste elutöö nagu Tuganov,
Pars, Pärn, Raamat, Paistik, Sööt, Soosaar,
Maran, Puks, Tambek, Müür, Sade,
Tooming, Laius, Kiisk, Kruusement, Kromanov,
Simm, Põldre ei kuulu justkui
kultuuri valda ja pole eesti rahvale vaja-
lik. Aga just niisugune suhtumine pais-

tab läbi arvude, mis räägib, et kavatse-
takse katkestada üks elav ja arenev kul-
tuuritraditsioon.

Et mu jutu toon põhjendamatu ei tun-
duks, pakun väikese tagasisaate kodu-
maise filmitootmise lähiminevikku ja
mõned võrdlusteks vajalikud arvud lähi-
naabritelt Põhjamaadest.

Kirjutud nõukogude võimu ajal tehti
Eestis igal aastal (viimasel kümnendil)
4—5 täispikka mängufilmi, parimail aas-
tail isegi 6—7, 30—35 dokumentaalfilmi,
24 osa kroonikat, 10—12 animatsioonifil-
mi (nuku- ja joonisfilmid), 20—25 telli-
musfilmi, üle 200 reklaamfilmi, umbes
20 kontserdiprogrammi ja teatrietenduse
jäädvustusi muuseumidele. Kindlasti
pole see nimekiri täielik, kuid on ilmsel-
ge, et 1,5-miljonilise elanikkonnaga re-
gioonile pole seda vähe.

ENSV eelarvest kaeti 1990. aastal fil-
mide tootmiskuludest vaid 12%. Ülejää-
nud raha tuli Moskvast, ja ehkki raha
andjad püüdsid määrata, mis keelatud ja
mis lubatud, tehti ikka ka neid filme, mis
just rahvuskultuurile väärtuslikud olid
ja on.

Film üldse ja eriti mängufilm on töö-
mahukas ning kallis toode, mille maksu-
musest umbes 15—20% dokfilmi puhul
ja 60% mängufilmi puhul moodustab
inimeste töötasu. Täispika mängufilmi
tüüpeelarve kuni 1990. aastani oli
424 000 rubla ja üsna harva olid Eestis
tehtud filmid sellest kallimad.

(Järg 3. lk.)

EESTIMAA PLIUHKAMID VALITSUSES ja MUJAL!

Vaadake täna kell 20 Taska kanalil Riho Undi tõeliselt vängel nukufil-
mi "Kapsapea"! Ja öelge pärast veel, et seda kunsti pole eesti rahvale
enam vaja!

1. OKTOOBER,

RAHVUSVAHELINE MUUSIKAPÄEV

JUTUAJAMISEST
NEEME JÄRVIGA.
GÖTEBORG, SEPTEMBER, 1993

* Eestis on praegu väga
levinud tõdemus: kultuu-
rile ei jätku raha. Maest-
ro Järvi, teil on aastate-
pikkune kogemus
Rootsis ja USA-s — mil-
listele alustele kultuuri
finantseerimine seal on
rajatud?

See on intelligentsuse kü-
simus. Inimesed, kes otseselt
äriga tegelevad, n-ö. raha
teevad, peavad mõistma, et
kultuur ei ole võimalus raha
teha, kultuurile on vaja raha
anda. Selline sponsorlus täht-
sustab kultuuri ja mõjub
soodsalt riigi mainele.

Eestis on haruldasi,
maailmatasemel heliloojaid,
loomulikult peaks nende teo-
seid esmajärjekorras esitama
ERSO. Kuulen meelehärmi-
ga, missuguseid probleeme
kerkib praegu Eestis seoses
sümfooniaorkestri elu korral-
damise ja majandamisega.

* Kas raha kultuuri tarvis
peaks tulema üksnes riigikassast?

Mina ei oska muidugi
täpselt öelda, kust see raha
Eestis tuleb või tulema
peaks. Ameerika Ühendriiki-
des ei tule küll riigikassast
midagi. Olen Detroiti orkestri
peadirigent. Meil on alail-
ma rahaga raskusi, ent see
kõik pole siiski võrreldav
nende väikeste palkade ja
minimaalsete kulutustega,
millest Eestis praegu räägi-
takse. Kui oleksin üks Eesti
kultuurijuhte, määraksin or-
kestrantidele praegusega
võrreldes kolmekordse tööta-
su, lasaksin neil esitada palju
head eesti muusikat ja otsik-
sin võimalusi selle viimiseks
maailma. Läti orkester on ju
selge näide: eesti dirigendi
Paul Mägi juhatusel esineti

tänavu suvel väga prestiiži-
katel Euroopa festivalidel,
solistik Svjatoslav Richter
ise. Läti ja Leedu orkestreid
muusikamaailm juba teab,
Eestit veel mitte.

USA-s on 400 klassikalist
muusikat edastavat raadio-
jaama, on sadu kõrgelt pro-
fessionaalseid orkestreid.
Detroiti sümfooniaorkester
on nende hulgas vahet 4.—
5. kohal. Detroiti orkestrit
aitavad väga tõhusalt suured
autokompaniid — General
Motors, Chrysler, Ford. Göte-
borgi Sümfooniakute peami-
seks toetajaks on Volvo. Fir-
ma peakorter asub teatavasti
Göteborgis ja meie huvid on
ühised — kõrgtaseme kaudu
Göteborgi nime maailmas
teadvustada.

Äsja käisin Göteborgi
rahvusvahelisel raamatumes-
sil, seegi on kultuurisünd-
mus, mis linnale nime teeb.
Tahaksin südamest, et edas-
pidi teadvustuksid nõnda ka
Tartu, Pärnu, Tallinn. Eestis
oleksid nii head võimalused
korraldada rahvusvahelisi
muusikakursusi, sinna võik-
sid suviti koguneda muusi-
kud, kes sooviksid end nime-
kate pedagoogide käe all
täiendada. Miks mitte korral-
dada dirigentide konkursse?
See kõik ei oleks ülemäära
kulukas: osavõtjad maksak-
sid oma kulud ju ise. Ja orga-
niseerimisvõimelisi inimesi
Eesti jätkub, tuleks neile vaid
vabad käed anda. Võime ju
iga viie aasta järel kokku tul-
la ja laulda — iseenese jaoks.
Nüüd peaks hakkama mõtle-
ma rahvusvaheliselt. Eesti
nime maailma viimiseks ei
peaks kokku hoidma ei raha,
vahendeid ega energiat.

* Kust ja kui regulaarselt
saate jooksvat infot Ees-
ti kultuurielust?

Mul on harjumus kuulata
igal õhtul kell 23 tund aega
"Vaba Euroopat". Olen kuul-
nud, et president Clinton on
seisukohal: läti-, leedu- ja
eestikeelsed saated maailma-
le võiks lõpetada, need riigid
on iseseisvunud ja raadio-

programmid oma senise
funktsiooni kaotanud. Siiski,
põhiline informatsioon Eesti
kohta tuleb maailmale prae-
gu Ameerika ja "Vaba Euroo-
pa" kaudu. Leian, et Eesti
peaks ka ise suutma maail-
male raadioinfot edastada,
iga päev eesti ja inglise kee-
les. Hea oleks mõnel lühilai-
nealal otse Eestist tulevaid
sõnumeid kuulda, infopuu-
dus on aeg-ajalt väga suur.
Oli heameel näha, et "News-
week" avaldas hiljuti ulatus-
liku kirjutise Eesti kohta. Sel-
listest asjadest on rohkem
kasu, kui vahel arvame.

* Meie sõidame homme
Eestisse tagasi, teie jät-
kate igapäevast inten-
siivset dirigendielu —
kontserdid, proovid, he-
liplaadistamised, sõidud
ühel maailma servast
teise. Kas te mõnikord,
mõne orkestri ette astu-
des tunnete ka väsimust
või tüdimust?

Ei.
Ma armastan muusikat,
see on minu elu, minu töö.
Õieti polegi see töö, pigem
kutsumus kogu eluks. Kas
dirigeerin Stuttgardis, Göte-
borgis või Chicagos — suurt
erinevust ei ole. Muidugi,
Chicago orkester on arvam-
sel, et nemad on parimad,
Detroiti muusikud on kind-
lad, et just nemad on orkester
number üks, ja New Yorgi
Filharmonikud on veendu-
nud, et just siin asub maail-
ma keskpunkt. Tegelikult
ühendab meid kõiki suur
muusika, kus me ka ei oleks.

Kui saan tulla ERSO juur-
de, Estonia orkestri juurde ja
teha kolme päevaga seesugu-
sed kontserdid, nagu meil
maikuu olid, siis tunnen
suurt naudingut.

Loodan, et Eesti muusi-
kaelus tehakse lähiaegadel
õigeid ja kiireid otsuseid.
Meil on, mida maailmale öel-
da.

ELA TOMSON

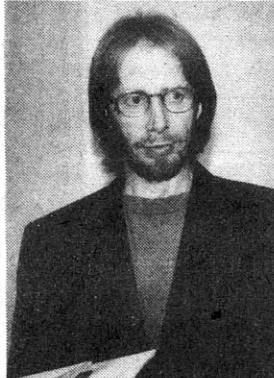
TALLINNA ÜLIKOO-
Akadeemiline
Raamatukogu

22. SEPTEMBER

● Rütli galeriis Tartu linnas avati selle galerii ajaloos esimene naiskunstniku näitus, esinejaks graafik, joonistaja ja raamatuillustraator Naima Neidre, kes Läänemaa koolitüdrukuna alustas 1959.a. kunstiõpinguid Tartu Kunstikoolis.

Fotol: Naime Neidre ("Sirbi" arhiivifoto).

● Galeriis "Sammas" avati **Simo Heleniuse** (Soome) puuskulptuuride näitus.

23. SEPTEMBER

● Estonia Valges saalis korraldasid **Soome Eesti-Instituut** ning **Hanna ja Pertti Niemistö Kujutava Kunsti Fond** kokkusaamise eesti ajakirjanike ja kunstielu korraldajatega, et fookuseerida Põhjamaade suurimat kunstiauhinda "ARS FENNICA". Preemia statuuti tutvustas fondi tegevsekretär Kirsti Karvonen, kõnelesid ka Soome suursaadik Eestis Jarkko Kaurinkoski ja Soome Eesti-Instituudi juhataja Pertti Pyhtilä, meie poolt EKL-i volitusel Ants Juske.

Kunstnikele meeldetuletuseks: teave konkursi kohta oli 9. juuli "Sirbis", esitamise aega nihutati poole kuu võrra edasi (poole oktoobrini). Edu teile!

24. SEPTEMBER

● Päeval, mil Norrasse sõitis meie Griegi-konkursi võitja Ralf Taal, avati Tallinnas Norra kultuuripäevad: Mustpeade Majas pakkusid oma rahvatantse, -laule ja -pillipalu **Roslageni maakonna kunstimeistrid**. Hoopis teist laadi, n.ö. akadeemilise kavaga olid külas organist **Kolbein Håga** ja tenor **Viggo Petersen** (pildil), kes andsid kontserdi Pärnu Eliisabeti kirikus ja Tallinnas Nigulistes.

● Rahvusraamatukogus avati **Pilvi Blankini** vaibanäitus "Sanctus". Õnnitlema on tulnud pr. siseminister Lagle Parek.

● Kuigi Saksamaa Liitvabariigi kultuurinädalad Balti regioonis avati Tallinnas ametlikult alles teisipäeval, tegi üks nende saadikuid, **Ensemble Avantgarde** (Lepizig) oma turnee juba varem, esinedes 21.

IX Vilniuses, 24. IX Tallinnas ja 26. IX Riias. Et Matkamaja kontserdipublikus oli ka minister P.E. Rummo (pildil vasakul), eelnesid **Gewandhausi** orkestri noorte liikmete kontserdile uusviini koolkonna muusikast (kavas Schönberg, Berg, Webern, ka H. Eisler) sõnavõtt, mis tervitasid ammuste kultuurikontaktidega maade suhtluse intensiivistamist, rõõmustades algavate kultuurinädalate mitmekesise ja sisutiheda valiku üle. Vähemalt nende algus oli tõepoolest põnev: täissaal nautis siinmail harva kõlava muusika (Schönbergi "Pierrot lunaire" Tallinnas esiettekandel!) suurepärase esitust väga.

KROONIKA

● Galeriis "Arvaes" (Sakala Kultuurikeskuse ringbaaris) avas personaalnäituse maalikunstnik **Ülo Teder**, kes selle näitusega märgib ka oma 70 a. juubelit.

25. SEPTEMBER

● **Sorosi Kaasaegse Kunsti Eesti Keskuses** oli kiirvastuvõtt Euroopa Nõukogu korraldatud kultuurimäandžmendi kursusest osavõtjatele. Huvitati kunstielu korraldamisest, Balti riikide kultuuriühisusest, Sorosi fondist ja rahast. Küsimustele vastasid Tallinna Kunstihoone intendant Anu Liivak (kes kuulub ka kursustelaste hulka), SKKE direktor Sirje Helme ja Avatud Eesti Fondi tegevjuht Mall Hellam.

● Estonia Teater andis ooperigala **Tiit Kuusiku** fondi toetuseks. Teatavasti on see esimene Estonia Seltsi juurde asutatud fond, mis on mõeldud noorte lauluannete toetamiseks ja Tiit Kuusiku nimeliste lauluvõistluste korraldamiseks. Fond on siiani kasvanud eeskätt välisannetuste najal, hiljuti lisas sinna oma panuse a/s "Overall" ja nüüd jõuab samasse ka ooperigala (taas täissaalile!) sissetulek. Olgu meenutatud, et iga üksikisik, kes annetab fondile 200 kr., ja iga asutus, kes kannab üle vähemalt 2000 kr., kantakse fondi aarimatusse. Öhtu avas, meenutas Tiit Kuusiku ja austas tema leske ning tänas annetajaid Estonia Seltsi esimees Arne Mikk. Estonia juhtsolistide kõrval esinesid ka T.Kuusiku lauluvõistluse laureaadid Margit Saulep ja Rauno Elp ning maestro viimane õpilane Eda Zahharova, säravat ooperikontserti juhatas Eri Klas.

● Põlevikivimuseumi Valges saalis avati Kohtla-Järve—Ootokumpu sõprusidemet 25. aastapäevale pühendatud mõlema linna kunstnike ühisnäitus. Väljas on poolsada tööd, mis on valminud Kohtla-Järvel toimunud ühislaagrites ja kingitud kohtlajärvelastele. Näituse avamisel viibis ka sõpruslinna delegatsioon.

26. SEPTEMBER

● "Vanemuise" teatri rahvas ja Tartu teatripublik tähistasid **Endel Aimre** 75. sünnipäeva ja 50-aastase lavategevuse juubelit. On tähelepanuväärne, et see pikk poolsajand on möödunud ühesainsas, "Vanemuise" teatris.

Endel Aimre osade loetelu sisaldab vähemalt 39 ooperi- ja 24 sõnalavastust. Nende hulgas on olnud ka sellised suured ooperiroolid nagu krahv Almaviva Mozarti "Figaro pulmas" 1950, vürst Tomski Tšaikovski "Padaemandas" 1953, Schaudard Puccini "Boheemis" 1951. Kuid on olnud ka sõnalavastuste peaosad, nagu Peeter Tamblaane draamas "Raudne kodu" (1954), on olnud Huotari Pakkala "Parvepoistes" 1957, Bassanio Shakespeare'i "Veneetsia kaupmehes" 1958 ja palju teisi. Mitme põlvkonna laia publiku silmis on Endel Aimre pärisosaks olnud siiski operett, mistõttu tema juubeliõhtul esitati juubilari osavõtul "Operetiromenaadi" — kontsertjalutuskäiku läbi operetižanri Viinis, põikega Pariisi ja Broadway'le.

Kjell Pahr-Iversen

Roland Lengauer

● Tervishoiuuseumis avati Norra maalija **Kjell Pahr-Iverseni** ja skulptor **Roland Lengaueri** loomingu näitus.

27. SEPTEMBER

● Moodustati **Eesti Teatriuurijate Ühendus** (ETÜ). Algatusrühma korraldatud koosolekul kinnitati põhikiri ja valiti 3-liikmeline juhatus: Lea Tormis (esinaine, Eesti Muusikaakadeemia dotsent), Luule Epner (asetäitja, Tartu Ülikooli õppejõud) ja Giina Kaskla (sekretär, Teatri- ja Muusikamuseumi teadur). ETÜ on vabatahtlik erialaühendus, mis koondab teatriajaloo, selle õpetamise ning teatriuurimise alal tegevseid isikuid ja kuulub Eesti Teatriliidu struktuuri erialaliidu õigustes. Üldkoosolek kutsutakse kokku käesoleva aasta detsembris, asjast huvitatud erialainimestel on võimalik ka enne seda ühendusega liituda.

● Tartu "Sebra" galeriis avati **Peeter Alliku** graafika näitus. Pärast kunstniku lühikest sõnavõttu rääkis tema loomingust Linna Mäll.

● Galeriis "Tokko & Arrak" avati **Jüri Arraku** piltvaipade näitus. Jüri Arraku piltkavandid on teoks teinud Arhangeliskis elav Anna Dimitrijeva.

Pildil: Jüri Arrak, Anna Dimitrijeva ja nende koostöö.

28. SEPTEMBER

● Saksamaa Liitvabariigi kultuurinädalad Balti regioonis saabus Tallinna avama Saksamaa Välisministeeriumi riigisekretär dr. Jürgen Trumpf. Peokõnes Estonia Kontserdisaalis toonitas ta, et "Hannoveri Poistekoori kontsert koos eesti muusikutega on heaks näiteks Eesti—Saksa solidaarsusest. Hiljajärgu meie riikide vahel allakirjutatud kultuurialane kokkulepe loob kindla aluse ametlikele, eelkõige aga just eraviisilistele kontaktidele". Järgnenud kontserdil kuulis täissaal Hannoveri Poistekoori ja Tallinna Kammerorkestri kammerlikku tõlgendust Händeli oratooriumist "Iisrael Egiptuses", juhatas Heinz Henning.

● Kirjanike Liidu malematš Tallinn—Tartu lõppes 52,5:47,5.

29. SEPTEMBER

● Pressikonverentsi andis täna saateid alustava uue telekanali "Kanal 2" juht Ilmar Taska. Programmis on kõigepealt uusimad eesti filmid, seejärel esinduslik valik varasemast (kokku 100 tundi). Lisaks sellele näeb televaataja eeskätt Hollywoodi, samuti Euroopa filme. Originaalsaadetel on eetris esialgu intervjuud filmiloojatega. Mujalt maailmast ostetakse uudiseid. "Kanal 2" alustab nädalavahetustel, novembris saatemaht suureneb. Uuritakse ka võimalusi kanali leviala laiendamiseks.

30. SEPTEMBER

Kontserdiga Malmö Kontserdimajas käivitus eesti muusikale oluline projekt: Malmö Sümfooniaorkester esitab ja plaadistab Paavo Järvi juhatusel kahe hooajaga Lepo Sumera tähtsamad orkestriteosed (kõik sümfooniad, Klaverikontserdi jne.).

Kontserdieelses telefonivestluses ütles Paavo Järvi: "Sumera on unikaalne, ja mitte ainult eesti muusikas, ta on sümfonist. (Praegused heliloojad kirjutavad kammerlikumalt.) Sumera on kohutavalt originaalne, aga samas ka kergesti vastuvõetav. Olen alati tahtnud tema töid ette kanda, aga see on keeruline, kui pole oma orkestrit. Nüüd, kui olen saamas Malmö orkestri peadirigendiks, pakkusin selle mõtte kohe välja. Et mul on väga hea kontakt plaadifirmaga BIS, tutvustasin selle omanikku oma plaaniga. Ta kuulas Kolmanda sümfoonia esimest proovi ja lausa põles vaimustusest. BIS on küllalt tuntud firma, tema levi ulatub üle maailma: Sumera muusika jõuab kohe Jaapanisse, Austriasse, Ameerikasse... See on erakordne sündmus, tegelikult esimese Eesti modernisti täisloomingu plaadistamine."

Lepo Sumera, kes on ka Malmös, lisas: "Juba esimeses proovis oli näiteks III osa, mis löökpillidele eriti raske, nii hea, nagu ma kunagi pole kuulnud. Paavo Järvi on väga musikaalne dirigent, hea ja aktiivne muusik, kes oskab suurepäraselt orkestrit innustada, oma soovide selgeks teha."

Niisiis alustati L. Sumera Kolmandast sümfooniast. Järgmisena tuleb 1994.a. jaanuaris ettekandele tema Teine sümfoonia, mis samal kuul tuuakse ka külalis-esinemistele Tallinna ja Tartu. Esimene CD loodetakse valmis saada kevadeks.

ECM RECORDS esitleb uut heliplaati "**Arvo Pärt — Te Deum**" kontsertidega 2. okt. Tallinnas (Kaarli kirik), 5. okt. Zürichis (**Grossmünster**), 8. okt. Pariisis (**Eglise Saint Roch**) ja 11. okt. Münchenis (**Herkulesaal**).

ECM Records, Eesti Filharmoonia Kammerkoor ja Tallinna Kammerorkester kutsuvad teid uue heliplaadi "**Arvo Pärt — Te Deum**" esituskontserdile Tallinna Kaarli kirikus homme, 2. oktoobril kell 7 õhtul.

Arvo Pärt: *Te Deum, Silouans Song, Magnificat, Berliner Messe*. Sissepääs vaba.

TALI TULEB, HALLAD MAAS...

(Algus 1. lk.)

10 minutit dokumentaal-filmi (1 osa) maksis 12 000—20 000 rubla, 10 minutit nukufilmi 60 000—80 000 rubla, 10 minutit joonisfilmi 100 000—120 000 rubla.

Nüüd on hinnad tõusnud: kodumaine mängufilm 0,5—4 miljonit krooni, koostöö-film 6—8 miljonit krooni, 10 minutit dokumentaal-filmi 35 000—50 000 krooni, 10 minutit nukufilmi 160 000—200 000 krooni, 10 minutit joonis-filmi 280 000—300 000 krooni.

Hind on tõusnud palju, kuid ikka on Eestis toodetud film 8 KORDA odavam kui Soomes ja 21 KORDA odavam kui Rootsis tehtu.

Praegu Tallinnas üles võetav Hollywoodi väga väikesel eelarvega film läheb maksma aga 19,5 miljonit krooni. Ameerika keskmise eelarvega film maksab 90—130 miljonit krooni. Seega, välisriikidele on Eestis odav ja kasulik filmi teha, sest on olemas väga odavalt palgatav filmiprofessionaalide kaader ja mingi minimaalne tootmisbaas.

Majanduslikult mõtlevaltele riigisadele peaks ju selge olema, et iga välismaa filmigrupp toob Eestisse raha ja annab inimestele tööd. Kui meil aga katkeb filmide tegemise traditsioon, siis sügeneb sellest ka otsene majanduslik kahju, rääkimata moraalsest kultuurilisest kahjust.

Üha laiem ulatus võtab audiovisuaalprogrammide tootmine videolindil ja ka eestikeelse televisiooni maht on kasvanud uute kanalite avamisega kolossaalselt. Et TV-le, filmi- ja arvukaile videostuudiotele tagada loovkaadrit, asutati Eesti Kinoliidu eestvõttel ja Pedagoogikaülikooli toetusel rahvuslik filmikool, mis on toiminud juba aasta minimaalse riigipoolse toetusega (umbes 30 000 krooni õpetajate palkadena). Põhikulud on meil aidanud katta Avatud Eesti

Fond. Ilma härra Sorosi toetusest oleks filmihariduse andmine eesti keeles lihtsalt võimatu. Ja muidugi paneb meid, vastutustundelisi filmi-inimesi, nõrdima, et Eesti riik ei pea vajalikuks filmikoolile anda ühtegi senti. — ?? Miks?

Eelmisel aastal võeti Eesti vastu üleeuroopalisse organisatsiooni EUREKA AUDIOVISUEL. Selle organisatsiooni kaudu saavad Eesti filmi- ja videotootjad taotleda raha programme tootmiseks Eestis ja samuti võimaldab see rahvusvahelisi koostööprojekte. Riiklik osavõtumaks (30 000 EEK) aga otsustati maha tõmmata, sulgedes sellega Eesti filmi- ja videotegijate seni ainsa ligipääsu võimaluse Euroopa rahadele ja rahvusvahelisele koostööle, sest kõik muud võimsad rahvusvahelised koostöö- ja abistamisprogrammid, nagu EURIMAGES, MEDIA 90, NORDIC FILM & TV FOUNDATION, on Eesti kodanikele suletud.

Kõnede tasandil (ja muidugi ka isiklikult) pürgivad meie poliitikud vägagi Euroopasse, kuid filmitegijate reaalsel integreerumisel Euroopa süsteemi ei peeta millegipärast vajalikuks. See tooks ju Eestisse sisse raha ja tööd.

Me elame nüü kiirelt muutuvajas, et üleilne päev on juba ajalugu, rääkimata 1988. või 1991. aastast. Kõiki neid sündmusi, mis üle Eesti on tormanud, jäädvustati hulgaliselt videolintidele ja müüdi kohe kiiruga Läände. Kui aga keegi, kas või ajaloolane Laar, tahaks tulevikus vaadata ja uurida nende sündmuste pildi- ja helisalvestusi, siis oleksid peaaegu ainsad kvaliteetsed materjalid filmimeeste tehtud kroonika- ja dokumentaalvõtted. Kõik muu on haihtunud kui möödunud aastane lumi. Me ei tea veel, kui kaua säilivad kvaliteetsena videosalvestused, kuid heale filmilindile

võetud materjalid (eriti must-valged) säilivad aastakümneid. Seepärast peaks kroonika- ja dokumentaal-filme tegemine olema esmajärgulise tähtsusega, riiklikult tagatud tegevus.

Huvitav, et bolševikud tajusid seda väga hästi ja ka kõige hullematel aegadel oli kino neile "tähtsaim kõigest kunstidest". Ja olgu meelde tuletatud, et siiani seisab enamik eesti filmide lähtematerjalist Venemaa filmihoidlates ning kunagi tuleb meil see veel kulla eest tagasi osta. Seda muidugi siis, kui meil on ükskord sobivad hoidlad. Muuseas, Soomes on riiklikud filmihoidlad rajatud kümnete meetrite sügavusele graniitkalju sisemusse nii, et isegi väiksemat sorti tuumapomm ei saaks neile viga teha.

Kogu Euroopas, nii väikestel kui ka suurtel maadel, toetab riik rahvuslikku filmikultuuri tõhusalt ja toimima on pandud riigieelarvevälised fondid, mis tagavad kodumaise filmitootmise, levitamise ja rahvuskaadri koolituse.

Juba mitu aastat on riigibürokraatia labürintides ekslemas Kultuurkapitali ja Filmi Sihtkapitali projektid. Alkoholi müügil, lõbustusasutustel, videokassettide müügil ja laenutusel, välismaa filmide näitamisel oleks tarvis võtta maksu ja suunata see sihtkapitalide kaudu rahvuskultuuri (sealhulgas filmikultuuri) toetamiseks, sest seni, kui olid keelatud riigieelarvevälised fondid, oli kogu kultuur eelarve ripatsiks ja koormaks. Ometi oli see esimesel iseseisvusajal teisiti. Nüüd, kui IMF-i veto on lõppenud, tuleb Kultuurkapital ja sihtkapitalide projektid juriidiliselt korrektsesse vormi panna ja toimima saada.

Mõned huvitavad arvud Põhjamaadest võrdluseks 1990. aastast:

"... ja kõigele lisaks ju Lenin ütles kinokunstist midagi sellist, noh, millele siin ma ei pea enam midagi lisama, kuna, noh, me..."

HEINZ VALK

	Rahvaarv (milj.)	Ekraane	Kohti (tuh.)	Pileteid müüdud (milj.)	Kino- külastusi inimese kohta	Välis- maa filmide	Kodu- maiseid esi- etendusi	Tulu (milj. USD)
Taani	5,144	357	59	10	2,1	—	16	43
Soome	4,99	344	67	7	1,5	171	10	45
Island	0,25	35	5	1	4,5	157	2	—
Norra	4,23	403	103	13	3,0	202	10	58
Rootsi	8,53	1100	222	19	2,1	162	28	114,3

Rootsis läheb 10% iga kinopileti hinnast rahvusliku filmikultuuri toeks, mis kat- tab 50—90% Rootsi filmide tootmiskuludest. Taanis annab riik 50% filmide tootmiseks vajaminevast rahast. Soomes andis riik kodumaise filmide tegemiseks 1990.a. 30 milj. FIM-i (69 milj. EEK-i); 1991.a. 45 milj. FIM-i (103 milj. EEK-i). Samuti läheb kodumaise filmikultuuri toetuseks tühjade videokassettide müügist saadav lõiv. Islandis, kus ainult 250 000

elanikku, annab riik rahvusliku filmikultuuri toetuseks 18,276 milj. EEK-i. Norras saadakse piletitale lisatud maksu näol 55% rahvusfilmide tootmiseks vajalikest summadest ja videolaenutuse hinnale on juurde pandud 2,5% hinnalisa, mis samuti läheb rahvusliku filmi toetuseks. Minu meelest on see väärt materjal mõtisklusteks ja eeskuju võtmiseks.

ARVO IHO,
režissöör-operaator,
Eesti Kinoliidu esimees

EESTI KINOLIIDU ERAKORRALISE ÜLDKOGU PÖÖRDUMINE EESTI VABARIIGI VALITSUSE POOLE

Eesti filmitegijad on sügavalt nõrkinud kultuuripoliitilise otsuse üle, mis riigieelarve projekti kooskõlastamisel valitsuse 9. septembri istungil vastu võeti. Kultuuri- ja Haridusministeeriumi pressikonverentsil sai lai üldsus teada valitsuse suhtumisest eesti rahvuslikku filmikultuuri.

Riigieelarve projektis pidesid Kultuuri- ja Haridusministeeriumi spetsialistid vajalikuks toetada 1994. aastal eesti filmikunsti 8,7 miljoni krooniga. Kuigi see summa pole piisav, pidas valitsus vajalikuks seda eelarvepro-

jektis kolm korda kärpida. Tegelikult ei kata 3 miljonit krooni isegi RAS-i "Tallinnfilm" võlgu. Seega põhjustab valitsuse otsus filmitootmise katkemist Eestis juba käesoleval aastal. Me kardame, et pöördumatult.

Filmitoetuse summasid vähendades on riigieelarve projektist maha tõmmatud ka filmikaadri ettevalmistamiseks mõeldud toetus. Sealhulgas jääb vahenditeta Eesti Kinoliidu poolt asutatud filmikool. Raha puudumine teeb ka võimatuks meie osalemise rahvusvahelis-

tes filmiorganisatsioonides ja toetuse saamise Euroopa fondidest.

Valitsus on korduvalt deklareerinud, et tema otsused on eelkõige poliitilised otsused. Eesti filmikunstile toetuse vähendamine on seega poliitiline otsus, millest saab teha ka poliitilisi järeldusi:

1. Eesti Vabariigis on filmikunst seatud väljapoole kultuuri. (Filmikunstile määratud summa moodustab vaid 2,2% kõigest kultuurile mõeldud summadest.)

2. Eesti Vabariigi Valitsuse otsus katkestab Eesti ajaloo dokumenteerimise filmilindil.

3. Rahvusliku filmikooli toetuse jätmine annab tunnistust sellest, et valitsus ei hooli rahvuskultuuri tulevikust.

4. Filmiloomingu ebapiisava toetamisega kaotab Eesti Vabariigi Valitsus kõige universaalsema vahendi meie tutvustamiseks teistele rahvastele.

5. Eesti Vabariigis on võimalikult kultuurivaenulik valitsus.

Me loodame, et ülaltoodud järeldused on ekslikud. Me loo-

dame, et valitsus muudab oma otsuse. Meil oleks väga raske Euroopa Nõukogu ja Euroopa Ühenduse egiidi all tegutsevais filmiorganisatsioonides selgitada, miks Eesti Vabariigi Valitsus pidurdab rahvusliku filmikultuuri ja selle kaudu ka Euroopa filmikultuuri arengut.

Me oleme kindlad, et valitsus leiab Eesti filmile riigieelarves reaalse ja väärrika koha.

Eesti Kinoliidu erakorraline
üldkogu

24. 09. 1993

EUROOPA RAHVASTE

Augustikuu 23.—27. päevani peeti Ungaris Egeri linnas soome-ugri rahvaste kirjanike või õigemini öelda kirjutavate inimeste kolmandat maailmakokkutulekut, kus saja paarikümne osavõtja hulgas ka kümmekond Eesti esindajat oli, neist seitse ametlikes nimekirjades (Arvo Valton, Eva Toulouze, Mati Hint, Olev Remsu, Kauksi Ülle, Ülo Tuulik, Ülo Mattheus — niisiis õige kirju seltskond).

Osavõtjad olid liigitatud Soome, Eesti, Venemaa uurali rahvaste, Välis-Ungari ja Ungari esindajateks. Võõrustajateks olid ühisjoul mitmed Ungari organisatsioonid, pehikorraalajaks Ungari Kirjanike Assotsiatsioon. Kõige suurema töö tegi kokkutuleku korraldamisel soome-ugri rahvaste kirjanduste kauaaegne uurija Péter Domokos.

Kokkutuleku pidi maha saama soome-ugri kirjanduste rahvusvahelise assotsiatsiooni loomisega, kusjuures asutajaliikmeteks kirjutati oma volitatud esindajate kaudu Eesti, Soome ja Ungari kirjanike liit ning Venemaa soome-ugri kirjanduste assotsiatsioon. Mõningase soomeugrilise sõnasõja järel sellega ka hakka-ma saadi. Loodetavasti õnnestub assotsiatsioonil tulevikus mõnel määralgi õigustada neid lootusi, millega ta asutati.

Kokkutulekule sai osaks palju tähelepanu Ungari massiteabes ja ka kõrgametlikult poolt. Lisaks Ungari Kirjanike Assotsiatsiooni presidendi József Tornai traagilise alatooniga tervituskõnele osutasid kokkutulekule oma austust Ungari Välisministeerium ja Egeri linna võimud, Ungari saadik Moskvas ja vabariigi president Árpád Göncs (presidendiga oli igal konverentsilisel võimalik vestelda Egeri linnapea korraldatud suurejooneliselt vastuvõtul). Konverentsiga oli ühitatud Victor Vasarely näituse avamine Egeri õpetajate kõrgkoolis, kus kokkutulek toimus.

Kokkutuleku peateemaks oli soome-ugri identseuse tugevdamine, säilitamine, taastamine, elluäratamine — missugusena probleem kellegi ees on.

Ja räägiti enamasti ikka keelest, mitte niivõrd kirjandusest. Keele elushoidmiseta, keele väärkuse tundeta, tänapäevase kirjakeele ei sünni ka soome-ugri rahvaste kirjandusi. Paljud kõnelejad (ka siinkirjutaja) ei pidanud keelelise identseuse tagamisel piisavaks keeleerinevuste säilitamist (või taastamist). Vaja on säilitada keele traditsioonilised konstruktsioonid, mõõdukas purism on enesekaitseks õigustatud. Isegi keelepüstitliku Soome esindaja Jarkko Laine oli

väga kriitiline Soomes soome keelesse suhtumise küsimuses.

Eestiski hästi tuntud (ja eesti kultuuri seisukohalt suurte teenetega) Gábor Bereczki analüüsis volga keelte (mordva ja mari) tänapäevastamise võimalusi ja leidis, et ära tuleks kasutada eesti keeleuueenduse positiivne kogemus. Kõiki Venemaa soome-ugri kirjakeeli ähvardab koletu ühekülgsuse oht: emakeel on vaid oma kirjanduse jaoks, kõike muud loetakse vene keeles. Bereczki rõhutas kes teab kui mitmendat korda juba maailmakirjanduse tõlkimise tähtsust, et rahvas harjuks kõike lugema emakeeles.

Kõigist positiivsetest poliitilistest nihetest hoolimata on Venemaa soome-ugri rahvaste eneseteadvus madal, nende oma keele hinnang ja väärtustamine veel madalamad. Näiteks ainult 60% udmurte peab udmurdi keelt emakeeleks, 1988/89. õppeaastal õppis udmurdi keelt õppeainena ainult 1/3 udmurdi õpilastest ning udmurdi kirjandust õppis ainult 1600 last sajast tuhandest. Oma kultuuri ei tajuta tervikliku kultuurina, selles ei elata. Elatakse vene kultuuri maailmas ja üsna jäägitult.

Praegu asi paraneb, kuid siiski on udmurdi kirjanike unistuseks oma "Aleksandrikool", kus õpetus toimuks 11 aastat udmurdi keeles. Niisiis rohkem kui sada aastat hiljem kui siin ja teoks teha on seda vähemalt nüüd sama raske kui sada aastat tagasi Eestimaal.

Kirjakeele madalas funktsionaalsuses süüdistati ka keeleteadlasi, kes ei ole püüdnudki nüüdisaegseid terminoloogiasüsteeme nendes keeltes välja arendada. Küsitavaks jääb muidugi, kui palju nad seda oleksid saanud teha ka parema mõistmise korral.

Traagilised noodid kõlasid paljudes sõnavõttudes. Lauri Vallikivi tutvustas Vene impeeriumi rahvaste punast raamatut, ungari-rumeenia poeet Sándor Kányádi rääkis ungari kultuuri hävingust Transilvaanias, Sándor Csóóri (kelle luuletused äsja ilmusid eesti keeles) välisungarlaste probleemidest, Venemaa soome-ugri rahvaste esindajad jõudsid oma jutuga ikka ja jälle 1937. aastasse, Siberi rahvad hüüdsid appi joomisse upumise hädahüüsi. Emotsionaalsed olid hantide ja neenetsite lauluesinemised.

Sel tagapõhjal ei ole midagi imestada, kui kõlasid ka kõned, milles radikaalsus ja ülekohut kompenseerimine väljusid usutavuse piiridest. Meilgi hästi tuntud mansi kirjanik Juvan Šetalov materdas vene keelt, milles ta nägi üksnes soome-ugri, mon-

MATI HINT

goli ja türki keelte segu, kusjuures eriti tugev pidi olema mansi sõnavara mõju vene keelele.

Muide kujunes konverentsil enim kasutatud keeleks vene keel. Nii oli lihtsalt otstarbekas, kuigi sünkroontõlge ungari ja inglise keelde oli üsna korralik. Soome-ugri maailm ei saa läbi ilma vene keelele. Soome kirjanikud püüdsid, kes vähegi suutis, rääkida vene keeles ja nii tegid ka Eesti esindajad peale Lauri Vallikivi ja Kauksi Ülle (kes rääkisid inglise keeles).

Soome-ugri rahvad on praegu — poliitiliselt vabamates oludes — mitmekordse identseusprobleemi ees. Esiteks on väga raske anda sisu ja väärikus oma rahvuslikule identseusele. Teiseks on väga raske loobuda mõnest kitsamast identseusest, isegi kui see ohustab rahvusliku olemasolu. See küsimus seisab väga teravalt kahe kirjakeelega uurali ja soome-ugri rahvaste ees (komid, marid, mordvalased, isegi neenetsid).

Ülima autoriteediga soome-ugri asjatundjad (Gábor Bereczki, Károly Rédei) hoiatasid väga tõsiselt kahe kirjakeele hädahüüdist eest. Mõned nimetasid sellist luksust teadlikuks vastuminekuna vältimatule hukule. Kerkis jälle küsimus, kas siis soomeugrilisse järeleandmatusse, visadusse ja väiklusse ongi sisse programmeeritud vältimatu hukatus?

Seesama küsimus kerkis murrete kirjakeelestamis arutades. Sirkka Saarinen Soomest rääkis kompromisside vajalikkusest selles vallas. Eriti ohtlik on murrete vägikaikavedu nendes keeltes, mis polegi veel tänapäeva mõttes jalgu alla saanud, kus keele-, kooli- ja kaadrimure näib niigi üle jõu käivana.

Kodust kaugel koolule ka seda, mis kodus sünnib. Võru asi edeneb rõõmustaval kombel ja Kauksi Ülle ajab seda Võrumaal, Eestis ja maailmas. Aga mõned küsimused-kahtlused kerkisid siiski ja olgu need siin ka välja öeldud.

Ma kuulun Võru ja Tartu keele tingimusteta austajate, kasutajate ning jõudumööda ka uurijate hulka ja soovin südamest, et Võru ja Tartu keelemured elavast kasutusest ei kaoks, et neil oleks kasutusala ka kirjutatud ja koolis õpetatud väärkate emakeelemurretena. Aga ma ühinen hoiatajatega, kui võru identseust hakatakse vastandama eesti identseusele, kui räägitakse, et võrukesed peaaegu polegi eestlased.

Minu arvates on võrukesed pigem rohkem eestlased kui ülejäänud ning oleks saatuslik

tragöödia, kui Festile kui ka Võrumaale, kui võru ja eesti identseuse vahele õnnestuks kiilu lüüa. Ma olen kindel, et seda ei tule. Aga edevad katsed selles suunas ei puudu. Minu arvates on võru identseus eesti identseuse koostisosa ja asub (kui piltlikult ütelda) viimase sees. Võru eestlaste identseus on lihtsalt rikkam, neil on lisaks üldsesti identseusele veel väga selgepiiriline ja omapärane võru identseus. Ja nii on hästi. Mõlemat on vaja tugevdada, kuid mitte vastandada.

Vastandamine tuleb mulle meelde Rahvarinde ja Muinsuskaitse Seltsi hiilgeaega, mil Tallinnas ja Tartus ja Rakveres peeti keeleloitsi ja anti keele-vandeid. Juba siis astusid südiil esile noored radikaalid, kes teatasid, et eesti kirjakeel tuleb hävitada, et tuleb taastada Viru, Saare, Ugandi jne. identseused, et Eesti riik on imperialistlik sup-rastruktuur, mis on tühjaks imenud tõelised kohalikud identseused.

Egeris pidin ma ehmatusega kogema, et sellel jamsil on mõju ka tänapäevale. Seda toidab kindel usk oma erilisuses. Kui Kauksi Ülle Egeris kogu maailma soome-ugri rahvaste esindajatele teatab, et Eesti aadel pärineb Võrumaalt, siis on see küll väga huvitav, aga vastamata jääb küsimus, mida see tähendab. Varsti võib selline väide levida mõnda teise ülevaatesse ja muutuda käibekujutelmaks. Mis sest, et sellel pole sisu, ilus on ikkagi.

Ma tean, mis selle peale vastatakse: ärgu tulgu Tallinna härrad meile õpetama, mis on õige ja mis vale. Mõtlemine ise välja oma ajaloo ja ortograafia, kui muidu ei saa, siis Tallinna pilvis hõljuvate asjatundjate abiga. Aga ma tunnen liiga hästi õnnetu liivi rahva ajalugu, selleks et mitte vaikida. Ka liivi rahvale tegid soomlased ja eestlased mitu ortograafiat, mis justkui oleksid hästi pidanud sobima liivi keele jaoks. Aga oh arusaamatust: liivlased ei hakanud nendes ortograafiates trükitud raamatuid lugema, sest need ortograafiad erinesid liiga palju läti ortograafiast, mida liivlased olid harjunud iga päev lugema. Liivlased lugesid parema meelega neid väheseid liivikeelseid kalendreid, mida lätlased neile välja andsid lätipärasel ortograafias.

Ka võru keel ei asu ookeanis saarel või Amazonase džunglites. Võrumaa asub Eestimaal. Seepärast loevad võrukesed paratamatult enamasti eesti kirjanike keelt ja on harjunud selle ortograafiaga. Luua võrukestele ortograafia, mis võimalikult palju erineb eesti kirjakeele ortograafiast, tähendab riskida uue ortograafia kasutatavusega, isegi

IDENTSUSE OTSINGUL

kui see ortograafia austajates ruumis oleks sobiv. Võru ortograafia ülesannet on võetud kui tehnilist, mitte kui kultuuriprobleemi. Tulemus on see: "Xer vaxte lāxkūx mēca vaixjēlt, ku ma aiye jalaq xarki." Või nii: "Jax, maq olēq kūlx ēxk."

Muidugi võib selle ka ära õppida ja professionaal suudab seda veerand tunniga. Aga eesmärk ei peaks olema võru ortograafia võimalikult suur distantseerimine eesti õigekirjast.

Püüdsin sellestki probleemist delikaatselt rääkida, liivi näidet appi võttes. Kohalik identseus peab täiendama rahvuslikku identseust, sest inimesel on nii kodumaa kui ka kodu. Neid pole vaja vastandada. Kerkib teisigi küsimusi. Kui ma sellist radikaalsust kuulen ühendatuna igasuguse soomeugrilisuse minetanud konstruktsioonidega (näiteks "kommenteerisin seda läbi eetri", mis tähendab, et "rääkisin sellest raadios"), siis mõtlen ma, kumb on tähtsam, kas nõrgenevale keelelisele soomeugrilisusele peale tõmmata veel üks originaalne kuub või püüda kõigepealt esimeses selgusele jõuda ja siis sellele rajada läbimõeldum pealisehitus.

Nii või teisiti, meie probleemid polegi nii väga erinevad teiste soome-ugri rahvaste probleemidest, kuigi eestlaste, soomlaste ja ungarlaste olukord pole võrreldav meie vähemate vendade olukorraga. Selle konverentsi ja asutatud assotsiatsiooni eesmärk peab olema eelkõige väiksemate soome-ugri rahvaste keeleväärkuse tõstmine ning nende kirjanduste julgustamine ja tõlkimine.

Eestist valiti uue assotsiatsiooni juhatusse Arvo Valton, kellel kahtlemata on kõige suuremad teened eestlaste kaasamiselle sellesse protsessi (koos Eva Toulouze'iga). Kõik oli väga ilus ja oleks olnud veel ilusam, kui selliseid ettevõtmisi ei saadaks varjuna paratamatult soomeugri lik sissivõitlus. Seekord sattusid vastandatavateks fennougristika kitsas (keeleteadus, arheoloogia ja teised traditsioonilised fennougristika alad) ja lai (kirjandusteni välja) mõistmine.

Soome-ugri rahvad ilmselt vajavad praegu fennougristika laia käsitamist, aga siiski on fennougristika võimalik üksnes keeleteaduse ja arheoloogia kindlal vundamendil. Sest kirjandustega on asi, nagu ta on. Võib otsida ühist eesti ja soome kirjanduses, ka eesti ja ungari sotsialismiaja kirjanduses, kuid ühendada kõik soomeugri kirjandused mingiks mõisteks on võimalik üksnes traditsioonilise fennougristika olemasolu tõttu. Ja ka siis jääb see kunstlikuks. Ma ei taha sellega vähimalgi määral seada kahtluse alla soome-ugri rahvaste eneseteadvuse tõstmise väga positiivseid taotlusi fennougristikale laia sisu andmise teel.

(Järgneb)

SUURSÜNDMUS EESTI RAAMATUTEADUSES

ILMUS RETROSPEKTIIVNE RAHVUSBIBLIOGRAAFIA

Selle sügise esimesel päeval tähistati Teaduste Akadeemia Raamatukogus eesti retrospektiivse rahvusbibliograafia esimeste raamatute ilmumist. Lugeja kätte jõudis kaks köidet pealkirjaga "Eestikeelne raamat 1901—1917", kokku ligemale 1300 lk., mis kuuluvad rahvusbibliograafia I osasse. Teos on kavandatud viies osalisena, kuid viis osa tähendab ühtekokku vähemalt kahteteist (töenäoliselt aga enam) köidet tihedat andmestikku Eesti trükisõna ajaloost.

1993.a. peaks ilmuma veel teose V osa — "Eestis ilmunud saksa-, vene- ja muukeelne perioodika 1675—1940". Aga ka põhiosa ülejäänud tööst on valmis, peaaegu valmis, toimetamisel vms. Tëgijate

pooldest võiks rahvusbibliograafia veel enne aastatuhande vahetust ilmunud olla. Leiaks ainult majanduslikke võimalusi, jõuaks ainult trükkida!

Töö on valminud Endel Annuse erudeeritud ja täpsel juhtimisel. Oieti on meie humanitaarteadustes erakordne ja vägagi esiletõstmist väärib, et üks tohutu suur kollektiivne töö nii kiiresti ja eeskujulikus teostuses valmis saab. Alustati ju 1978.a. ja tegelikult oleksid esimesed köited võinud ilmuda juba 1980. aastate alguses. Aga siis, teadagi, oli nõukogude tsensuur, see Orwelli Tõe ministrium, mis tsenseeris isegi raamatute nimeid. Kõiki autorinimesid ja teoste pealkirju ei oleks siis olnud võimalik ära trükkida.

Nüüd saame oma rahvusbibliograafia amputeerimata kujul, nii täielikult, kui seda võimaldavad praegused teadmised meie raamatuloost.

Teos sisaldab üsna hindamatuid andmeid eesti- ja muukeelse kirjavara, selle temaatilise ja žanrilise jagunemise, vastaval perioodil ilmunud raamatute autorite, kirjutuste, kirjutajate jms. kohta. Ka selle kohta, millistes suuremates Eesti või välismaa raamatukogudes vastavat teost leida võib.

Iga köite eessõnas on raamatulooline ülevaade ajajärgust koos ilmunud raamatute mitmekülgse statistilise analüüsiga.

Eesti retrospektiivse rahvusbibliograafia ilmuma hakkamine on selle aasta olulisemaid kultuu-

risündmusi, kui mitte kõige olulisem. Ja üha uute köidete kavandatud ilmumine järgmistel aastatel muudab XX sajandi lõpu nii tõsiselt eesti raamatu inventuuriks, nagu seda meie raamatuteaduses varem pole olnud.

Rahvusbibliograafia on müügil

I osa. "Eestikeelne raamat 1525—1940".

"Eestikeelne raamat 1525—1850", 320 lk., 1995

"Eestikeelne raamat 1851—1900", I—II köide, 1024 lk., 1994

"Eestikeelne raamat 1901—1917", I—II köide, 1288 lk., 1993 ilmunud

"Eestikeelne raamat 1918—1940", perspektiivis

II osa. "Eestis ilmunud saksa-, ladina- ja muukeelne raamat 1631—1940", I—II köide, 2240 lk., 1996

III osa. "Eestis ilmunud venekeelne raamat 1800—1940", I—II köide, 1280 lk., 1997

IV osa. "Eestikeelne perioodika 1766—1940", 480 lk., 1995

V osa. "Eestis ilmunud saksa-, vene- ja muukeelne perioodika 1675—1940", 500 lk., 1993

MALL JÕGI

KODUS PUNASTE PIHLADE ALL

Need sõnad sobivad suurepäraselt kokku nende looja Kalju Lepiku luulereaga, sest meie armastatud luuletaja on taas Eestimaa punaste pihlade all. Ja seda õige mitmel põhjusel. Kõigepealt võttis ta osa Estonia Seltsi korraldatud kultuuripäevadest Viljandis, siis aga osaleb "Eesti Telefilmis" valminud kroonikafilmi (režissöör-operaator Vallo Kepp) esilinastusel, milles ta ise on peategelane ja asjaosaline, sest see film on pühendatud Kalju Lepiku elule ja loomingule. Tegevus hargneb paljudes kohtades Eestimaa ning seepärast on täiesti seaduspärane, et filmi kannab pealkirja "Kodus punaste pihlade all". Esilinastus on teisipäeval, 5. oktoobril kell 17 Kinomajas.

Kuid on veel üks põhjus, mis ajendas meie armastatud poeti sünnimaale tulema. Nimelt ilmub neil päevil kirjastuse "Faatum" väljaandel Arvo Mägi sulest Kalju Lepiku lühimonograafia. Selle sündmuse tähistamiseks korraldab kauplus "Rahvaraamat" kolmapäeval, 6. oktoobril "Autogrammi tunni", kus kõik asjahuvilised võivad saada Kalju Lepiku autogrammi nii äsjailmunud monograafiasse kui ka teistesse tema raamatutesse.

Kõik need rõõmsad sündmused saavad teoks Kalju Lepiku 73. sünnipäeva künnisel!

Kuus noorkirjanikku ajakirja "Sõna" kirjandusõhtul Eriksdals-kooli aulais septembris 1949. Tagareas Raimond Kolk, Ilmar Talve, Kalju Lepik, Arvo Mägi; istuvad Karl Ristikivi ja Valev Uibopuu. Kõik nad kuuluvad nüüd eesti kirjanduse raudvarra.

Foto: O. PUNK

KEDA VÕI MIDA TEENIDA?

17. septembri "Sirp" avaldas Paavst Johannes Paulus II läkituse teksti kultuuri- ja teadusini- mestele Eestis. Sellesse teksti on sattunud viga. Loeme: /—/ mul on meeldiv võimalus /—/ avaldada teile suurt tunnustust selle kõrge taseme eest, millega te igauks oma eriala teenite /—/. Peab olema: oma erialal teenite.

Iga inimese eesmärgiks, hoolimata sellest, missugune on tema eriala, on teenida. Iga inimest, tööle avatud ühiskonda. Eriala on teenimiseks parim vahend, olgu selleks kunst, teadus, meditsiin, majandus...

Paavsti läkituse kandvamaid ideid ongi eesmärgi ja vahendi suhe inimese tegevuses. Rääkides Kiriku ja kultuuri koostööst, kirjutab Johannes Paulus II: kokkupuutepunktiks on soov teenida inimest. Samast läkitusest loeme, et inimese probleem on tänapäeva kultuuri põhiküsimus: on vaja, et kultuur mõeldaks end selle probleemi taustal. Küllap on vaja et iga inimene mõeldaks oma erialast tegevust sellesama probleemi taustal. Et ta küsiks, keda või mida ta teenib.

ÜLAR PLOOM

International Board on Books for Young People
Rahvusvaheline Noorsookirjanduse Nõukogu

6. novembril 1993 toimub Tallinnas Kodulinna Majas PINOCCHIO PÄEV, mis on pühendatud Carlo Collodi raamatu "Pinocchio ehk Puunuku seiklused" esmatrüki 110. aastapäevale. Sellega seoses on IBBY Eesti sektsiooni algatusel kuulutatud välja

NUKKUDE MEISTERDAMISE VÕISTLUS KÕIGILE EESTIMAA LASTELE.

* Oodatud on ruumilised nukud (seega mitte lamenukid!), mis kujutavad Carlo Collodi "Pinocchio" või selle töötluste (näit. A. Tolstoi "Kuldvõtmeke")

RAHVUSVAHELISE NOORSOOKIRJANDUSE NÕUKOGU (IBBY) EESTI SEKTSIOON ANNAB TEADA

tegelasi (Pinocchio-Burattino, Geppetto-Papa Carlo, Kass, Rebane, siniste juustega Haldjas-Malvina, Kõnelev Kilk jne.).

* Konkursile ei võeta plasti- liinnukke. Ülejäänud materjalid (ka paber) on autorite valida, kusjuures eripreemia saab parim PUUNUKK!

* Nukud tuua-saata Eesti Lasteraamatukogusse Tallinna, Liivalaia 30 (postiindeks EE0106) hiljemalt 29. oktoobriks

1993. Iga nukuga olgu kaasas teave autori kohta: nimi ja perekonnanimi, vanus, aadress, laste- tead, kus käiakse (kui käiakse), või kool ja klass (kui jõutud kooli- likka). Kui nukud on tehtud huvikeskuses või huviringis, tuleks lisada needki andmed koos juhendaja nime märkimisega.

* Auhinnafondis on 500 krooni.

* Kõiki nukke on võimalik näha 6. novembril Tallinna Ko-

dulinna Majas. Seal määrab publik ka oma preemia.

Lapsevanemad! See on teie lapse võimalus ennast näidata. Lasteaedade kasvatajad, koolide käsitööõpetajad, huvikeskuste ja huviringide juhendajad! Andke oma kasvandikele võimalus osaleda lapsi arendavas huvitavas võistluses!

OSKAR LOORITS SURI TEGELIKULT UPPSALAS

Eelmises "Sirbis" avaldasime esiküljel artikli "Eesti mõtteloo" raamatusarja väljaandmise plaanidest. Lisatud tuntumate autorite väikeses valikus on ka Oskar Looritsa nimi, kelle kohta on märgitud, et ta suri Stockholmis. Toimetusele helistas Oivi Vare ja juhtis meie tähelepanu sellele, et kõigis Eestis ilmunud teatmeteostes, "Eesti Entsüklopeedia" kaasa arvatud, on tema onu surmapaigana ekslikult nimetatud Stockholm. Tegelikult suri Oskar Loorits 12. detsembril 1961. aastal Uppsalas, kuhu ta ka maetud on. Olgu see viga siinkohal parandatud, tähelepanemiseks ka kõigile tulevaste teatmeteoste koostajatele.

Veel sajandi vahetusel laulis Anna Haava, et "Üksainus kord ja mitte enam", ning jü: oma armastatu surma järel kõiku mata vanatüdrukukuks, pannes pu haks sedagi, kui kirjanduslugudes tema ja Karl Eduard Söödi pildia ühele leheküljele paigutati. Haavaast üle kahekümne aasta noorem Friedebert Tuglas poetiseeris oma "Felix Ormussonis" nimikangelase kaht armastust (Helenet ja Marionit), teine nooreestlane Gustav Suits kirjutas armastusluuletusi kolmele-neljale soome neiu (Marie Seidanschnur, Therese Wuorenheimo, Aino Thawoon ja vähemalt üks nimetamata nimega tütarlaps). Nooreestlastest natuke noorem Henrik Visnapuu, kes astus kirjandusse Esimese maailmasõja ajal, kirjutas lembeluuletusi juba kümnekonnale noorele daamile (Marie, Ene, Ing, Ellen, Öie jt.) ning armus elu lõpuni. Nii tormiline on olnud armastuse areng Eestis XX sajandil, kuid nähtavasti mitte tagasihoidlikum ka külm kliimaga Soomes. G. Suitsu noortest soome daamidest võib juba midagi järeldada, Aino Kallas pihib mitmest lemmikromaanist oma päevaraamatutes ning Soome Kirjanike Liidu kunagine esimees Jarno Penanen on oma päevaraamatus fikseerinud, et on maganud 24 naisega (ta lesk pole olnud armukade ning lubanud selle trükkis avaldada).

Niisiis ei maksa hämmastuda, kui Ottniell Jürissaar meenutab oma esimeses memuaariraamatus "Kevääntytöt" ("Kevadetüdrukud") kolmeteistkümme armumist. Kuid mingisuguse Eesti rekordi Jürissaar siiski püstitab: ei tea ühtegi teist raamatut, milles kangelasel oleks olnud nii arvukalt armastatuid. Pealegi ei ole arv 13 veel piir, sest Jürissaar jõuab jutustada ainult oma noorpõlvest, alates Elva kõrgema algkooliga ning lõpetades lahkumisega soome Jätkusõjast 1944. aasta hilissuvel. Jürissaar on üldse väga vitaalne ja suure enesusega mees, metsavenna- ja Siberiaastad pole suutnud teda murda ega muserdada ning viimastel aastatel on vabanevas ja vabas Eestis puhkenud nii tema muusiku- kui ka

MITU KORDA VÕIB ARMUDA EHK KUIDAS REKLAAMIDA MEMUAARE

Ottniell Jürissaar. Kevääntytöt. Tallinn, 1993. (Autori kirjastus?) Soomendanud Eha Lättemäe, illustreerinud Aarne Mesikäpp. 224. lk.

Kevadetüdrukud reas ja rivitult. Aarne Mesikäpa illustratsioonid.

kirjanikutalent. Tema luuletusi on ilmunud kolmes keeles (eesti, soome ja inglise) ning kõigis kolmes juba kogudena. Ametlik tunnustus on olnud küll visa tulema, kuid mahukas raamat "Sada sonetti" võimaldab Jürissaart siiski luuletajaks pidada, esimesed värsivihikud ehk jätsid temast mulje kui laulutekstide autorist. Aga laul ja luuletus on eesti kirjanduses XX sajandil lahkunud ning laulutegetajast on Kirjanike Liidu liikmeks pääsenud ainukesena hiljuti vastuvõetud Olev Roots.

Nüüd on siis Ottniell Jürissaar tõestanud, et peale värsside kirjutamise oskab ta ka jutustada. Kuna raamat on esmalt avaldatud soome keeles (nüüdseks on ka eestikeelne tekst juba ilmunud — toim.), siis on vara hinnata Jürissaare stiili,

sest ilma originaalita on võimatu eristada autori ja tõlkija (Eha Lättemäe) sõnadeid. Kuid raamat tundub ladusa ja elavaloomulise, jutustamise ja kirjeldamise sekka on põimitud ka dialooge. Meelsasti on kasutatud tuntud kõnekäande ning anekdoote sõjaväe elust, mõned üsna küllunud, teised aga esmakordsed. Küllap eesti lugejale mõjub uudsemana raamatu lõpupool, mis jutustab eestlastest formeeritud 200. Soome jalaväerügemendile antud väljaõppest. Saame pilku heita eesti sõdalaste teekonnale läbi Jollase, Jokela, Hyvinkää, Taavetti ja Niinisalo Karjala kannase rindele. Ja sealt tagasi Hanko sadama kaudu Paldiskisse — naiivses usus Eestit kaitsma.

Jürissaare raamat ei esinda küll tüüpilist memuaarkirjandust. Ees-

sõnas arvab autor isegi, et ta on ehk mõnda asja liialdanud. Kui jah, siis optimistlikus suunas, esitades sõjaajastki igasuguseid naljakaid vahejuhtumeid ning kasarmute hüppesse läinud noormeeste armuseiklusi. Mälestuste töötlemist romaani või novellikogu sihis osutab ka see, et autor ütleb olevat tegelaste nimesid muutnud. See käib küll ainult nende 13 tütarlapse kohta, meeste- ja naise (vähemalt osa) kannavad õigeid nimesid (Ain Kaalep, Ivar Grünthal, Vello Pekomäe jt.). Raamatu igas peatükis esinevad uus tütarlaps ja armumine temasse, niisiis on õigupoolest tegemist memuaarse novelliahelaga, mida ühendab minajutustaja isik. Novellistina osutub Jürissaar aga selles raamatus pinnaliseks. Ta võib vahel küll muutuda sentimentaalseks, kuid ei

suuda veel kirjutada dramaatilist ja psühholoogilist analüüsi novelli. Eelviimane lugu ("Hanna") pakub ahvatlevaid võimalusi nii draamaks kui ka psühholoogiliseks analüüsiks, ent autor jätab need kasutamata. Võib-olla ei tulegi seda oodata, sest tegemist on siiski esmajoonelise memuaaridega.

Memuaaristina on Jürissaar enesekeskne ja enmast reklaamiv, nagu on tihti peale näitlejad oma mälestusraamatutes. Aga üks muusikud ja teatriinimesed olegi lähedased: ka Jürissaarele meeldib väga publikule kummardada ja saalist aplausi kuulata. Oma laulude ja muusitseerimise eest. Ka tütarlaste südameid võita õnnestub tal eeskätt muusika abil, laul "Põhjala kaunitar" mõjub tema mälestuste ettehaardes veel vanaski eas. Kui uskuda autorit, siis peale südame tütarlaste juures muud ei võidagi. Viimases peatükis ("Sirkka") on küll jutustatud õõvetmisest soomlanna kõrval, aga kaugemale ei jõuta selleski loos. Nii võiksid erootikanautijad Jürissaare teoses isegi pettuda, kuigi neile võib raamatut Kevadetüdrukutest (selle nime on leiutanud Gustav Suits Marie Seidenschnurile) soovitada Aarne Mesikäpa illustratsioonide pärast.

O. Jürissaare raamat koolipingist sõtta astunud noorukitest ja üürikestest seiklustest romantiliste Kevadetüdrukutega on mõnus lugeda ning tekitab hea tuju. Elu sügavustesse ja kunsti kõrgustesse see ei vii, kuid lisab mõningaid uusi teadmisi ja viidab kenasti aega.

Raamat peaks peale muu kuu-nema maitspalaks bibliofiilidele, sest selle hankimisega on raskusi. Tallinna kauplused pole raamatut näinud, arvatakse müüakse seda mõnel Tallinna ja Helsingi vahel kurseerival laeval, võib-olla ka kuskil Helsingi merelähedases kioskis. Raamat on trükitud heale Soome paberile ja kaas rohetab kutsuvalt. Ottniell Jürissaarel on häid side-meid Soomega noorpõlvest peale, praegugi ning ta kuulub Eesti-Soome silla tegelike ehitajate hulka.

OSKAR KRUUS

Möödunud aasta suvel juhtusid ilmselt paljud lugema Valeria Räniku kuulutist "Eesti Ekspressis", kus ta otsis sponsorit oma kolmanda luulekogu väljaandmiseks. 1990. aastal kaks luulekogu "Orb" ("Eesti Raamat") ja "Ellujäämine" (Kostabi Selts) avaldanud ja nende eest ka Betti Alveri nimelise aasta parima kirjandusliku debüüdi auhinna saanud Valeria Ränik kahjuks kolmanda luulekogu väljaandmiseks Eesti Vabariigis toetajaid ei leidnud. Nüüd on see ilmunud Helsingis imepisikeses tiraažis (kolmekümme eksemplari). Kirjastanud on luulevihiku luuletajanna töötus seisuses soomlasest abikaasa Hannu Oittinen.

"Ajast kinni" sisaldab luuletusi aastatest 1988–1992, viimastest kahest aastast on umbes pool kogu mahust — 21 luuletust. Eesots koosneb ilmselt sellest materjalist, mis on mitmel põhjusel kahest varasemast raamatust välja jäänud. Lugesin omal ajal ka "Ellujäämise" algkäsikirja ja võin kinnitada, et toimetaja Piret Viies oli sellega hoolsalt tööd teinud. Kuivõrd õiglane või ebaõiglane oli toimetaja toorkordne rangus, selle üle võib lu-

VIHA VILJAD

Valeria Ränik. Ajast kinni. Oittinen & Co. Helsingi, 1993.

geja nüüd ise "Ajast kinni" kahe esimese tsükli põhjal otsustada. Üht sissejuhatavat luuletust ja üht lõpetavat luuletust ma eraldi tsüklikeks ei loeks, nii et tegelikult on neid vaid neli.

Kuigi Valeria Ränik luuletab ühes kohas ("Saatusekaaslane rippumas kaelas") viha viljatusest, tundub mulle, et nii mitmeski teises kohas on ta luule algimpulsiks olnud just viha ja kibestumus. Helgeid lüürlisi hetki tuleb ta kolmandas etteastes esile hoopis vähem kui "Ellujäämises", milles ühele soome verd noormehele pühendatud tunde-luule tasakaalustas seda Valeria Räniku luulele nii omast sapist otseütlemist.

Tõesti, Valeria Räniku senises elukäigus, tema rahutuis rännakuis Venemaa, Eesti ja Soome vahel on olnud vähe sellist, mis kinnitaksid tas usku pilvitult õnneliku maailma võimalikkusesse. Mäletan, et omal ajal oli eesti kirjandusringkondades suur rõõm selle idast tulnud

noore kirjandusliku ande vastuvõtmisel. Nüüd on see esialgne suur vaimustus ja tähelepanu vaibumas. Praegu on aeg küps mõne Šveitsist või liirimaalt saabuvast, eesti keelt õppiva kirjandusliku imelapse tervitamiseks.

Kui Oskar Kruus kinnitab "Postimehes", et eesti kirjanduses on valdavalt valitsenud vaskpoolne orientatsioon, siis Valeria Räniku "Ajast kinni" haakub minu meelest suures osas just sotsiaalse protesti luule mõistega, kuigi see protestimeeleolu pole kindlasti seotud mingi konkreetse poliitilise partei või liikumise ideoloogiaga, vaid lähtub luuletajanna enda solvatud õiglustundest. Võib-olla on Eesti värskeletpüstitatud uskodaanluse Räniku värsse veidi võõrastav lugeda, õnneks pole raha-meestel raha tegemise kõrval kunagi jäänud palju aega luule lugemiseks ning vaeste ja solvatud kirjanike pärast muretseseks.

Vormilisest küljest lähtudes

võiks Räniku luule liigitada uusarbujaalikuks. Pole ju Valeria Ränik oma suurt eeskujut Betti Alverit kunagi maha salanud. Alverlik poos on ta luules täiesti olemas, alverlik vormitüüp ehk veel mitte. Selleks väiteks annavad aluse just luulekogu esimese poole liiga otseütleva sisu ja riimiga tekstid, nagu "Lorilaul": "Unustatud au, headus, / kehtib sigaduse seadus / meie-mitte-meie maal..." Kogu teine ots meeldis mulle tunduvalt rohkem ja sealt leidsin ka mõned päris sügavalt südamesse minevad read. Räniku iroonilisematest tekstidest valiksin aga välja just kogu etteotsa paigutatud, 1989.a. pärineva "Noored raamatuseõbrad töid O. Lutsu ausamba ette kapsapea".

Ausalt öeldes tundus mulle Räniku teine kogu "Ellujäämine" ühtlasem ja lõõvam, kuid kahtlemata kuulub ka tema "Ajast kinni" selle aasta luulesaagi kunstiliselt kaalukamasse poolde ja vääriks eesti publikule laiemalt

tutvustamist. Luulekogu praegust ilmumiskohta ja tiraaži arvestades on ju siiski tegemist ilukirjandusliku rariteediga, mida näevad ja loevad väga väheste silmad.

Siit kasvab välja veel üks valus teema — ja see on seotud praeguse olukorraga Eesti kirjastus- ja laiemalt võttes ka kultuuripoliitikas. Kuidas võis juhtuda, et Betti Alveri auhinna saanud andekas noor luuletaja peab avaldama oma luulekogu Soomes ning ei leia selle ilmutamiseks Eestis mingit vaimset abi või materiaalselt toetust? Meie kultuurifondidest võivad praegu heal juhul saada toetust vanema ja keskmise põlvkonna tuntumad autorid, kuid noorematel jääb lootus vaid oma isiklikele tutvustele Eesti rahameeste ja -naiste hulgas. Kui neid tutvusi ei ole, siis tuleb lihtsalt paremaid päevi ootama jääda (aga kas neid saabubki?) või hoopiski kirjutamisest loobuda. Ja Kirjanike Liitu tuleb hakata noorendama varsti ainult elukutselistel ajakirjanike ja publitsistide abil.

PRIIDU BEIER

Wasaychigan Hilli reser-
vaadi seitsme õe unis-
tustest jääb eredalt
meelde unelm imekaunist kem-
mergust, sest esiteks on see nii
tuttav ja siiski nii ootamatu, tei-
seks paneb Tiia Porsi Philomena
Moosetail unistusse kogu oma
ihu ja hinge jõu. Osutub, et näit-
lejannal on seda rohkem, kui ta
seni on paista lasknud. Vaadates
teda oma vanema õe Herta El-
viste Pelajia Patchnose'i kõrval
katusel vehklemas, meenuvad
noorepoolse Elviste enda mõ-
nedki rollid, eriti kingsepp-
meisteri Paula "Tagahoovist". Pe-
lajia aga on Elviste juubeliroll ja
ta troonibki majesteetlikult nii
naistekambas kui katusel, mida
kogu etenduse aja paikab. Mui-
dugi mõjub see majesteetlikkus
esialgu pisut koomiliselt ja selli-
se varjundiga, nagu võib mõju-
da kuninganna, kes ei märka, et
tal enam oma kuningriiki pole.
Või siiski märkab? Nii tõsisena
ei mäletagi laval Herta Elvistet...

Nad võiksid oma reservaa-
dist, oma töötusest ja alkoholist
mürgitatud maailmast jalapealt
lahkuda, mõnigi nende tütar-
dest ja poegadeist seda teinud
ongi. Ka need seitse teevad seda,
et käia korra Toronto, maail-
ma suurimal — bingo! Lootuse-
ga võita 500 000 dollarit. Kes
unistab selle raha eest osta oma
mehele, neljateistkümne lapse-
le ja iseendale maailma kõige
ilusam saar; kes uus nelja augu-
ga pliit, et süüa teha kogu reser-
vaadi lastele; kes läbi käia kõik
Toronto öölokaalid ja baarid...
"Bingo on odavate hasartmängu-
gude seas üks populaarsemaid
maailmas." (Kavalehelt.) Aga
bingo ja klats ja vastastikune
karvavitkumine on selle kogu-

JÄÄ, NANABUSH!

"ME SÕIDAME TORONTOSSE" "VANEMUISES"

konna naiste parim ühine ajavi-
ide.

Need seitse sealt Wasaychi-
gan Hillist on huvitavad, isiku-
pärased, igaüks oma isikliku tra-
göödiaga indiaaninaised (Pelajia
ja Philomena järel tulevad noo-
renevas järjekorras Helje Soosa-
lu lastetu löögivalmis koka-
kunstnik Veronique St. Pierre,
Liis Benderi vähki põdev lüürili-
ne suure pere ema Marie-Adele
Starblanket, Heli Vahingu krap-
sakas melomaan ja valge mehe
ihaleja Annie Cook, Merle Jäägri
uljas ja tark Emily Dictionary ja
Liina Olmaru imelik, teistsugu-
ne, kavalehe järgi "alaarene-
nud" Zhaboonigan Peterson).
Aga koos saab neist üks ühine
naiselik alge ja teadvus, nagu oli
seda ka Canterbury naiste koor
Jaan Toominga varasemas lavas-
tuses "Mõrv katedraalis". Siin
nad ei kõnele, kuid mõnel hetkel
tundub, et mõtlevad nagu
üks. Canterbury naiste koori
koos- ja paigaldamine jättis
mulje ohutundest ja vastupa-
nust, Wasaychigan Hilli naiste
peaaegu pöörases liikuvuses ja
kärarikuses võid tajuda eba-
kindlust, püsimatust, pinna-
tust...

Lavastuses on kasutatud eri-
list, märgina mõjuvat grimm-
näole oleks justkui tõmmatud
tume läbipaistev kilemask. Isegi
üks nina on ümber voolitud.
Jäägri Emily on näos rassipuhas
kullinokk. Ta ongi õdedest kõige
julgem, vabam, ilusam. Ilusam?
Võib-olla on hoopis ilusam juba

surmast märgitud Marie-Adele?
Mingi sisemise säraga, ilusad on
nad kõik, ka Olmaru "napakas"
Zhaboonigan. Tema eriti. Mõni-
kord. Emily on ehk kõige ise-
seisvam, tema peidetud mäss on
kuidagi eriline. Ta on reservaa-
dist aegu ära olnud, kihutanud
mootorrattabandega maailmas
ringi (uued nomaadid?), kaota-
nud parima sõbranna ja tagasi
tulnud. Mitte Emily üksi, nad
kõik on pesemata suuga, aga
nende kõnepruuk ja sõimgi ei
tundu ropp või rõve, see on vaid
see loomulik lihtlabbasus, mis la-
seb nimetada asju nende õigete
nimedega. Ja näitlejadistsipliin,
mis teeb sellest kunstilise teksti.

Nad kõik on oma eale vaata-
mata veel "vaprad tüdrukud"
(vaid Zhaboonigan on alla kol-
mekümne). Neis on ajatuse sar-
mi, nooruse tungi, küpsematust
ja ebateadlikke pürgimusi. Nad
laulavad juba teise, suure maail-
ma laule, aga Marie-Adele'i
haua kaunist indiaani viit:

Wa-kwing, Wa-kwing
wa-kwing nin wi-i-ja
(Taevas, taevas, taevas, sinna
lähem ma.)

Seal ütleb Pelajia: "No nii,
õeke, ma arvan, et nüüd lõpuks
oled sa oma peavõidu kätte saa-
nud. Elu parim bingo, millest
me osa oleme võtnud..."

Nende vana indiaanilaul tun-
dus oma kordustega tuttav, nii
soome-ugri sarnane. Aga mitte
vähem kodune ja mõnuski tun-
dus laul, mida laulavad Annie
Cook ja Emily õösel Toronto

poole kihutades:

Olen väike punanahk,
mul meeldib praeleib

kui puudub mul mu praeleib,
siis kõngen ma

Ei oska arvata, kui suure
märgilise taotlusega on kostüüm
(kunstnik Esti Kittus). Siin on
kõike: ehtsat (?) ning stiliseeri-
tud indiaani ja igasugu muud
ameerikat. Naised näevad ke-
nad välja, nagu kõlavad kenasti
nende lauludki. Selles kõiges
puudub pealetükkiv ohe "oma"
kadumise pärast. Ja ometi tajud
kogu aeg tragöödiat. "Me sõida-
me Torontosse" meenutab oma
intensiivsusega Jaan Toominga
nooruslavastusi. Siin on grupi-
stseeri (rahaküsimismarss, ra-
hateenimisaktsioon, autoparan-
damine öisel teel), kus täpne joo-
nis täidetakse spontaanset ener-
giapurskaga; hoogsust rõhutab
omakorda rütmiline trumm
(muusikaline kujundus: Ülo ja
Ants Käämbre, trummid: Priit
Karm). Aga ka soolosiid ja kahe-
kõnesid kannaks otseku mingi
summutatud sisemine põlemi-
ne. Kontrast hingestatuse ja sõ-
nateksti igapäevasuse vahel; ini-
mese välise väiksuse ja sisemise
suuruse vahel on rabavalt pal-
juütleb. Naiste ja emadena on
nende jõuvarud veel piirama-
tud, aga nad elavad kogukon-
nas, kus pole väarikat tööd, pole
peaaegu enam oma kultuuri,
pole tahtmist ega mõtetki tööd
teha. Pelajia vehib vaid oma hõ-
bedase haamrikesega. Annie

Cook saab lõpuks jumaldatud
Katzi Fritzu juurde taustalau-
jaks, Veronique oma nelja augu-
ga pliidi, Philomena oma mui-
nasjutulise kemmergu. Ja ongi
kogu perspektiiv ja unelmad täi-
detud. Marie-Adele'gi saab
"oma saare", aga sinna tuleb tal
üksinda minna.

Ainult surma eel (nagu Ma-
rie-Adele) või vaimust vaevatu-
na (nagu Zhaboonigan, kelle
valged poisid on kruvikeerajaga
naiseks teinud), tajub indiaanla-
ne veel (?) valges merikajakas
või mustas öökullis fantastilist
mütoloogilist olendit — Nana-
bushi, seda ühendavat lüli ini-
mese teadvuse ja Jumala teadvu-
se, Suure Vaimu vahel. Siin il-
mub ta kord valge, kord musta
suure tiivulise linnuna. (Rain
Simmul mängib Nanabushi ja
ka Toronto bingomeistrit. Võib
selles kaksikrollis näha muun-
dumis- või allakäigusümbooli-
kat?) Näidendi autor, Ameerikas
ja Euroopas hariduse saanud in-
dianikirjanik Tomson Highway
ütleb, et ilma Nanabushita, ilma
selle tegelase eluterve vaimuta
oleks indiaani kultuuri tuum
igaveseks kadunud. Etenduse
lõpul jääbki see suur valge lind
konutama katusele seltsiks Pe-
lajiale, kes jätkab veel teda märka-
mata toksimist oma hõbedase
haamrikesega.

See hämmastavalt lihtne, dü-
naamiline ja peaaegu elurõõmus
lugu jätab järele nukruse, sest
kes võib olla kindel, et temagi
Nanabush ei valmistu juba ära-
lennuks...

Näib ju ka Toominga Nana-
bush pisut väsinum ja mõtli-
kum, kui ta on Highway'l.

LILIAN VELLERAND

"ENDLA" ALUSTAB HAUPTMANNI "ROTTIDEGA"

Hooaeg algab "Endlas" tradit-
siooniliselt 1. oktoobril. Ja
mütsuga ehk kireva kava ja
tantsuga ("Justamendi" saatel).

Avaetenduseks on aga pühapäe-
val, 3. oktoobril suures saalis suve-
hooajal esietendunud Gerhart
Hauptmanni Berliini tragikomöödia
"Rotid" Raivo Adlase lavastuses.
Väikeses saalis kavatseb "Endla"
jätkata mullust lastehommikute
rida — igal pühapäevahommikul
kell 12 (kui just pole kavastet-
etendust suures saalis). Oktoobri-
kuus saab näha Tallinna Pedago-
ogikooli diplomandi Tiina Vilu
kevadest esietendunud diplomilavas-
tust "Suur maalritöö" (Ellen Niidu
ainetel), milles mängisid tema kur-
susekaaslased, käesolevast hooajast
aga juba "Endla" näitlejad Katrin
Tuuksam ja Sepo Seeman. Esimeste
esietendusteni jõutakse oktoobri
keskel. Väikeses saalis lavastab Vel-
lo Rummo austria klassiku Arthur
Schnitzleri neljast lavanovellist
koosnevat teatrihtut "Anatol, Max
ja naised". Peaosas on Jaan Rekkor,
kaasa teevad veel Jaak Hein, Enn
Keerd, Merike Tatsi ja Tene Ruu-
bel, kujunduse on teinud ERKI-s
disaineriala lõpetanud pärmakas
Riho Luuse, kellele see on debüü-
diiks lavakujundajana. Esietendus

on planeeritud 13. oktoobril. Suu-
res saalis on töös Raivo Adlase inst-
seneering A.H. Tammsaare "Tõe ja
õiguse" V osa järgi, mis on tegeli-
kult "Täielise Eesti Vabariigi" otse-
ne järg. See jõuab esietendusele 15.
oktoobril. Neljandast osast tuttava-
test tegelastest näeb Adlase lavastu-
ses pealkirjaga "Armastuse võima-
likkusest Vargamäel" vaid Indrekut
ja Tiinat (Aare Laanemets ja Katrin
Nielsen), vana generatsiooni esi-
nada Andres (Arvi Hallik), tema
tütar Maret (Helle Kuningas) ja
väimees Sass (Andres Ild), noorte
kemplemistes osalevad Oskar (Ahti
Puudersell), Elli (Katrin Tuuksam),
Eedi (Margus Oopkaup) ja Ott
(Sepo Seeman). Kujunduse on tei-
nud Liina Pihlak, muusika kirjuta-
nud Margo Kõlar. Adlaski on nüüd
"Endla" koosseisus — lavastaja
ning näitlejana. Ta plaanib veel la-
vastust Pärnu Koduloomuuseumi,
mis baseeruks E. Pareki ja hiljem
Rootsi siirdunud J. Mikhelsoni Pär-
nu-mälestustel, näitlejana aga saa-
me Raivo Adlast näha (koos Kais
Adlasega) itaallase Dario Fo komöö-
dias "Vaba abielu, vabalt lõhene-
mas", mille väikeses saalis toob väl-
ja Vello Rummo. Meeldivaks uudi-
seks on, et oktoobrikuust töötab
"Endlas" kolmaski koosseisuline la-

vastaja — Kaarel Kilvet, kes oma
"Jeppet" ja "Toronto — Vilsandi"
lavastusega on võitnud trupi usal-
duse. Tema võtab oktoobri keskel
käsile järjekordse muusikalavastuse,
milleks on austerlase Ralph Be-
natzky operett "Valge Hobuse"
võõrastemaja, mida enne Teist
maailmasõda mängis ka "Estonia".
Pärnu teater tellis aga töötluse ja
laulusõnad Priit Aimplalt, et klassi-
kalist operetti, mis sisusügavusega
peaaegu kunagi ei hiilga, tänasele
vaatajale seeditavamaks teha.
Kunstnikutöö on tellitud Jaak Vau-
silt. Teater on kaasanud ka lauljaid,
kellest siinkohal nimetagem Kai
Parmast ja Peeter Kaljumäed. Vii-
mati nimetatu on samuti sellest sü-
gisest "Endla" palgal. "Endla"
koosseisus pole aga enam Liina
Tennosaart ja Sten Zuppingut.

Hooaja esimesse poolde mahub
veel lastelavastus "Karupoeg
Puhh" (lavastaja Ahti Puudersell,
kunstnik Liia Blumenfeld-Luhse —
teatri uus peakunstnik). A. Milne'i
populaarse raamatu on instseneeri-
nud Pärnu muusik ja ajakirjanik
Tarmo Vallist. Ühe lavastuse teeb
hooaja teisel poolel ka Aare Laane-
mets. Lavastajatest "Endlas" praeg-
u puudust ei ole ja see lubab tööd
operatiivselt planeerida. Siiski ole-

Margus Oopkaup (Erich Spitta) ja Katrin Tuuksam (Walburga) G.
Hauptmanni "Rottides".

me jätnud mõne augu ka külalisla-
vastajale: läbirääkimisi on peetud
Mati Undi, Katri Kaasik-Aaslavi ja
Peeter Tammearuga, midagi saja-
protsendiliselt kindlat pole siiski

veel maha pandud.

Hooaeg algab, ootame teatrisse!
ÜLEV AALOE,
"Endla" kunstiline juht

Foto: KALJU PRUUL

PÕHJAMAINE SÄRA SAKALAS

SELETUS TRIENNAALI JUURDE

II Põhja- ja Baltimaade arhitektuuritriennaal üldteemal "Arhitektuur ja individualiteet" toimus Edgar Johan Kuusiku projekteeritud Sakala Kultuurikeskuse vanas majas mitte juhuslikult, vaid korraldustoimkonna (Irina Raud, Leonhard Lapin, Vilen Künnapu, Andres Alver, Veljo Kaasik ja allakirjutanu) veendunud valikul. Sest Kuusik on vaieldamatu isiksus meie ehituskunstis. Tugevaid isiksusi, isepäiseid mõtlejaid, kes suudavad oma ideid teostada, ei ole maailma arhitektuuris väga palju, Põhjamaadest, Lätist, Leedust ja Eestist rääkimata. Aga neid leiab, kui otsida. Ja suurtest arhitektidest mõni on ka Eestis käinud. Eelkõige meenuvad Ralph Erskine, Reima Pietilä, Aldo van Eyck, Colin St. John Wilson.

Korraldajatena 1991.a. sügisel üritust ette valmistama asudes otsustasime kutsuda triennaali näitusele ja lektoriteks arhitektsiksusi, kes on silma paistnud oma maa ehituskunsti edendamisel projektide, ideede, valmishitistega, olnud edukad arhitektuurivõistlustel. Valitud ülesanne — meiepoolne dirigendirool — ei olnud kergete killast, kuid õigustas end igati. Triennaali ideeline ja kunstiline tase oli kõrge. Seda toonitasid eelkõige Põhjamaade kolleegid, teiste seas ka juhtiva arhitektuuriajakirja "Skala" toimetaja Flemming Frost. Näituse kujundus tulenes konkreetselt ruumist: keskteljele paigutatud konstruktsioon lähtus pikast saalist (kujundus — Andres Alver), rotundikujuline ehitis (Vilen Künnapu, Ain Padrik) aga vestibüülilist.

10.—13. septembrini oli Tallinnas koos killuke Põhja- ja Baltimaade arhitektuurieliidist. Kohal olid Steve Christer Islandilt; Kjetil Tjørdal Thorsen grupist "Snøhetta" Norrast; Helle Juul ja Flemming Frost Taanist; Alexis Fontvik ja Ivo Waldhør Rootsist; Kai Wartiainen, Pekka Helin, Tuomo Siitonen, Markku Komonen ja Mikko Heikkinen Soomest; Eugenijus Miliunas, Vaidotas Kuliešius ja Gitanas Natkevicius Leedust; Janis Lejnicks, büroo AKA, ARHIS ja J.

Poga büroo Lätist; Leonhard Lapin, Vilen Künnapu, Ain Padrik, Andres Siim ja Hanno Kreis Eestist.

Oma loomingut tutvustasid väga erinevad isiksused. See mitmuslikkus köitis publikut. Iga esineja säras omamoodi. Kui mõni kohalik kriitik seda sära ei märganud, pole midagi parata. Ilmselt pole igale silmale ja südamele antud seda näha.

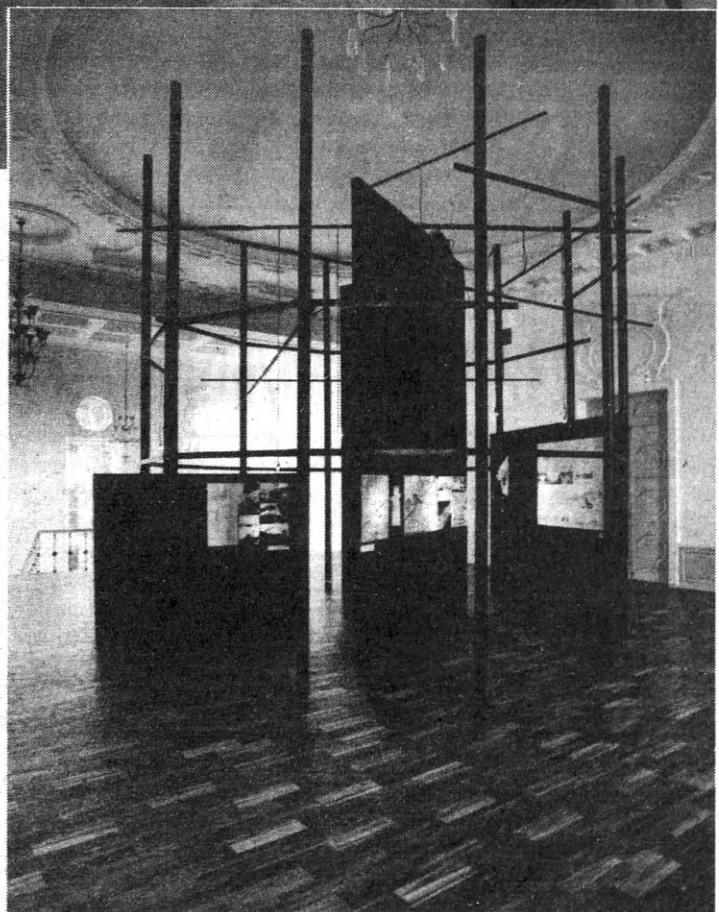
Kahe külalislektori valikul piirdusime Euroopaga, sest Jaapani, Austraalia või Ameerika arhitekti kutsumine oleks olnud liiga kulukas. Seekordse triennaali korraldajaksime ju ainult Eesti jõududega: meid (s.o. toimkonda, sest AL jäi täiesti passiivseks) toetasid vabariigi valitsus, Tallinna linnavalitsus, Avatud Eesti Fond ning "Eesti Ehitus". Otsustasime Hollandi kui kõrgetasemelise arhitektuuriga riigi kasuks ning valisime noore Willem Jan Neutelingsi. Saksamaalt, kus ka viimastel aastatel toimub intensiivne ehitustegevus, kutsusime *grand old man'i* Günter Behnishi.

Praegusel ajal, kui Põhjamaades on arhitektidel tööd vähevoitu, on paljude pilgud pööratud just Saksamaa poole.

Diskussioonid jätkusid ka triennaali õhtuse programmi ajal. Ajakiri "Ehituskunst" (toimetaja Leonhard Lapin) korraldas vastuvõtu uue, arvult juba kaheksanda numbril ilmumise puhul. "Ehituskunstil" on tekkinud tihedad sidemed paljude Euroopa arhitektuuriväljaannetega. Kinomaja filmiõhtul toimus "Eesti funktsionalismi" (eel)esietendus (stsenariumi autor Mart Kalm) ning näidati ka Eesti Televisioonis loodud videofilme Eesti arhitektide-kunstnike tödest. Lõpuõhtul Nikolai von Glehni lossis arutati juba tulevikuplaane ja koostöö jätkamise võimalusi.

Korraldustoimkond koostab veel kataloogi ning võib tasapisi hakata mõtlema koos aktiivsema arhitektkonnaga III Põhja- ja Baltimaade triennaalile, mis toimub 1996. aastal

LIIVI KÜNNAPU

K U N S T I M A A I L M A P R O M I N E N D I D

New Yorgi "ARTnews" on avaldanud nimekirja viiekümnest kunstimaailma kõige mõjuvõimsamast isikust ehk prominendist, kui puhtas eesti keeles öelda. Kõik viiskümend esindavad kunsti tänast päeva. Ei Warhol, Picasso, Duchamp vmt. pole arvesse tulnud, kuigi paljude kriitikute arvates on nende meeste mõju kunstis praeguseni väga suur. Loetelu võiks meilegi huvi pakkuda põhimõttel — kes kamandab kunstis.

Pooled viiekümnest prominendist töötavad kas muuseumides või kuuluvad mitmesugustesse kunsti(keskusi) toetavatesse fondidesse. Enamasti on tegu maailma tippmuuseumidega, nagu New Yorgi, Frankfurdi ja Los Angelese moodsa kunsti muuseumid, New Yorgi Metropolitan, Washingtoni National Gallery, Paul Getty Muuseum Malibus, Stedelijk Amsterdamis, Tate Gallery ja Royal Academy of Arts Londonis, Kuninganna Sofia Kunstikeskus Madridis või Hara-muuseum Tokyos. Aga on ka erandeid: Euroopa nüüdiskunsti parimaid tundjaid Kaspar König korraldab oma väikeses kunstihoones Frankfurdis noorte, alles pinnale tõusvate kunstnike näitusi ning on pääsenud kindlalt viiekümne väljavalitu hulka.

"ARTnews'i" järgi on praegu muuseumidirektore ja intendantide aastakümme. 1980. aastail jäid nad alla kunstikaupmeestele ja -kogujatele. Viimastest on ka praegu nimekirja pääsenud paarkümmend, nende hulgas "Fiati" omanik Gianni Agnelli Torinost,

Kölni šokolaadivabrikant Peter Ludwig (kuue muuseumi omanik) ja parun Hans Heinrich Thyssen-Bornemisza, kes osa oma kogudest, 800 meistriteost on paigutanud möödunud aastal Madridis avatud muuseumi.

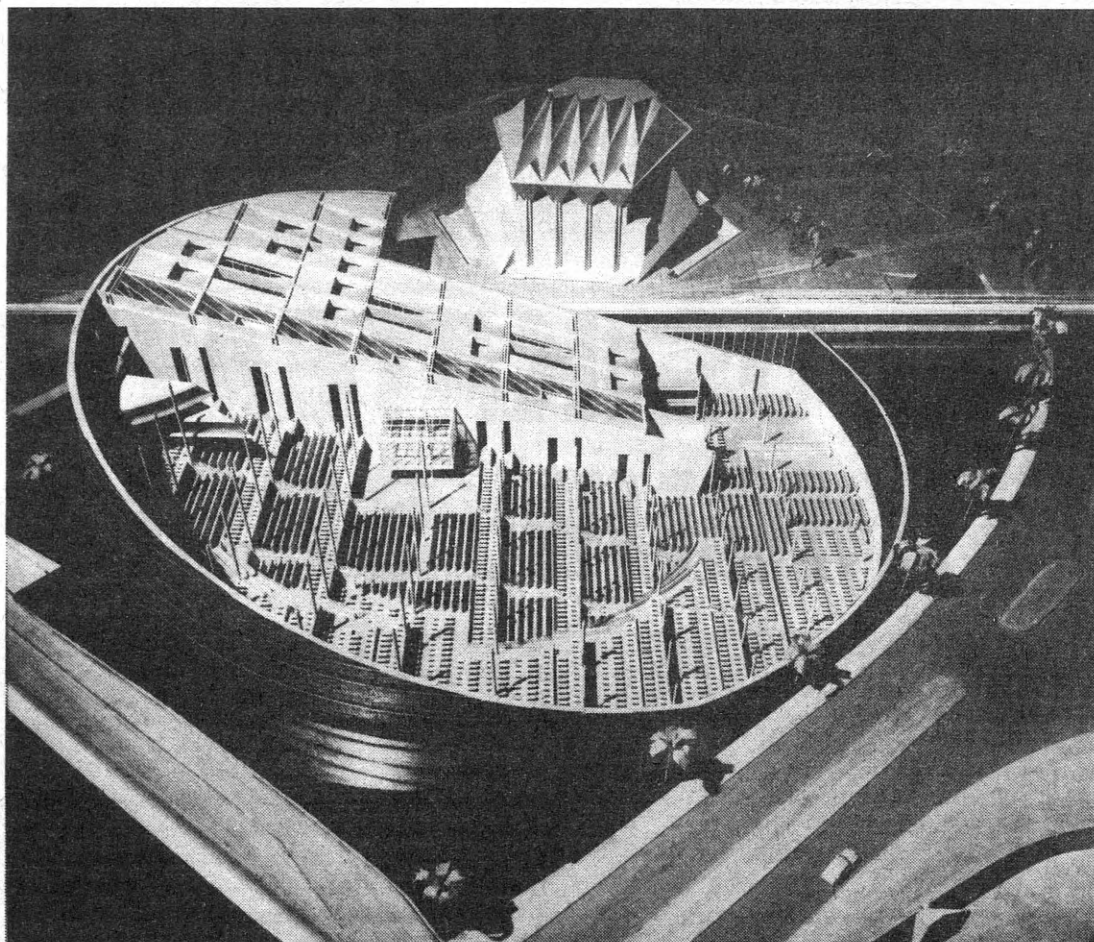
Kunstikaupmeestest nimetatakse esmajärjekorras Ameerika nüüdiskunsti suurimat galeristi Leo Castelli ja kunsti vanadele meistritele spetsialiseerunud, Londoni 176-aastase kunstigalerii omanikku Julian Agnew'd. Kriitikutele on väljavalitute hulgas vaid kaks: "Time'i" Robert Hughes ja "The New York Times'i" Michael Kimmelman. Viis kunstnikku esindavad tuntud keskealisi meistreid: Jasper Johns, Roy Lichtenstein, Robert Rauschenberg New Yorgist, Sigmar Polke Kölnist ning Gerhard Richter Düsseldorfist. 1980. aastate tuntud transavangardist Achille Benito Oliva on nimekirjas intendantina.

Pooled prominendid on USA-st, mis sugugi ei pruugi tulla sellest, et loetelu on koostanud New Yorgis ilmuv ajakiri: maailma kunstielu keskus on praegu Ameerikas. Nimekirja järgi otsustades on Euroopas keskusteks praegu Inglismaa ja Saksamaa. Ida-Euroopast ja ka Põhjamaadest ei nimetata kedagi.

Tallinna II Baltimaade-Põhjamaade arhitektuuritriennaal on läbi ja muidugi tuleb olla õnnelik, et leidus entusiaste, kes nii suurejooneliselt ürituse korraldamise praeguses majandussituatsioonis oma õlule julgesid võtta. Triennaali olemuses peituv võimalus tuua paariks päevaks kokku n-ö. kriitiline mass erialainimesi realiseerus kindlasti. Ka koht, E. J. Kuusiku kauni ruumimõjuga vana Sakala hoone keset südalinna, oli valitud õnnestunult. Päevaprogramm jooksis ladusalt. Teise poole triennaalist moodustas tema sisu: loengud, näitus, diskussioonid ja nendest paratamatult ärgitust saanud kuulaja-vaataja-suhetlejad. Sest enesestmõistetavalt projitseeris triennaal meie enda praegusele arhitektuuriolukorrale, projektsiooni "tekkitamine" ongi ju sellelaadsete ettevõtmiste üks põhieesmärk.

Triennaali üldteemana oli organiseerimiskomitee sõnastanud "Arhitektuur ja individualiteet". Kutsutud lektorid käsitlesid teemat igaüks vastavalt oma sotsiaalse kogemusele ja arhitektipraktikale. Eesti-poolseks ettekandjaks valitud Leonhard Lapin esines endaväärilise kunstnikuprogrammiga, mida saatis Erkki-Sven Tüüri kosmiline muusika ja milles slaididelt võis lugeda: "üksindus — ruum", "ruum on arhitektuuri tegemine" jne. Vahele oli lükitud pilte maailma arhitektuuri- ja kunstiklassikast ning Lapini enda loomingust. Niisugusena ilmutas ettekanne üsna täpselt seda arhitektuurikreedit, mida Eesti 1960. aastate lõpul ja 1970. aastate algul elluastunud põlvkonna mitmed arhitektid on propageerinud ja realiseerinud juba 20 aastat ja mille põhisisuks oli/on tees arhitektuuri kui (ehitus)kunstist. Olen sellest kreedost väljaarenenud situatsiooni nimetanud eesti avangardarhitektuuri müüdi ("Müüdi loojad ja teised" — "Ehituskunst" nr. 5, 1991) ning analüüsinud selle põhjusi ja paratamatust. Ühtlasi olen ka püüdnud näidata selle müüdi edumeelsust ja vajalikkust olukorras, kus valitses totaalset massile orienteeritud ehituspoliitika ja toimus arhitektuuri devalveerimine selle arvelt. Vastavalt teesile "arhitektuur on ehituskunst" tõstis muut esmatähtsaks arhitektuurse vormi — stiili ja seda loova arhitekti. Kui nõukogude arhitektuuripraktika madalal viimase projekteerimiskombinaadi mutrikeseks, siis müüdi loojad vastupidi tegid arhitektist peaaegu üliinimese, demiurgi, kes oma isiku kaudu tegelikkuses k o i k e tajudes on ainuvõimeline looma uut keskkonda. "Metafüüsika" sai nõnda arhitekti ja arhitektuuri iseloomustavaks/hindavaks põhimõisteks. Niisugusest arhitektuurse individualismi kontseptsioonist oli nähtavasti põhjustatud ka triennaali teemavalik ja vähemalt minu meelest eeldati loenguid-arutlusi minevat just selles sihis. Siiski nii ei läinud ja mõnigi külalisettekandja võttis ette arhi-

VAIKNE HOOAEG JA TALLINNA II ARHITEKTUURTRIENNAAL

Oslo grupi "SNØHETTA" osavõttöö Tallinnas — Aleksandria raamatukogu. Viimaste aastate üks suuremaid konkursivõite Põhjamaades — tulla esimeseks ligi 1000 võistlustöö hulgas.

tektuuri ja individuaalsuse teemaatika problematiseerimise. Kõige põhjalikumalt tegi seda ehk Willem Jan Neuteling, kuulsas Rem Koolhaasi õpilane, kelle arvates arhitektuuri ja individuaalsuse paaris jagunevad nii arhitektuur kui ka individuaalsus mitmeks "alaindividuaalsuseks": on olemas arhitektiindividuaalsus, kliendiindividuaalsus ja selle koha "individuaalsus", kuhu ehitada tahetakse. Kooskõpsustamiseks peavad need kõik olema üsna muutumisvõimelised, sealjuures aga suutma säilitada oma tuuma, vastastikusel toimes ei tohiks ükski neist vägistatud saada. Günther Behnisch, kahtlemata triennaali prominentseim külaline, sõnastas etteantud teema hoopis ümber ja rääkis tema arvates arhitekti töö tähtsaimast teljest, arhitektuuri ja indiviidi vastasmõjust. Indiviid on sealjuures konkreetne subjekt või subjektid, kes hakkavad maja kasutama. Seetõttu ei kutsunud Behnisch nägema arhitektitöösi põhivõimalust mitte niivõrd individuaalset "käekirja", vaid võimet süveneda konkreetsetesse ehitusülesannetesse. Konstruktioonid, vormid ja kujundid tulevad pärast seda.

Ettekannete teoreetilise poole kokkuvõtteks võib öelda, et tegelikult ei tulnud ju keegi välja millegi ennekuulmatuga. Ka meie arhitektid puutuvad oma töös kokku kõigi viidatud probleemidega (vt. ka Andres Alveri

hiljutine "Sirbi"-intervjuu) ja küsimus on pigem erinevas rõhuasetuses. Seevastu triennaali loengutes käsitletud teine lai probleemistik — ökonoomne (low cost) ja ökoloogiline arhitektuur ja ehitamine — on siinmail alles suhteliselt tundmatud teemad. Muidugi sõltub ka Eesti arhitekt praegu palju enam kui varem ehituseelarvest, kuid ta ei tunne ega tegele ise kokkuvõttevõimaluste otsimisega — uute materjalide, konstruktsioonide jm. tehnoloogilist innovatsiooni puudutavaga. Aastakümneid kestnud insenerivaenulikkus on jätnud meile oma jälje, milles muidugi on osa ka nõukogude inseneriteaduse saamatuses ning — nagu arhitektilgi — õige motivatsiooni puudumises. Muja maailmas on arhitekti- ja inseneritöö aga nii sisuliselt seotud, et on raske otsustada, kus algab ühe "individuaalsus" ja lõpeb teise oma. Günther Behnisch on hariduselt ka muide insener.

Primitiivne insenerimõte ja materjalid põhjustavad ka Eestis realiseeritud arhitektuuri primitiivsuse — tugevale vormikultuurile vaatamata. Nii mõjus triennaalil näidatud film Vilen Künnapu majadest ja mõttest (valmis 1990) praeguses situatsioonis juba paraja anakronismina. Siinkohal tuleb meelde ka teine detail, põgus vestlus Günther Behnischiga, kes oli äsja Eestisse saabunud ja sattunud kohe Arhitektuurimuuseumi näituse

avamisele uues Rahvusraamatukogus. Keegi polnud nähtavasti veel jõudnud talle seda maja tutvustada, mina, seda teadmata, küsisin, mida ta arvab raamatukogu arhitektuurist. Behnisch vastas: "Jaa, sajandi algupoolel, kui see maja ehitati, oli selline lahendus ju vägagi aktuaalne..."

On veel üks probleem, mis triennaaliga seoses taas teadvustas: meie arhitektuurielulises kestab juba mitmendat aastat vaikne hooaeg. Seda mitte niivõrd loomingu poole pealt kuivõrd arhitektuuri koonelamises ja kirjutamises. Võib-olla on seegi üks põhjusi, miks triennaali lõppu kroonima pidanud diskussioon tegelikult luhtus, kui mitte arvestada Põhjamaade arhitektide omavahelist sõnavahetust põlvkondade vastuoludest. Eesti arhitektidest ei lausunud keegi ühtki kommentaari ega sõnastanud ühtki probleemi. Künnapu-Lapini generatsioonist (nagu ka nendest vanematest) võib veel kuidagi aru saada, nende väitluste ja võitluste haripunkt on möödas, võib-olla on nad oma töö teinud — lõpuks "tegid" need ka triennaali. Raskem on siiski mõista — oleti heaks kiita — noorem põlvkond, kes praegu väga aktiivselt projekteerib ja kellel tõenäoliselt on juba oma arusaam ka triennaaliteemast. Või on tegu sellega, et ka nemad on eespool kirjeldatud arhitektuurimüüdi produktid, kellele kõik kitsalt isikliku individuaalsuse väline korda ei

lähe? Või ollakse nii süvenenud oma tellimustesse, et üldisematele asjadele mõtlemiseks ei jätku enam aega? Jääb igatahes mulje, et Eesti arhitektid on momendil ülitõsiselt omaks võtnud "kliendist oleneb kõik"-teooria, absolutiseerides seega arhitektuuriloomet teise komponendi kui turumajandusega kaasneva paratamatuse. Ühes sellega nähtavasti leitakse, et arhitektuuri üle arutlemisest pole mingit tulu, igas konkreetse situatsioonis tuleb lihtsalt käituda tellijale vastavalt. Kõrvaltvaatajana näib aga, et nõnda mõeldes ja tegutsedes magatakse maha eesti arhitektuuri šanss, milles arhitekt võiks tõepoolest saada kontseptsiooni loojaks ja tehnoloogiliseks koordineerijaks, s.t. sellise rolli kandjaks, milles põhiorhk pole enam modernistlikul demiurgil, vaid postmodernistlikult sünteesivõimelisel projektijuhil. Vaikne hooaeg, arhitektuuri strateegiast, eetikast, sotsiaalsest tähendusest jms. üldisest mitte-rääkimine põhjustab lõpuks kindlasti olukorra, kus arhitekti ja kliendi suhetes vajalik tasakaal kaldub ohtlikult teise (reegline kogemusteta ettevõtja) kasuks ja arhitektist saab üksnes tehniline ülesjoonestaja. Vaikimise teine oht seisneb selles, et hea ja halva arhitektuuri kriteeriumid ähmastuvad ning arhitekti headuse/edukuse ainsaks kriteeriumiks saab tema büroo suurus, kompuutrite arv ja reklaamipinna maht kohalikes ajalehtedes. Julgesin väita, et mõlema tendentsi esimesi vilju on eesti arhitektuur tänaseks juba maitsta saanud.

Triennaali näitusest. See oli kaunilt kujundatud ja ka sisuliselt huvitav. Tagantjärele ei saa aga lahti tundeist, et sellisena, üksnes projektide demonstratsioonina seintel, ei suutnud näitus piisavalt integreeruda triennaali toimuvasse. Võib-olla oleks järgmisel triennaalil otstarbekam reserveerida igale osalejaarhitektile lühiettekanne aeg loengusaalis, kus ta — ka täiendavalt slaide kasutades — tutvustaks oma objekti projekteerimisega seotut. Et nüüd oli teisiti, jäi sisuliselt toimumata ka programmisenähtud diskussioon näituse teemadel: kes ikka julgeb diskuteerida, kui pole kuulnud autoripoolset seletust. N-ö. põhiettekanneid võiks seevastu olla üldse vähem, siis aga tõepoolest tõsiteoreetilised ja sisuliselt kandvad.

Nii või teisiti, Tallinna II arhitektuuritriennaal oli igal juhul eesti arhitektuuri vaikselt hooaja katkestus ja jättis usutavasti jälje ka osalenud arhitektidele (tõsi, olen siinkohal kohustatud välja ütlemata mitme tuttava, Eesti Arhitektide Liidu liikme kurtmise, et nende käte triennaalikutse ei jõudnud). Ühtlasi tahaksin loota, et sinne ehk liigagi pessimistlik vaatenurk ärgitab pisut neil teemadel arutlema. Või kas tõesti haaratakse sulg vaid siis, kui on tegemist omaene "individuaalsuse" arvatava solvamise-ga?

KRISTA KODRES

MUUSIKAHOOAEG AVATUD

23. septembril toimus Estonia Kontserdisaalis muusikahooaja avakontsert. Esines Eesti Riiklik Sümfooniaorkester, solist oli Käbi Laretei, dirigeeris Eri Klas.

Avateosena kõlas Jaan Räätsa 1959. aastal valminud Kolmas sümfoonia. Tuleb jälle öelda, et kõik see, mis toimus meie muusikaelus 60-ndatel, on paljus ka täna määrava tähtsusega. III sümfoonia on kirjutatud suure professionaalse meisterlikkusega ja kõlab värselt, ettekanne oli väga hea, publiku vastuvõtt suurepäranne.

Beethoveni G-duur klaverikontserdis soleerinud Käbi Laretei tundub olevat kunstnik, kes püüab kontserdil anda teose tõeliselt intensiivse, kordumatu tõlgitsuse, püüdes samal ajal helilooja seatud muusikalistes raamides. Klaver kõlas väga ilusasti, kui pianist mängis *piano* nüanssides, *forte*-t jäi pisut väheseks, samuti juhtus üht-teist, aga seda on ennegi öeldud, et natuke peab ka juhtuma siis läheb ettekanne huvitavamaks.

Eri Klas tegi orkestrisaatega kõik võimaliku ja tarviliku, toetades solist igati.

Foto: KALJU SUUR

Kui ERSO mängiks kogu aeg sel tasemel nagu avakontserdil Sibeliuse I sümfoonia, oleks kõik hästi. Aga selleks kontserdiks oli tehtud suuremaid pingutusi kui tavaliselt ja orkestri ees oli Eri Klas, kelle energia ja kogemused on erakordsed. Üks põhjus, miks ERSO suudab heade dirigentidega suhteliselt hästi mängida, on see, et enamik orkestrante on orkestris töötanud pikka aega ning ajaga saadud ansambli tunnet ei ole nii kerge lõhkuda. Orkestri taset on aidanud hoida mitugi väga head dirigenti.

Praegusel juhul tegi E. Klas suure töö, millest piisab jälle mõneks ajaks, aga see päevast päeva elamine peaks ükskord lõppema.

Lisapalaks kõlas Sibeliuse "Kurb valss" ja viimase võimaluseni tulvil saal reageeris kogu kontserdile pika, mitte lõppeda tahtva aplausiga.

MATTI REIMANN

B. Britteni "Albert Herring" Estonia Teatris. Dirigendid Peeter Lilje ja Arvo Volmer, lavastaja Neeme Kuningas, kunstnik Hardi Volmer. Esietendus 5. septembril.

Kui tõmmata piir ooperilavastajate ja muusikateatri lavastajate vahele, siis Neeme Kuningas kuulub kindlasti viimaste hulka. Teatritaju on tema töödest ikka meelde jäänud, ehkki selle väljendusvormide üle on võidud vaielda. "Albert Herringu" lavastuses lisanduvad selgemini kui varem ruuminägemine, muusika usaldamine ja ansambli loomine. Kuningas on küps, "Albert Herring" seisab ta meistritunnistusel. (I vaatus mõõndustega — algus venib.)

Lavastaja tahtel on orkestri auk kaetud, ainult üks nurk on lahti Britteni 13-liikmelise orkestri ja dirigendi jaoks. Lavapinna suurendamine, tegevuse ja tegelaste lähemale toomine vabastavad vaataja ahastavast kastitundest ja lasevad ka teravmeelsest tekstist (Evald Kampuse ja Udo Väljaotsa tõlge) aru saada. Diktatsioon tekitab probleeme Marika Eensalule (Florence) I vaatuses soolostseenis ja Kai Parmasele (õpetajanna miss Wordsworth) II vaatuses. Hardi Volmeri lavakujundus on Kuninga Britteni-tõlgenduse trump. Estonia Teatris näeb harva nii musikaalset, tuumakat kunstnikutööd, mis jätab õhurikka fantaasiaruumi lauljatele ja lavastajale, publikust rääkimata. Volmeri põhikujundid — mõõdukalt paljastatud skulptuurid ja kombekalt pügatud puud — mõjuvad teose arengukäigus kaasa. Vildakas hääberaadviljapood justkui meenutaks maailma asjade suhtelisust — kõik oleneb vaatenurgast. Kunstnik ja lavastaja teevad põgusa kummarduse groteskile, aga väldivad ebardikkust.

Lavaruumi täidab Kuningas kõige hoogsamalt ja samas liigendatult II vaatuses, maiprintsi peostseenis: ühe peolaia asemel on kolm tegevuspaika (-plaani); murule laotatud lina hõrgutistega, kõrge kõnepult taga keskel, mille kohal lehvivad rõõmsad peolipud, Alberti tool ja lauake.

MUUSIKATEATER LIIGUB SIISKI

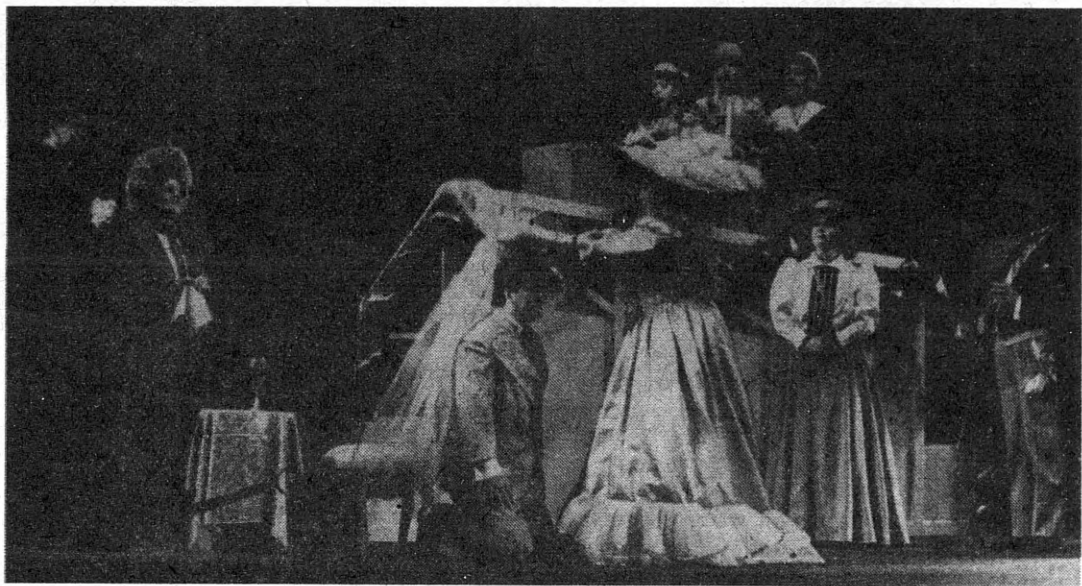

Foto: ILANO SAARE

Eriti jääb silma õpetajanna ja õpilaste graatsilis-balletlik kompositsioon, ent ka härra linnapea (Ivo Kuusk) kiire puldist alla vundimine sõna "vi-i-is" (naela) rõhutades.

Kuningas on varasemast tundlikum muusika enese suhtes: vaimukatele orkestreerpliikidele vihjatakse mõne lavastuse detailiga, samuti jätab lavastaja oma tõlgendusse ruumi muusikanüansside väljakuulamiseks. Tšellosoolo jagab leedi Billowsi kurbust voores kadumise üle, viiuliflažolettidega "mängitakse" Sidi ja Nancy stseenis jne. Aukartust äratavast muusikalise ettevalmistustööst, mida on teinud dirigendid Peeter Lilje ja Arvo Volmer ning kontsertmeisterid eesotsas Riina Pikaniaga, on tõusnud arvestatav muusikatervik. "Albert Herring" on praegu Estonia Teatri parim ooperietendus ja ainuke, mida sõandaks võõrsil esitada. Seda mõttetum näib "Herringu" esietendust ümbritsenud kurtmine, kui raske teos see ikka on. Vaevalt, et see publikut eriti erutab, kriitik suudab ehk isegi teose raskusastet hinnata, seda kas või XX sajandi menuooperi, Bergi

"Wozzeckiga" võrreldes. Kui ma ei eksin, siis saabub varsti XXI sajand.

Lilje, peen Mozarti- ja Brahmsi-interpret, toob midagi neist ka Britteni maailma: läheda karakterikülluse ja poeetilise lihtsuse. Loodetavasti tunneb ka ta ise teosest rõõmu. Arvo Volmeri täpsed ja usaldusväärse töös haarab väga loogiline ja kujundlik stseenide vormimine, järjest tugevamini tuksleb selles teatrinärv, tulemuseks vahedalt vaimukas Britten. Orkestrantidelt võiks soovida veel julgemat, suveräänsemat soleerimist.

"Albert Herring" on ansamblietendus. Lavastuses ei kujune mitte ainult välise joonisega tüüpide, vaid motiveeritud karakterite kooslus. Osatäitjad vastavad mõraneva Victoria-ajastu provintsiseltskonnale ka hääletämbri poolest. Mare Jõgeva masstaapse ja sobivalt kiledavõitu leedi Billowsina saab baroklikpidulike ornamentidega võidukalt hakkama. Muide, kas leedi nõrdib Alberti lõbusalt veedetud ööst tööpoolest või muigamisi? Marika Eensalu on ehtteenijannalikult valvas ja võimukas Florence, Kai Parmas kädistav ja

tundeline miss Wordsworth, joonlaud kaaslasest ja vooreslikkuse mõõdupuuks, Teo Maiste — muhe, lihtsakoeline poliitseiülem mr. Budd, Urve Tauts — kord hädaldav, kord pateetiline missis Herring, Ivo Kuuse (linnapea mr. Upfold) groteskelt nuuksuvad fraasid Alberti matusekõnes on unustamatud. Tarmo Silla pühalik-manitsev vikaar mr. Gedge oli avastus: tabav ja tagamaaga karakterroll tavaliselt veidi jahedzentemlikult lauljalt. Tööpoolest, keerukad ansamblid on muutunud etenduse loomulikuks koostisosaks, lähtudes endastmõistetavalt tegevusest, tegelaste reageeringutest. Ansambli muusikaliine kindlustumine käib käsi-käes partnerite väljakuulamisega.

Kuningas mainis eelintervjuudes, et üks olulisemaid teemasid "Albert Herringus" on silmakirjalikkus. Sellele osutab ta selgelt kohe lavastuse algul, kui Florence kaunistab skulptuurid koosoleku ajaks viigilehega, et pärast kõik varjav taas eemaldada. Florence maitseb viimast tilgakest üleskorjatud pudelist ja pahvib asjalikult pii-

pu, mis ei takista teda hiljem oma patuste kartoteeki lapates murelikult nentimast, et süütus on kadunud. Lavastusdetailid seostuvad karakterite ja sündmustega, moodustades tervikliku arengukaare. Ühe ja sama detaili panevad osatäitjad eri moodi kõnelema: tseremooniast väsinud ja nälgine Albert sööb banaani, mille ema vargsi poetas, teisiti kui leedi Billows, kes ihaldatud vilja suursuguse mõnuga hammustab. Banaan — tunnistagem, iseenesest üpris labane lavadetail — sobib maiprintsiks kroonitud Alberti karskelt kollase ülikonna ja roosa lindi ning looriga oivaliselt, omandades isegi teatud õilsuse.

Silmakirjalikkuse teema varjust kasvab vallatu ja inimsõbralik pool, mida Kuningas ka kompleksivabalt näitab (kõik ei pea ju olema väärdunud). Mati Vaikmaa Sid ja Pirjo Levandi-Kauge Nancy on erk ja nõtked paar. Vaikmaa Sidis pole jälgegi robustsusest, mida Sidi esitajad mõnikord rõhutavad, see-eest leidub elujõudu ja eredust. Levandi-Kauge Nancy hajutab kunagised kahtlused maneerlikkuse tekkimises: ehtsalt läbitunnetatud on nii kelmikas kui ka tõsimurelik pagaritütar. Lapsed esinevad söakalt ja mängulustlikult, eriti tublid on nad II ja III vaatuses. Kohe alguses võiksid nad ennast rohkem kuuldavaks teha ja maksma panna.

Mati Kõrtsi Herringus ja see-ga kogu lavastuses hakkavad etendusiti järjest rohkem kõlama protest kitsaste raamide ja vagatsemise vastu, Alberti eneseldimine ning enesejaatamine. Albert avastab oma "mina". Herringu roll omakorda on Kõrtsi laval lahti raputanud, julgustanud mängima publikule ja suhtlema publikuga. Näib, et Kõrts hakkab tajuma muusika ja teatri vastastikust tingitust. Herring on Kõrtsi seni veenvaim roll.

Lavastus lõpeb sõbraliku õunasöömisringiga. Alberti võit? Albert sai teadlikuks elust, Albert on nagu teised. Siit hargneks mõni muu Britteni ooper, kus kanglane ei lepi sellega, mida Albert Herring tões: elu on elu on elu.

Muusikateater on teater on muusika on teater.

KRISTEL PAPP

HÄSTI!

Erkki-Sven Tüür.

Tänavu aprillist on meil esimene professionaalne kammerorkester, puhtalt enda nimel esineta valitud seltskonnale kevadel Britteni Prelüüdi ja fuugaga op. 29 ning "Lihtsa sümfooniaga" op. 4 ja Bartóki Divertismenti ning "Rumeenia rahvatantsudega" — valdavalt südamliku, targalt naiivse muusikaga, milles esiplaanil kuulamis-, mitte mõtlemisnauding. 25. septembri kavas Estonia Kontserdisaalis lisandus nimetatutele mõneti ootamatul tasandil avaloona Erkki-Sven Tüüri *Show* kammerorkestrile. Selle kolmeosalise, ajalisele mõõduka ja kompositsiooniliselt tiheda loo saateks ütlev autor: "Kõige muu kõrval mõtlesin seda lugu kirjutades ka järgmistest seostest. **Action** (1): edasirühkiv tarmukas askeldamine, alateadlik turne sõost, hoolikalt läbi mõeldud plaanipärane tegutsemine — kõik käivitatud ja kantud kirest. **Passion** (2): mõõduv tuhin, vaibub kire ja rauged jõud, andes maad kannatustele, kui selgub, et saavutatu osutub näivuseks (**Illusion** 3) ja kogu tegevus takkajärele veidraks jändiks. Mis see siis oli? **SHOW**, mis algab uuesti, niipea kui ta lõpeb? Meie igapäevane, igakuine, iga-aastane **SHOW**."

Igal juhul on see teave, mis juhatab orkestris toimuvat jälgides seletusi leidma. Allkirjutatu luges eeltoodud kahjuks tagantjärele ja sooviks lugu nüüd küll uuesti terasemalt kuulata, sest ükski — isegi mitte lausprogrammiline, ka väga andekas — helivälil ei seleta end otse ära (üldiselt ju arvatakse, et ei peagi seletama — aga milleks siis need seletused?). "Show..." on Tõnu Kaljuste tellimus, väga värske ja koelt just niivõrd komplitseeritud, et tahab laagerdamist — ega nad seda siis jätagi!

Niisiis oli mõõduv laupäeval tegu orkestri esimese täiskava teise, distantseeritud avaliku esitusega, mille Britteni ja Bartóki oopuste tõlgendust kevadel "Sirbis" juba käsitletud. Noorte muusikute mängu kuulates oli järjekordselt kosutav kogeda, et keelpillide kooliline tase on meil tasapisi tõusnud, ansambel hea kõlaga, puhas ja tundlik. Kõik see, mis omane Maano Männile, kandub kergelt üle kogu orkestrile, on tundeerksust ja ühtsust. Ja Kaljuste on oma orkestrile just too, kes ERSO-l omas plaanis puudub.

Mõni aasta tagasi kinnitas üks Filharmonia Kammerkoori kuulnud saksa professor, et kogu suure Saksa peale leidub sama hea tasemega kammerkoore 5—6, kui sedagi. Antud hinnang puudutas nimelt juba barokki, mille täiuse ja stiililiste finessideni Tormise esituste kõrval jõuti siiski ju pingelise tööga alles pikkamisi. Tahaks siin väga näha paralleelperspektiivi ka Tallinna Kammerorkestrile, seda enam, et vägagi arvestatav lähtepunkt näib olevat tabatud, edasine on planeeritud läbimõeldult (valitud on ka hoolikalt mitu külalisdirigenti) ja suundumuslikult motiveeritult. Just orkestri iseseisvus ja oma kõlaline nägu, selle sobivus kooriga, ühe ja sama vaimuga märgistatus saavad garantiideks ka vokaalsümfooniiliste teoste kvaliteedile. Nagu seda kuulsime läinud esmaspäeval Bachi motetid. Nende koh-ta ütles Roman Matsov õnnelikult: "Küll on ikka hea kuulda puhast muusikat!"

IVALO RANDALU

Foto: KALJU SUUR

Jazzkaar

TALLINN INTERNATIONAL FESTIVAL

"JAZZKAAR" VIRGUTAB NII FANTAASIAT KUI TUNDEID

Taas on tulekul Tallinna rahvusvaheline jazzfestival "Jazzkaar", neljas mõnus jazzipidu pärast pikka sunnitud pausi 1967. aasta "skandaalse" festivali järel. Pole saladus, et eesti kultuurile on saanud eriti rasked ajad, ka "Jazzkaare" toimumine on suur ime. Festivali saab teoks, kuna Eesti Raadio juhtkond ja muusikasaadete toimetuse on veendunud, et Tallinna rahvusvahelise jazzfestivali traditsioon ei tohi katked. Kahjuks ongi "Jazzkaar" jäetud rohkem nagu Eesti Raadio isiklikuks asjaks. Oma nappide võimaluste piires on festivali toetanud Tallinna linn ja kultuuriministeerium — kokku 69 000 krooniga. Kõik teised kultuuriinstantsid, kes võiksid ka veidike öla alla panna, pole seda oluliseks pidanud. Ometi on "Jazzkaar" suursündmus Eesti kultuurielus ja sellisena mitte vähem oluline kui Pärnu "FiESTa", kus jazz on vaid üks liin suvise muusikapeo laias spektris.

"Jazzkaar" püüab Eestimaa halli sügise veidi rõõmsamaks muuta, anda võimaluse igal jazzisõbral nautida oma lemmikmuusikat ja peegeldada maailmajazzis toimuvat.

Festivali pealava on traditsiooniliselt Sakala Kultuurikeskuses, sama maja kinosaalid saab vaadata ka toredaid kontsertfilme Ameerika jazztantsust, blues'ist ja jazzkorüfeedelt. Filmiprogramm on tasuta ja algab iga päev tund enne kontserte. Jazzmuusika kõlab ka Estonia Teatri Talveaias, restoranides "Elysée" ja "Eeslital", Von Krahli Teatri ja Niguliste kirikus. Kokku 33 kontserdil esineb 80 külalist Soomes: Rootsist, Taanist, Saksamaalt, Austraaliast, Ameerikast, Kreekast, Gruusiast, Armeenias, Venemaalt, Jaapanist ja muidugi arvukalt toredaid eesti muusikuid. (Vt. ka lk. 16).

Festivali avakontsert "Muinaslugu muusikas" 7. oktoobril, Raimond Valgre 80. sünniaastapäeval, on ühtlasi Valgre päevade kulminatsiooniks, kus Eesti Raadio bigbändi kõrval esinevad paljud solistid ja ansamblid, kava juhib Rain Simmul.

"Jazzkaare" värviskaalas on oluline koht laulul. Eesti muusikuist esinevad Silvi Vrait koos ER-i bigbändi ja Jaak Jürissoniga, Margot Kiis koos Kalev Velthuti *Swing Band*-iga, Erikki Otsman oma šansoonikavaga, Kadi-Signe Selde, Airi Allvee, Heli Vahing, Uno Loop, Sirje Medell, Mart Sander ja "Modern Fox", Kuninglik Kvintett, "Karavan" ja "Kiigelaulukuuik", Ivo Linna ja Eesti Raadio segakoor Gunnar Eriksoni (Rootsi) ja Toomas Kapteni juhatusel. See, et meie segakoor laulab jazzit, päris üllatab. Viimasel ajal töötatakse väikese koosseisuga ja uued tuuled on virgutavaid muutusi toonud. Senised vallatud kõrvalepoike — vanade šlaagrite popurii ja Urmas Sisaski koostatud kompositsioon raadiosignaaturist — erinevad tavatult harjumuslikult repertuaarist, ja kui kontserdil "Jazz, amour, affaire" lisanduvad neile veel Rootsi jazzklassiku Lars Gullini, Mick Jaggeri jt. kompositsioonid, siis töötab see küll parajat affääri.

Ka kõik see, mida pakuvad külalised, on huvitav ja eril-meline. Taani konservatooriumi särtsakas gospelgrupp pakub oma Ghanast pärist pedagogi Desmond Appiah-Boatengi kae all stiilset kava. Sergei Manukjan, kes elab nüüd Moskvas ja on endiselt jazzlaulus parim mees Balti merest Väikse ookeanini, tuleb esinema koos rahvusaaslaste pianist Aram Žurabjaniga. Gruusia parim bluusiansambel *Blues Mobile Band* valdab laia bluusistiilide skaalat ja on oma löövust tõestanud ka Euroopa lavadel. *Galaxy* trio — see on hõrgutavad Senegali rütmid ja meloodilised tantsulaulud. Ameeriklane Kreekast Alex Abravanel on aga mõnus jazzihõnguline meeleolulaulja, ja kui ta plaanid korda lähevad, leiab "Jazzkaare" ajal aset ka Kreeka veinide matinee või suuree.

Ja "Jazzkaare" vokaalpoole krooniks on kahe mehe — Rootsi bluusikuniga Claes Jansoni ja Inglise multimuusiku Georgie Fame'i esinemine. Mõlemad gastroleerivad kogu maailmas ja on oma nime all salvestanud rohkem kui 20 heliplaati. Claes Jansoni koostööpartnerite hulgas on olnud ka Jimi Hendrix, Benny Baily, Bobby Brookmayer... Ta on laulnud paljude Euroopa ringhäälingute bigbändidega, aga esineb "Jazzkaarel" esmakordselt Eesti Raadio bigbändiga Kustas Kikerpuu juhatusel. Inglise staar Georgie Fame on aga soomlaste *UMO Jazz Orchestra* külalissolist. Et ka varem on koos kontserte antud, siis ei tohiks olla midagi imelikku selles, et professionaalid saavad kokku tund enne kontserdi algust. Georgie Fame alustas oma muusikuteed pianistina, esimese heliplaadi vokalistina tegi ta aastal 1963. Kümnenäi lõpul oli ta *rhythm & blues*'i singlitega korduvalt Inglise edetabelitel tipus. Järgnes koostöö Count Basie orkestri jt. mainekate bigbändidega. Georgie Fame on kirjutanud muusikat televisioonis *show*-dele ja filmidele, tema arranjeeringud on hõrgud. Tegemist on ekstraklassi multimuusikuga. Julgen arvata, et sellise klassiga jazzlaulja pole Eestis varem esinenud.

Et paljude festivalile kutsutud ansambli nimeid meie kuulajale midagi ei ütle, on meie infonappuse vili. Peale pop- ja rockstaaride on maailmas teisi silmapaistvaid muusikuid, kelle muusika on märksa sisukam tavatümpust ja virgutab nii fantaasiat kui tundeid.

Mustanahalise ameerika saksofonisti Roscoe Mitchelli ansambli muusika võiks samavõrd elamusel pakkuda ka "NYJD-i" kuulajatele. Roscoe Mitchelli peetakse Ameerika uue kõikehõlmava improviseeritud muusika vaimseks patroo-

CLAES JANSON

niks. Tema *Art Ensemble of Chicago* on tegutsenud veerand sajandit ja välja andnud poolsada heliplaati muusikaga, milles võib hoomata tagamaid paljudest muusikakultuuridest barokini ja Stockhausenini välja. Samast tüvest on võrsunud ka helilooja ja kitarristi Otomo Yoshihide muusika, Jaapanis, võib-olla ka kogu Aasias on tema tegevus samasugust tähelepanu äratanud kui Roscoe Mitchell Ameerikas. Festivalil esineb ta koos Osaka ansambliga *Altered States* ja lisaks tavali-sele instrumentariumile on tema kompositsioonides oluline ka plaadimängija, mis võimaldab vahetult sulatada helikan-gasse juba kord teiste salvestatud muusikat.

Isiklikest kogemustest võin soovitada Saksa ansambli *TOME XX*, keda kuulsin mullu Tampere festivalil. Temagi sünteesib muusikat n.-õ. piirist piirini, kuid mängleva kerguse ja mõnusa huumoriga, euroopalikult. See on päris naljakas ja lõõgastav.

Põhjamaade jazziskaalast puudub sedapuhku Norra, kust seni "Jazzkaarele" tulnud kauni ja karge meloodilise jazzi ansambleid. Kuid ka taanlaste-rootslaste *Nordic Quartet* hindab neid ideale ja pakub oma nägemuse looduslähedasest muusi-kast. See on midagi hingele, samuti kui austraallaste *Kyaka Sun*'i juurtest lähtuv muusika, olgu küll, et viimane on im-pulsse saanud ladinaameerika, aborigeenide, oriendi jt. muu-sikakultuuridest. Kammerlikku ja kaunist pakub Rootsi kitar-rist Eric Borelius koos Aare Põdra ja Andres Nyquistiga.

"Jazzkaarel" on alati kohtunud ka eri maade muusikud ja neist koostumistest on kujunenud sõprus ning koostöö. *Baltic Quartet*'i koosseisus musitseerivad Aldo Meristo, Toivo Unt, Rootsi saksofonist Håkan Lewin ja Taani parimaid löökpilli-mängijaid Ove Rex, Eesti-Ameerika ansambelis aga Tõnu Naissoo, Taavo Rimmel ja sel suvel Poris ilma teinud noor saksofonist Danny Walsh ning fantastiline trummar Brian Melvin — Herbie Hancocki, Wayne Shorteri, Eddie Gomezi jpt. ansamblipartner. Ainuke "Jazzkaart" toetava fondina on nende sõidukulud kanda võtnud USIS.

Kõike, mida tänavune "Jazzkaar" pakub, on raske isegi linnulennult haarata. Ise tahaksin küll kuulata maineka vene jazzkitarristi Aleksei Kuznetsovi trio esituses jazzklassikat, aga ka seda, mida uut pakuvad Urmas Lattika, Villu Veski, Ain Agana jt. meie oma staaride ansamblid.

Laste mängutuba tänavu Sakala Keskuses pole. Kuid see-eest võiksid väikesed koolitüdrukud ja -poisid jaz-ziga tutvust teha Estonia Teatri Tal-veaias, kus esinevad Silvi Vrait, Sirje Medell, Siberi diksiländ jt., lastega vestleb üks meie armastatum... aga jäägu midagi ka saladuseks. "Jaz-kaar" kutsub kuulama igas eas muusi-kaõpru 7.—10. oktoobrini Tallinnas. Kui loete "Sirpi" kohe reedel, jõuate veel Saksa ühe parima bigbändi *Bundesjazz* or-kestri kontserdile Eesti Raadios. Seegi on "Jazzkaare", Eesti Raadio ja Saksa kultuuripäevade korraldajate ühistritus. Kontsert algab Raadioteatris kell 18.45.

ANNE ERM

EESTI HARIDUSE ORGANISATSIOONI KULTUUR

Eesti haridusest on kirjutatud palju, kuid pole räägitud hariduse organisatsiooni kultuurist, kuigi see on viimaste aastakümnete üks moodsamaid käsitlusuundi juhtimises. Miks mitte vaadelda ka Eesti haridust sellest aspektist? Pealegi on Eesti Kultuuri- ja Haridusministeeriumi koondunud palju erksa vaimuga noori, kes sellest vaatepunktist võiksid süsteemis ilma teha.

Suguharul on omad amuletid ja tabud, mis dikteerivad inimeste käitumise. Nii on ka igas organisatsioonis käsud ja keelud, arusaamad õigest ja valest. Pildi organisatsiooni kultuurist saame, vastates küsimustele, missugune on suhtumine indiviidi õigustesse ja vastutusse; missugusel määral aktsepteeritakse riski; kui selged on eesmärgid; kui palju annavad juhid alluvatele selget teavet; kui palju on reegleid ja mis määral nende täitmist nõutakse; kas palk on leib saaja panusest; kas töötajaid julgustatakse avameelsusele või vastupidi, jpm.

Organisatsiooni kultuurist on olemas, kas ollakse uuenduslamebene või vanamoodne. See selektab ka kaadri valiku.

Eesti haridusel on palju aastate jooksul välja kujunenud teatud väärtushinnangud, mentaliteet ja müüdid, mille põhjal ongi tekkinud organisatsiooni kultuur, ametlikult küll formuleerimata, kuid süsteemis aktsepteeritav ja suure mõjuga. See hariduse jäämäe veealune osa on raskesti muutuv ja veel raskemini muudetav.

Ta on välja kujunenud teatud oludes ja põhjustel, on omal ajal olnud loogiline ja põhjendatud, aidates edasi viia ja säilitada Eesti hariduselu. Praeguseks on olukorrad ja asjaolud paljuski muutunud või muutumas. Turumajandus, Euroopasse pürgimine, lääne kultuuri invasioon ja muu seesugune hea ja halb esitavad haridusele uusi nõudeid. Nii on saanud aeg analüüsida ka hariduselu niinimetatud kirjutamata seadusi. Eesti hariduses on neid väga palju. Vaatleme neist vaid nelja.

ESIMENE SEADUS: HARIDUST EI TOHI KIIRESTI MUUTA, TA ON NII SPETSIFILINE VALDKOND, ET VÕIB LAGUNEDA HOOPIS.

Niisugust väidet on kuulda väga sageli. Mõned noogutavad selle peale, mõned muigavad, öeldes: "Nõnda saab õigustada vana moodi jätkamist." Imestama paneb aga see, et nii esimesed kui ka teised on oma hinges selle väitega päri. Miks haridust ei tohi niisama kiiresti muuta kui kõiki teisi Eesti ühiskonna valdkondi? Miks protsessid, näiteks eraintsiatiiv, mida kõigis teistes ühiskonnaelu valdkondades soodustatakse ja ootustelootustega arendatakse, ei sobi paljude arvates haridusellu? Milles siis seisneb see hariduse

eriline spetsiifika, mida ei tohi puutuda, ilma et kõik väärtuslik (mis see on?) hoopis laguneks või lootusetult kaoks? Miks kõik teised süsteimid otsivad ettevõtlikke inimesi tikutulega, haridus aga mitte. Veelgi enam, haridus suhtub nendesse varjatud põlgusega? Nendele ja paljudele teistele küsimustele on raske leida usaldusväärset loogilist vastust. Tundub, et turumajandus pole veel haridusse jõudnud ja nähtavasti ei jõua nii pea. Ettevõtlikkus kui turumajanduse liikumapanev jõud on haridussüsteemis kohanud vaid halvaks panu. Kui aga ise veel ei olda turumajanduses, on raske ka inimesi turumajanduseks ette valmistada.

TEINE SEADUS: EESTI RIIK PEAB ISE OMA INIMESTE HARIDUSE KINNI MAKSMA.

Miks? Sest vaesed inimesed ei saagi muidu haridust. Sest alati on see nii olnud. Sest Soomes on ka nii jne. Julgen väita, et see ei pruugi nõnda olla. Eestis on tekkinud kõigi tasemete era-koole, mille kohta see seadus ei kehti. Erakoolid saavad riigilt raha ainult osa kulude katteks. Eesti ühiskonna seisukohalt on sellel märkimisväärsed plussid.

Esiteks, riigieelarvel on kergem.

Teiseks, kõik, mis saadakse tasuta, ei vääri erilist tähelepanu. Oma raha eest õppides tahab igaüks välja pigistada maksimumi.

Kolmandaks, oma õppimise eest maksavad õppurid on väga nõudlikud kooli suhtes, mis paneb omakorda kooli rohkem pingutama.

Neljandaks, erakooli edukus on olenev juhtkonna ja kogu kollektiivi efektiivsusest, mis neid kiiremini turumajanduse konteksti sisse sulatab ja kus ka kulude kokkuhoiule pööratakse hoopis rohkem tähelepanu kui riiklikus sektoris.

Eriharidusel on muidugi ka negatiivseid külgi. Loomulikult annab ta rikastele inimestele eelise, mis tähendab, et eliithariduse saavad võib-olla mitte kõige andekamad, vaid kõige rikkamad. Eliitharidus loob eliitklassi mitte kõige andekamatest, vaid kõige rikkamatest. Probleemi aitaks korrigeerida haridusosaku rakendamine.

Haridusosak

Oletagem, et kõigis Eesti Vabariigi ülikoolides ja rakenduskõrgkoolides on 1994. aastaks kehtestatud õppemaks, samal ajal antakse aga kõigile 1994.a. keskkooli lõpetanuile koos küh-

sustunnistusega haridusosak, mis on omamoodi väärtipaber. Pärast sisseastumiseksamite sooritamist ja vastuvõttu annab vastne üliõpilane õppemaksu asemel kõrgkooli raamatupidamisse oma haridusosaku, mille kool esitab rahandusministeeriumile. Too kannab koolile üle rahasumma, mis vastab osakute arvule ja katab osakut valdavate üliõpilaste semestri õppemaksu. Järgmise semestri alguses esitab ülikool uue nõudluse rahandusministeeriumile. Osak kehtib kolm aastat. See on turumajanduses pikk aeg ja kes kolme aasta jooksul pole suutnud sisse astuda ühtegi kõrgkooli, peab tunnistama, et mõistlik on valida mõni muu karjääriritee. Teatud osa üliõpilastest katkestab õpingud. Kui ülikool ei vormista tal- le akadeemilist puhkust, kaotab haridusosak oma kehtivuse. Muidu mitte.

Ülikoolidele annab aga Kultuuri- ja Haridusministeerium kvoodid, mille ulatuses üliõpilaste osakud kehtivad. Kui ülikool suurendab vastuvõttu üle kehtestatud kvoodi, eeldatakse, et ta toodab kõrgharidusega kaadrit üle vajaduse ja peab seda tegema omal riisikol ning saama raha teisel teel.

Väljalangenud üliõpilaste osakutel on raha olemas. Seda võib ülikool semestri jooksul ümber jaotada nende üliõpilastele, kellel osakut ei ole (näiteks lõpetasid enne 1994. aastat keskkooli).

Kui suur on osak?

Erialade ja ülikoolide kaupa erisugune. Arstiteaduse üliõpilase osak võiks olla oluliselt suurem, sest arsti koolitamine on tunduvalt kallim kui näiteks tulevase filoloogi õpetamine. Majandust ja õigusteadust ei tasuks aga riigil üldse doteerida. Juba praegu õpib eraülikoolides majandust rohkem üliõpilasi kui riigiülikoolides. Õppemaksuks raha leidmine peab näitama, kas inimene sobib ärialale või mitte. See oleks omamoodi kutsesobivuse proovikivi.

Esialgu võiks haridusosaku aluseks võtta 1993. aasta tegelikud kulud, mida edaspidi korrigeeritaks inflatsiooninäitajaga. Ka peaks ülikoolidele jääma õigus täiendava õppemaksu kehtestamiseks.

Riigikogu mõne liikme arvates võib haridusosakut võltsida. Väidan, et kergem on võltsida küpsustunnistust. Keskkoolides antakse haridusosakud välja nimekirjade alusel, mis sisestatakse rahandusministeeriumi arvutisse. Kui ülikoolid esitavad taotluse raha eraldamiseks, te-

hakse ka seda nimekirjade alusel, mida saab kontrollida.

Mida see annab?

Kõigepealt: kujuneb mingisugunegi normatiivne alus ja side üliõpilaste arvu ning ülikooli eelarve vahel.

Vastsetele üliõpilastele avanevad soodsamad võimalused eraülikoolides õppimiseks. Kaob rikka eliidi hegemoonia haridusturul.

Kaob vahe era- ja riigiülikoolide finantseerimise vahel. Tekivad võrdsemad võimalused konkurentsiks.

Muidugi tuleb näha hulk vaeva, muutes hariduse eelarve kujunemise alused ja protseduurid. Teatud momentidel on vaja töötada väga kiiresti, millega keskasutused pole eriti harjunud.

Lõpetuseks sobib eriti hästi Milton Fridmani arutelu raha kulutamise efektiivsusest. Tal on neli varianti.

Esimene: kui sa oma raha eest ostad endale, hoolitsed, et saad võimalikult palju võimalikult head võimalikult vähe raha eest.

Teine: kui ostad endale võõra raha eest, siis katsud saada võimalikult palju ja head kuludele tähelepanu pööramata.

Kolmas: kui ostad oma raha eest võõrale, siis on põhitähelepanu kulude kokkuhoiul ja osetu kvaliteet ning kogus on teisejärgulised.

Neljas: kui ostad võõrale võõra raha eest, siis on kõik üsna ükspuha.

Missugune neljast on erakooli ja missugune riigikooli variant?

KOLMAS SEADUS: MIDA AKADEEMILISEM ON HARIDUS, SEDA AUSTUSVÄÄRSEM JA KÕRDEM SEE ON.

See pole kaugeltki üheselt mõistetav valdkond. Ühed mõistavad akadeemilise hariduse all positiivset, s.t. teaduse eesrindlikke saavutusi arvesse võtvat-õpetavat-võimaldavat haridust. Teised haridust, mida antakse lihtsalt ülikooli seinte vahel. Kolmandad elukaugest haridust, s.t. haridust, mis ei suurenda šansse saada tööd.

Esineb ka alltekste, mille kohaselt tõeline haridus justkui ei peakski leidma praktilist kasutust. Nii näiteks väidab tuntud hariduspoliitik, et kool annab inimesele 12% eluks vajalikku, mis on ka loomulik. Kas seda pole vähe? Siit kumab läbi väide, et mida elukaugem on haridus, seda tõesem ta on. Järelikult on ka rakenduskõrgharidus

hariduse madalam liik ning isegi eraharidus ei saa olla tõeliselt kõrge, sest tal on rakendusmaik juures.

Loomulikult tuleb turumajanduses selline seisukoht varem või hiljem muuta. Nii on Prantsusmaal keskkoolilõpetanul vaja õppida kaks aastat, et saada sisse rakenduskõrgkooli. Ülikooli võib astuda otse pärast keskkooli lõpetamist. Muidugi tuleneb see konkreetsetest õppeprogrammidest, omandivormist ja ka Prantsusmaa eripärast ning ei tähenda, et ülikoolidiplom on madalam kui rakenduskõrgkooli oma. Igal juhul on see mõtlemapanev fakt. Kui jutt 12% vastab tõele, siis on see kurb. Ei suuda ju konkureerida tööjõuturul koolilõpetanu, kellel vaid 12% tööks vajalikke teadmisi, sellega, kellel on neid rohkem, ja ka tulevased tööandjad pole nõus maksma hariduse eest, mis pole andnud tööks vajalikke teadmisi.

NELJAS SEADUS: KÕIGE KÕRDEM DIPLOM ON RIIKLIK DIPLOM.

Nõukogude ajal andis diplom palju eeliseid. Sellest olenevad ametikoht ja palk. Nüüdseks on paljud muutunud. Teadmiste-õskuste vastavus töökoha nõuetele ja õppimispotentsiaal on esmane (tööandja teeb selle kindlaks intervjuu korras). Diplom on hoopis vähema tähtsusega. Küll aga loob see enne intervjuud teatava eelsoodumuse, sest mõne kooli diplom on tuntum kui teisel. Et paljas diplom enam kõike ei otsusta, ei peaks koolijuhate kurvaks tegema, vaid hoopis motiveerima just niisuguste teadmiste andmisele, mis tulevastel töökohtadel on vajalikud. Kool ei saa olla diplomite väljaandmise asutus, vaid haridustandev asutus. Diplomit tuleb käsitleda kui tõendit, mis näitab, kas ja kuidas kool on lõpetanud.

LÕPETUSEKS.

Ülalöeldut ei tule võtta valmislahenduste pakkumisena. Pigem on see vastamata küsimuste rida, millega võiksid haakuda Eesti hariduse pärast südant valutavad inimesed, et ajakirjan- duses või ka konverentsil rääkida selgemaks hariduse jäämäe veealust osa. See on üheksa kümnendikku ja sellest on olemas palju.

MADIS HABAKUK,
EESTI KÕRGE
KOMMERTSKOOLI
PRESIDENT

TIPA-TAPA NII, TIPA-TAPA NAA...

(Vt. "Sirp" nr-d 30, 32, 33, 34, 36)

Kevadel 1950 Eesti spordis korraldatud pogrommikitse puhul tabab praegust vaatlejat hämming: algul kapitaalne kogupauk, siis samasugune vaikus kuni tänase päevani välja. Kes alustas, miks alustati, kes lõpetas, miks lõpetati — ei vähimatki jälge.

NUPUTÖSTJATE OMAALGATUS?

Nagu juba öeldud, olid kõige usinamad maletajad. "Kehakultuur" avaldas oma toimetuskirjanduse artikli "Paljastada ja kõrvaldada kodanlikud natsionalistid Nõukogude Eesti keha-kultuuriliikumises" üheksandas numbris, mis jõudis rahva ette mai keskpaiku. 15. mail oli koos Tallinna malekultuuri keskkomitee VIII pleenumi otsustest ja nende järeldestest kõigil meie elualadel, sealhulgas ka males". Päev hiljem andis "Noorte Hääl" laiemalt teada "Tõsistest puudustest Eesti NSV maleliikumises", kaks päeva hiljem resümeeeris "Õhtuleht" ühemõtteliselt "Lõpp kodanlike natsionalistide sepitsustele".

Mõlemas kirjutises nahutati Kerest. NH: "Malealastest raamatutest on Eesti NSV-s Paul Kerese poolt välja antud "Malekool" I ja II ja "Maailmameistri turniir Haag — Moskva 1948". Otsekohe aga tuleb ära märkida nende teoste äärmiselt apoliitsust. Eessõnu iseloomustab ilmne kroonulikkus. Väga suur rõhk on nendes raamatutes pandud kodanlike malemeistrite partiide tsiteerimisele, on isegi kohati toodud fašistlike meistrite partiisid. "Maailmameistri turniir" jätab mulje, nagu oleks vene malekooli parima esindaja Botvinniku hiilgav võit, mis kujutab endast nõukogude malekooli triumfi — juhuslikkust. Selle asemel, et esile tuua nõukogude malekultuuri eesrindlikku osa maailma maleliikumises, selle asemel, et näidata kodanliku maletamise mandumist — on toodud kuivad statistilised tabelid. P. Kerese raamatus pole leitud ühtegi südamest sooja sõna Botvinnikule. Ja ka edaspidiste partiide kommentaaride toonist ja iseloomust võib teha järelduse, nagu püüaks P. Keres alhinnata Botvinniku võitu, vähendada tema võidu tähtsust."

Õ: "Lubamatult nõrk on olukord ka malekirjanduse alal. Pikemat aega maletajate "šefiks" olnud kodanliku natsionalisti Nuudi mõju alla sattus suurmeister Keres. Nii polegi üllatav, et Kerese "Malekool" on apoliitiline, tuginedes peamiselt tundmatute Lääne-Euroopa maletajate tühistele partiidele.

Maailmameistri turniiri käsitlevas raamatus lubab aga Keres endale nõukogude malekooli eesrindlikema esindaja Botvinniku saavutuste alavääristamist."

Nagu kaks papagoid, kes peaaegu sõna-sõnalt kordavad "Kehakultuuri" väljamõeldisi. Või õppis "Kehakultuur" hoopis nende, ikkagi maletajate käest? Ent oodakem. 10. mail oli tuntud meister ja resoluutne kommentaator Panov Moskvas paberile pannud: "Keres kasutas talle antud tribüüni välismaiste teoreetikute, koguni fašistlike palgasulaste ja nõukogude rahva paadunud reeturite pidurdamatuks ülistamiseks... Tšigorini ning teiste vene ja nõukogude teoreetikute saavutusi esitab Keres väga juhuslikult. See-eest välismaiste teoreetikute prioriteet, enamikus võlts ja tõestamata, on serveeritud hoolikalt ja armastusega... Loominguline šabloon, haltuuralik suhtumine on tänuks pinnaseks kõige välismaise ees kummardamisele, kosmopolitismile, poliitilistele ja teoreetilistele vigadele."

Vaevalt, et Moskva tuus ja Tallinna sellid kooskõlastatult tegutsesid. Järelikult jõuame jälle sinna: aeg oli niisugune... Ei tea, võõrsil leidis ometi male ja Kerese kaitsjaid, kes ei kartnud välja astuda. Panov oli oma allkirjale küll lisanud VK(b)P liige, aga tema "retensioon" jäi Venemaal sellegipoolest avaldamata.

Kodus võeti käsile muidugi ka väikemeistrid. Kõige kõvema sauna sai juba minemapekstud mees. NH: "Kuni viimase ajani eksisteeris vabariiklik malesektsoon ainult paberil ja maleliikumise kollektiivse juhtimise asemel tegutses ainult üks isik — omakasupüüdlik selgrootu kriitikasummutaja — Richard Pruun. Nelja aasta jooksul arendas Pruun ilusate sõnade taga kahjuritugevust Eesti NSV maleelus." Õ: "Kahjuliku tegevuse taimelavaks oli siin Vabariiklik Maleklubi, mille direktorina võimutses kuni viimase ajani kodanlik natsionalist Richard Pruun."

Materdamiseks kõlbas ka paar kuud klubi instruktoriks olnud, nüüd taas Siberis saadetud Zimmermann. Õ: "Pole juhuslik, et Pruuni soosimise alla sattus kodanluseaegse rahandusministri (majan-

dusministri — V.H.) poeg J. Zimmermann, kes tõi maleklubisse kraadeliku žargooni ja kraadelikud kombid." Mahakantute kõrval ei tohtinud unustada omasidki. Õ: "Maleklubi määrdunud õhkkond mõjutas ka Vabariikliku male-kabesektiooni presiidiumi esimeest Rosenfeldi. Käesoleval aastal võitis Rosenfeld oma šefluse alla andeka naismaletaja Naltingu, kuid selle asemel, et Naltingut igakülgselt arendada, kasseeris ta välkpartiides "kooliraha" sisse naismaletajalt Heldnalt."

Mängijatest sattus hammasrattaste vahele 1948. aasta ENSV meister Arulaid. NH: "Arusaadavalt ei olnud sellises õhkkonnas paika nõukogude spordieetikale. Iseloomulik sellele umbsale ja pehkinud õhkkonnale oli Arulaidi käitumine, mis viis teda lõpuks diskvalifitseerimisele." Õ: "Maleklubist päritud moraalse laostumise kehastajaks sai meistrikandidaat Arulaid." Ägedalt sekkus "Kehakultuuri" malenurk: "Suurt kahju meie maleliikumisele on toonud A. Arulaid, moraalselt ja poliitiliselt laostunud inimene, kellel pole midagi ühist nõukogude maletaja kõrge nimetusega." Lumevall aina veeres, Tartu "Edasi" väitis sellesama igasugusest ühisõendamise eemalseisva Arulaidi kohta: "Meie noore vabariigi maletagevuse juhtideks olid endid manööverdanud sellised paadunud natsionalistid, nagu Richard Pruun, Arulaid jt."

"Moraalselt laostunud natsionalist" oli oma õnnetuks äsjase välktšempionaadi ajal (1. mail, seega just puhastuskampaania eel) tülli läinud ühe vastasmängijaga. Veidi ägeda loomuga spordimees laskis ennast provotseerida ja nõnda oligi vajalik patuoinas kohe võtta.

Vaielda ei lastud kellelgi, keegi enam ei tahtnud vaielda. Eksdirektor Pruun palus tol maleaktiivi koosolekul sõna: "Seltsimees Stalin ütles, et kui inimene eksib nõukogude korra vastu, siis on ta nagu sohu ära uppunud. Nüüd olen mina ära uppunud." Muide, et Paul Keres võistles parajasti pretendentide turniiril Budapestis, läks Maria Keres kuulama, mis seal aktiivil õieti toimub. "Kõik said hirmsasti pähe, kuid Pauli kohta ei öeldud suurt midagi. Seda rohkem oli pärast lehtedes." Nähtavasti juleti tema puhul siiski ainult selja tagant virutada.

PATISEIS EI TÄHENDA VEEL VIIKI

Maletajad olid endiselt eesliinil. Kui uskuda päevalehti, siis kukkus "Kehakultuuri" üleskutse paljastada ja kõrvaldada kõigi teiste spordialade puhul nagu musta auku — ei leia ainsatki rida, ühtegi vastukaja, et käib suur sõnnikuvedu. (Tõesti intigeeriv lugu, kultuuririndel ju kajati ja reageeriti vahetpidamata.) 24. mail raporteeris malesektiooni esimees Rosenfeld NH-s: abistatakse malekosakonda poliitiliste loengute plaani koostamisel ja selle tegelikul läbiviimisel; otsustavalt võideldakse avaliku printsiipialse kriitika avaldamise eest, tõmmatakse maleaktiiv elavasse ühiskondlikku töösse; korraldatakse Kerese raamatute läbiarutamine. Jne. jne.

Kas on vaja lisada, et kõik see tühi jäi tegemata, seda isegi ei proovitud teha? Missugune oli kampaania tõeline järelmõju?

Keres saabub Budapestist alles mai lõpus. Maria Kerese mäletamist mööda oli ta ainult naernud, lausunud oma "poliitiliselt kahjulike" raamatute toimetajale ja klassivennale Rebasele: "Mõtlesin, et sa saad raha, suurt tööd ei ole, nüüd said kõik kühjaga." Isok, vabariikliku spordikomitee üks juhte: "Mulle tundus, et natuke leilis oli isegi alati rahulik Paul Keres, ta hakkas harvemini komitees käima, enam ei tahtnud niisama juttu ajada." Kui suurmeister oli mänginud õige kahvatult N. Liidu 1948. aasta tšempionaadil, kirjutasin NH-s: "Seisukoha taastamiseks maailma ühe tugevaima maletajana tuleb Keresele vabastada oma erakordne talent talle vähesobivast mängustiliist." Selle koolipoisiliku leppimatuse demonstratsiooni peale olevat Keres olnud maruvihane. Vähemalt niiviisi andis mulle edasi Rosenfeld. Huvitav, mida tundis Keres nüüd Rosenfeldi enda kirjatükki lugedes?! Autor esines küll varjunime all...

Hiljuti vaatasin 1950. aasta filmikroonikat. Keres on pandud seal üht oma võistlemist kommenteerima. Mäherdune paljastav materjal: värske N. Liidu tšempion räägib kõige nõukogulikumaid sõnu, aga kuidas need nagu pähetuubitud sõnad kõlavad! Samas oli ta tõesti võitnud ülelihtsised meistrivõistlused, võitis pärast võimalikke üleelamisi neli suurturniiri järjest,

edestas kaks korda maailmameister Botvinnikut. Võib julgesti öelda, et suvest 1950 stigiseni 1952 oli Keres üldse kõige edukam maletaja, et see oli tema sõjajärgne hiilgeperiood. Otsi siis loogikat! Tol 1950. aastal tuli tal kodus siiski veel üks alandus üle elada. Tallinnas korraldati N. Liidu ametiühingute tšempionaat tennis. Keres, päris hea sellelgi alal, jõudis paarismängus (koos Taftiga) poolfinaali. Mehed olid juba lahti riietumas, kui saabus käsk: Taft tuleb võistlustelt kõrvaldada! (Varsti ootas teda Vorkutareis.) Vaat, seda üleriie tagasi selgatoppimist oleks vaja olnud filmilindile jäädvustada.

TEISED SÜÜALUSED?

Richard Pruun leidis tööd kusa-gil gaasikontoris, mängis vaikselt veel mitmel Eesti NSV tšempionaadil. Diskvalifitseeritud Arulaid pidi kaks aastat ootama. Ta oli kahekümnekuune, need aastad oleksid võinud olla tõusuaastad, tema parimad aastad. Ülejäänud seltskond püsis jõudumööda edasi. Klubis kannatasid algul arhiiv ja raamatukogu. Natsionalismist puhtaksrokkimise tuhinahävitati isegi sajan-divahetusel loodud vene maleseltsi protokollid, Eesti Maleliidu oma-dest rääkimata. Siis jõudis järjekord klubi enda kätte. Mängiti maha suu-repärased ruumid Müürivahe tänavas, koliti üha viletsamatesse varjualustesse — lõpuks ei olnudki pealinnas enam vähem korralikku maleklubi. Kadus ka kunagine loomulik korporatsioonivaim, tippmängijad kohtusid ainult võistlustel. Pikkamööda kuivas kokku järelikasv. Kui neljakümne aastate lõpp ja veel viiekümne aastate algus löid areenile järjest uusi tähti, siis viiekümne aastate lõpus nähti vabariigi tšempionaatidel vaid üksikuid teisejärgulisi nustlunukaid.

Siin võiks punkti panna. Mul on aga õnnestunud koguda täiendavat informatsiooni selle kogu Eesti spordis õletulena pahvatanud ja kustunud kampaania kohta, mis ehk väärib edasiandmist. Nõnda et lõpu teeme järgmisel korral.

VALTER HEUER

Pilt 1951. aasta märtsist. Paul Keres võtab Leningradi Soome vaksalis vastu Botvinniku ja Bronsteini tiitlimatšile siirduvaid tähtsaid külalisi. Vasakult matši kohtunik suurmeister Ståhlberg koos abikaasaga ja FIDE president Rogard. Keres on nagu Keres ikka — elu läheb edasi.

"Sirbi" toimetust võtab REKLAAMI ja KUULUTUSI vastu iga päev kl. 11–15. Tel. 60 17 03, 60 19 24.

ESTONIA TEATER

Reedel, 1. X kl. 19 "Boriss Godunov"; laup., 2. X kl. 19 "Variatsioonid"; "Preili Julie"; pühapäev, 3. X kl. 12 "Kevade"; kl. 19 "Boriss Godunov"; kolmapäev, 6. X kl. 19 "Mustasparun"; neljapäev, 7. X kl. 19 "Luikede järv" (Kaie Kõrb ja Viesturs Jansons); reedel, 8. X kl. 19 "Traviata"; laup., 9. X kl. 19 "Luikede järv"; pühapäev, 10. X kl. 12 "Pipi Pikksukk"; kl. 19 "Armujook".

EELTEADE

16. oktoobril kell 12 alandatud hindadega etendus pensionäridele — ooper "Traviata" (piletid 1 ja 3 kr.).

Tellimused tel. 44 44 24.

15. okt. kl. 18, 16. okt. kl. 18, 17. okt. kl. 17 esietendus LINNAHALLIS muusikal "West Side Story".

Piletite tellimine Estonia Teatris tel. 44 44 24 ja Linnahallis tel. 60 13 44. Piletite hind 15, 25, 35, 50 kr.

Piletid müügil Estonia Teatri ja Linnahalli kassades.

ESTONIA TEATRI TALVEAED

Laup., 2. X kl. 18 hooaja avavõistlus: kohtumine Eri Klasiga; õhtul juhib Arne Mikk; teisipäev, 5. X kl. 20 mängivad "Tallinn-Brass" ja puupilli ansambel, dirigent Ott Kask; kolmapäev, 6. X kl. 18 "Kaasaegsed Raimond Valgrest" (helilooja 80. sünniaastapäevaks). Esinevad Eve Sanin, Arved Haug, ansambel "In Swing"; õhtul juhib Eino Avarsoo; neljapäev, 7. X kl. 17.30 G. B. Pergolesi koomiline lühiooper "Teenija-käskijanna" (vana lugu tänapäevasele vaadatuna), lavastaja Neeme Kuningas; laup., 9. X kl. 15 "Perekohvik": teatrit raagib ja esinejad tutvustab Arne Mikk.

EESTI DRAAMATEATER

Seoses näitleja haigestumisega on muutused oktoobrikuu repertuaaris.

Reedel, 1. X kl. 19 "Meister", kl. 19 "Kolm öde" (väikeses saalis); laup., 2. X kl. 19 "Naiste kool"; pühapäev, 3. X kl. 19 "Iluduskuninganna" (viimast korda statsionaaris); teisipäev, 5. X kl. 19 "Lavalised segadused", kl. 19 "Hanjo" (väikeses saalis); kolmapäev, 6. X kl. 19 "Tagasitulek isa juurde", kl. 19 "Raudtee" (väikeses saalis); neljapäev, 7. X kl. 19 "Kuningas Oidipus", kl. 19 "Fernando Krapp saatis mulle kirja" (väikeses saalis); reedel, 8. X kl. 19 "Naiste kool", kl. 19 "Toalähing" (väikeses saalis); laup., 9. X kl. 19 "Proua de Sade"; pühapäev, 10. X kl. 19 "Naiste kool"; kolmapäev, 13. X kl. 19 "Meister"; neljapäev, 14. X kl. 19 "Biloxi blues", kl. 19 "Fernando Krapp saatis mulle kirja" (väikeses saalis); reedel, 15. X kl. 19 "Lavalised segadused".

TEATER "VANALINNASTUDIO"

SAKALA KESKUSE TEATRI-SAALIS

Reedel, 1. X kl. 18 "Ringmäng" (piletid 10–2 kr.); pühapäev, 3. X kl. 18 "Meie, patused" (eelviimast korda, 10–2 kr.); teisipäev, 5. X kl. 18 "Iga varas pole suli" (8–2 kr.); kolmapäev, 6. X kl. 18 "Ringmäng" (10–2 kr.); neljapäev, 7. X kl. 18 "Prügikast ehk Alguse asi" (20–5 kr.); reedel, 8. X kl. 18 "Kolmas sõna" (eelviimast korda, 10–2 kr.).

Piletid müügil 2 nädalat ette Sakala Keskuses (Sakala 3) tööpäeviti kl. 14–18, puhkepäeviti 1 tund enne etendust ja vanalinna kassas iga päev kl. 10–18.

EESTI NOORSOOTEATER

Reedel, 1. X kl. 13 ja kl. 15 lasteetendus "Kolm porsakest ja hea hunt" (Jõhvi teatrimajas).

EESTI RIIKLIK NUKUTEATER

Hooaja avatendused
Laup., 2. X kl. 12 Helle Laasi muinasjututund "Kõni muinasjutud" (esietendus); pühapäev, 3. X kl. 12 "Hendrik Toompere ja Heino

Seljamaa kahekesi kuues osas"; neljapäev, 7. X kl. 11 "Mine põrgusse"; reedel, 8. X kl. 11 "Kõni muinasjutud", kl. 11 ja 14 "Hendrik Toompere ja Heino Seljamaa kahekesi kuues osas" (Tartus Sõbra Majas).

VILJANDI DRAAMATEATER
"UGALA"

Pühapäev, 3. X kl. 14 "Preili Julie", kl. 16 "Ellujäämisjuhised vanale daamile" (esietendus), kl. 19 "Hiirtest ja inimestest"; esmaspäev, 4. X kl. 19 "Pikk tee Veronasse"; teisipäev, 5. X kl. 19 "Ellujäämisjuhised vanale daamile"; kolmapäev, 6. X kl. 19 "Ellujäämisjuhised vanale daamile"; neljapäev, 7. X kl. 19 "Preili Julie".

VON KRAHLI TEATER
(Rataskaevu tn. 10)

TEATRI BAARIS

Reedel, 1. X kl. 20 Kalev Veltuti Swing Band (pilet 10.-); laup., 2. X kl. 20 Claymakers (tasuta); esmaspäev, 4., kolmapäev, 6. X kl. 21 Zarah Leanderi laulude õhtu" (10.-).

7.–10. X festival "Jazzkaar": neljapäev, 7. X kl. 19 "Tunnetusüksus"; "Ajastajad", Otomo ja Alfred States (Jaapan) (30.-); reedel, 8. X kl. 19 Kalev Veltuti Swing Band; Eestlased—Rootsi—Taani Baltic Quartet (30.-); laup., 9. X kl. 19 Avo Tamme Band; Alex Abravanel (Kreeka), Urmas Lattika Band (30.-); pühapäev, 10. X kl. 19 Sergei Manukjani duo (Armeenia), "Galaxy" (Senegal; 30.-).

"EESTI KONTSERT"

ESTONIA KONTSERTSALAIS: esmaspäev, 4. X kl. 19 Washingtoni Rahvuslik Sümfooniaorkester, solist Ignat Solzhenitsyn (klaver), dirigent Mstislav Rostropovich. Kavas Schuberti Sümfoonia nr. 8 "Lõpetamata", Šostakovitši Klaverikontsert nr. 1, Schnittke Sümfoonia nr. 6.

VÄRAVATORNIS: laup., 2. X kl. 16 "Hortus Musicus". Louis XIV aegne muusika.

NIGULISTES: pühapäev, 3. X kl. 11.30 muuseumi muusikatund. Eesti Muusikaakadeemia. Esinevad Aaro Tetsman (orel) ja Merle Jalakas (sopran). Kavas Bach, Buxtehude, Guilman; kolmapäev, 6. X kl. 19 Thorsten Mader (orel, Saksa-maa). Kavas Lübeck, Bach, Haydn, Mozart, Franck, Reger.

TALLINNA RAEKOJA SAALIS: kolmapäev, 6. X kl. 19 Saksa kultuuripäevad Baltikumis. Lars Vogt (klaver). Kavas Haydn, Schumann, Brahms.

MUSTPEADE MAJA VALGES SAALIS: reedel, 1. X kl. 19 rahvusvahelisele muusikapäevale pühendatud pidulik kohviõhtu muusika ja muusikutega: ERSO, Kammerorkester, solistid. Dirigent Arvo Volmer.

MUSTPEADE MAJA OLAVI SAALIS: teisipäev, 5. X kl. 19 esiettekannetega kevadkava. Esinevad Mihkel Peäske (flööt), Toomas Vavilov (klarnet), Tanel Joamets (klaver), Jana Peäske (klaver).

EESTI MUUSIKAKADEEMIA

MATKAMAJAS: reedel, 1. X kl. 17 kontsert "Naise elu ja armastus". Laulab Maarja Haamer-Renter (sopran), klaveril Hanna Renter. Kavas R. Schumanni ja R. Straussi loomingut.

NIGULISTES: pühapäev, 3. X kl. 11.30 esineb Aaro Tetsmann (orel), kaastegev Eva Rand (sopran). Kavas Bach, Buxtehude, Guilman.

OLAVI SAALIS: pühapäev, 3. X kl. 17 kitarrimuusika kontsert. Esineb Kuldar Kudu (kitarr), kaastegevad Eva Uibo (viul), Margit Tisler (viul), Maria Lang (tsello). Kavas Giuliani, Paganini, Sor, Villa-Lobos, Vivaldi.

TALLINNA
MUUSIKAKESKKOOL

TEATRI JA MUUSIKAMUUSEUMIS: pühapäev, 3. X kl. 16 kooli tšelloosakonna õpilaste kontsert.

NIGULISTE KIRIK

Laup., 2. X kl. kl. 11.30 kontsert "Missa de Sancta Maria", T. L. Victoria ja gregooriuse koraal. Laulab ER-koor Toomas Siitani juhatusel.

VEEL SAAB TELLIDA
"SIRPI"
AASTA LÕPUNII
HIND: 1 KUUKS 8 KROONI,
INDEKS 69786

OXFORD COLLEGES HOSPITALITY SCHEME FOR EAST-EUROPEAN SCHOLARS

July — September 1994

Applications are invited from scholars from Central and Eastern Europe (normally university teachers or members of research institutes) who wish to work in Oxford libraries or consult Oxford specialists in their subjects.

A visit would be of one month's duration.

The Oxford Colleges Hospitality Scheme scholarship includes:

- a round-trip airfare to Oxford;
- free accommodation and meals;
- temporary membership of the Senior Common Room;
- extra allowances for personal expenses, xeroxing etc.

Scholars should have a good knowledge of spoken English.

Preference is given to those completing work for an advanced academic degree or working on a specific project such as a book or a new course of lectures.

Application deadline is October 31, 1993.

Application forms and further information are available at:

Open Estonia Foundation
Olevimägi 12
EE0101 Tallinn
Tel. (22) 60 18 95
Student Advising Centre
Struve 1
EE2400 Tartu
Tel. (234) 34 756

RE KIRJASTUSE "PERIOODIKA"

väljaannete tellimis- ja üksikmüügi hinnad 1994.a.

Indeks	Väljaande nimetus	Ilumissagedus aastast	Aasta tellimis-hind	I.p.a. tellimis-hind	Ühe kvartali tellimis-hind	Ühe kuu tellimis-hind	Ühe numbrü üksikmüügi hind
AJALEHED							
69786	Sirp	52	156.-	78.-	39.-	13.-	4.-
69783	Õpetajate Leht	52	52.-	26.-	13.-	4.50	1.50
AJAKIRJAD							
78163	Akadeemia	12	72.-	36.-	18.-	6.-	8.-
78162	Autorevüü	12	98.-	49.-	24.50	8.15	8.95
78191	Eesti Arst	6	48.-	24.-			9.-
78279	Eesti Loodus	12	96.-	48.-	24.-		10.-
78189	Haridus	4	16.-	8.-			6.-
78167	Keel ja Kirjandus	12	60.-	30.-	15.-	5.-	6.-
70880	Linguistica Uralica	4	36.-	18.-			10.-
78174	Looming	12	84.-	42.-	21.-	7.-	8.-
78175	Loomingu RK	52	215.-	107.50	53.75		6.-
78221	Maakodu	12	84.-	42.-	21.-	7.-	8.-
78222	Põllu-majandus	12	60.-	30.-	15.-	5.-	6.-
78224	Teater. Muusika. Kino	12	60.-	42.-	21.-	7.-	8.-
78230	Tehnika ja Tootmine	12	96.-	48.-	24.-	8.-	9.-
78245	Vikerkaar	12	72.-	42.-	21.-	7.-	8.-
78246	Raduga	12	72.-	42.-	21.-	7.-	8.-
TA TOIMETISED							
78152	Bioloogia	4	36.-	18.-			10.-
78156	Füüsika. Matemaatika	4	40.-	20.-			11.-
78154	Geoloogia	4	32.-	16.-	9.-		
78155	Keemia	4	36.-	18.-			10.-
78158	Ökoloogia	4	32.-	16.-			9.-
78153	Humanitaar- ja Sotsiaalteadused	4	40.-	20.-			11.-

Tellimusi võtavad vastu postitettvõtted, sidejaoskonnad, ajakirjanduslevi ettevõtted ja nende õigusjärglased maakondades ja linnades. Jälgige reklaami!

EESTI MAALIKUNSTNIKE LIIDU üldkogu koosolek

toimub 12. oktoobril kell 16 "Ku-Ku" klubi raamatukoguruumis.

PÄEVAKORD:

1. Uute liikmete vastuvõtt.
 2. Jooksev info.
 3. Esimehe tagasiastumine.
- (Palun pakkuda uusi kandidaate.)

"DEUTSCH UND UNDEUTSCH"

Niisugune konverents (korraldajad Kulturstiftung der Deutschen Vertriebenen ja Baltisaksa Kultuuri Selts Eestis) toimub 2.—4. oktoobril Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituudis. Esinevad külalised Saksamaalt, samuti eesti ajaloolased E. Jansen, I. Jürjo, J. Kivimäe, M. Kivimäe, T. Veispak.

"Sirbi" toimetis võtab REKLAAMI ja KUULUTUSI vastu iga päev kl. 11–15. Tel. 60 17 03, 60 19 24.

RAIMOND VALGRE MUUSIKAPÄEVAD

2.–7. oktoobrini Tallinnas

Laup., 2. X kl. 18 MUSTPEADE MAJAS kontsertball "Raimond Valgre ja tema aeg", esinevad H. Zeigeri bigbänd, ansambliid "Evergreens", "In Swing", "Baberquet" jt.; pühap., 3. X kl. 16 TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUMIS näituse avamine ja meenutuste õhtu, mida juhivad V. Ojakäär; kolmap., 6. X kl. 18 ESTONIA TEATRI TALVEAIAS esineb ansambel "In Swing"; neljap., 7. X kl. 13 METSAKALMISTUL mälestusküünla süütamine R. Valgre kalmul; kl. 18 SAKALA KULTUURIKESKUSES kontsert "Muinaslugu muusikas", "Jazzkaare" avamine.

REEDEN REEDEN REEDEN

LINNAMUUSEUMIS (Vene tn. 17) on vaadata püsiekspositsioon "Tallinn 1700–1918", näitus "Üheksa korda mööda..." (vanad kaalud ja mõõdud) ja Varmo Pirgi mälestusnäitus. RAEVANGLA fotonäitus lastest. Andrejs Grantsi ja Inta Rūka "Portreed". Avatud 1.–31. oktoobrini kl. 10.30–17.30. Kinni teispäeval ja kolmapäeval. RAEVANGLA FOTOKELDRIS "LEE" (Raekoja tn. 4/6) fotonäitus "Päasuke saartel" (Joh. Päasuke fotod). EESTI TA AJALOO INSTITUUDI ARHEOLOOGIAMUUSEUMIS (Rüütli tn. 10) näitus "Eesti muinasajast". Avatud N–L kl. 12–16, ekskursioonidele ette tellimine tel. 44 48 05. AJALOOMUUSEUMIS (Pikk tn. 17) Eesti-Taani ühisnäitus "Taani lipp ja Eesti". LOODUSMUUSEUMIS (Lai tn. 29) fotonäitus "Saksamaa vanimad puud". Avatud K–P kl. 10–17.30. MEREMUUSEUMIS (Pikk tn. 73) Tiina Tarve veepildid. (Saab ka osta.) KIEK IN DE KÖKIS (Koman-dandi tee 2) fotonäitus "Tuhande sammuga" (Eesti Rahva Muuseumi fotokogust) ja Gints Bērziņš fotonäitus "Riia eeslinnades". Avatud T–R kl. 12–17.30, L ja P kl. 12–16.30. TEATRI- JA MUUSIKAMUUSEUMIS (Müürivahe tn. 12) püsinnäitus muuseumi pillikogust ja 3. X alates "Üht muinaslugu muusikas ma kuulen..." (mälestusnäitus Raimond Valgre). Avatud K–P kl. 10–18. EESTI RAHVUSRAAMATUKOGUS (Tõnismägi 2) näitus "Arhitektuurijoonis kui ajastu dokument" (VI korruse fua-jees); "Silvia ja Uno Prii kunstiraamatud. Annetus Rahvusraamatukogule" (peanäituse-saalis), Rahvusraamatukogu uue maja saamise lugu (Teet Malsroosi isiknäitus, III korruse kaldkäigud), inglise keele õp-pekirjandus (VII k. pealugemis-saal), "Lõuna-Aafrika metsik loodus" (Agfa-filmi konkursi 10 paremat tööd, VII k.). Avatud E–R kl. 10–20, L 10–17. TAMMSAARE MEMORIAAL-MUUSEUM (Kadriorus, Koidula tn. 12a) Saima Sõmeri keraa-mika ja tekstiil. Avatud K–E kl. 11–18. LASTE LOOMINGU MAJAS (Kuninga tn. 6) Viljandi Huvi-keskuse õpilaste tööde näitus. Laupäeviti kl. 12–15. SÄREVI KORTERMUUSEU-

MIS (Tina tn. 23–13) näitus "Mis jääb järele teatrist". Avatud E, K, N, R kl. 10–17. KALAMAJA GALERIIS (Kotzebue tn. 16) hologrammid haruldaste loomade kollektsio-nist (Boris Griniticht, Madis Proso) ja Aleks Kase akvarel-lid Kalamajast. DOMINIKLASTE KLOOST-RIS (Vene tn. 16) keskage-se raidkunsti näitus. Avatud iga päev kl. 10–18. MAARJAMÄE LOSSIS (Pirita tee 56) näitus "Traditsiooniline kostüüm ja tekstiil Inglis-maal". TARTU KUNSTNIKE MAJAS (Vanemuise tn. 26) avatakse 7. X Tartu sügisnäitus. P.S. Toi-metus palub skulptor Endel Taniloolt vabandust vale eesnime pärast. EESTI RAHVA MUUSEUMIS (Tartu, Veski tn. 32) näitus "Kaukaasia eestlased". Avatud K–P kl. 11–18. EESTI KUNSTIMUUSEUMI JÕHVI FILIAALIS (Jõhvi Kultu-rikeskuses) Ellinor Aiki maalid ja Vadim Hristoforovi fotoväl-japanek "Slaavi pärg". NARVA KUNSTIGALERIIS (Linnamuseumi filiaal, Kommu-naari tee 2) näitus Lavretsovi muuseumi kogudest, Vitali Kuznetsovi maalid "No tee lahti, Po!", natüürmort Narva muuseumi kogudest, A. More-jevi personaalnäitus, Narva kunstnike tööd ja J. Lipini foto-näitus "Jäljed veel". KOHTLA-JÄRVE PÕLEVKI-VIMUUSEUMIS Abel Lee (Kana-da) graafika ja Evald Okase "Vana Tallinn" ning tema va-rasem graafika Mart Lepa kunstikogust. SAAREMAA MUUSEUMIS (Kuressaare linnuses) näitus "Läänemeri täna – meie ohustatud keskkond" (Soo-me), Osvald Timmase (Kana-da) akvarellid, Irma Ilissoni (Haapsalu) "Kosmilised sõnu-mid" ja alates 6. X näitus "Saa-remaa vanadel postkaartidel". Avatud K–P kl. 11–17.30. TERVISHOUMUUSEUMIS (Lai tn. 30) Norra maali- ja skulptuurinäitus "Elu on kin-gitus" ning "Hingelinnud" (Epp Haabsaare setuteemalised maalid). Avatud T–L kl. 11–17. KRISTLIKUS KOHVIKUS "SAMARIA" (Vaimu tn. 3/Lai 34) Matti Pärki joonistuste näi-tus. Avatud E–R kl. 11–17. EESTI VABAÕHUMUUSEU-Mi territoorium on avatud iga päev kl. 10–18 (hooned 10–16). Ekskursioonid tel. 55 91 76. Buss nr. 21. TALLINNA LOOMAAED (Veskimetsas) avatud iga päev kl. 9–17. (Trollid 6, 7 ja 8.)

Carl Sarap & Peeter Tooming. 55
AASTAT HILJEM. VIRUMAA
1937–1992.

Kolme-kümne-aastaste teisel poolel olid Eestimaal laialt tuntud ja populaar-sed Carl Sa-rapi post-kaardid (ilmsid J. Triefeldti nime all), mis jäädvustasid Eesti linnu ja külasid, loo-dust ja arhi-tektuuri. Neil kaartidel on fikseeritud Eestimaa niisugusena, nagu ta nägi välja 55 aastat tagasi. Carl Sarap sün-dis 1892 Sompas, suri küüditatuna 1941 Solikamskis Uuralites. Albumi koostaja, tuntud filmireži-söör ja operaator, fotokunstnik Peeter Tooming mainib saatesõnas, et asudes 1992.a. suvel realiseerima projekti "55 aastat hiljem", tuli selgitada, kuidas näevad C. Sarapi pildistatud paigad ja hooned välja pool sajandit hiljem, mis on lagunenud, mis juurde ehitatud, mis peale kasvanud, mis maha raiutud. Ko-peerinud fotod nii Sarapi kui ka enda samas paigas tehtud piltide negatiivi-dest ja kõrvutanud neid, "muutsin vi-suaalselt mind ja Sarapi lahutava AJA. Eestimaale on see olnud ränk or-jaag ning selle jäljed ilmnevad fotodel-gi". Tekst eesti ja inglise keeles. Carl Sarapi negatiivid, Peeter Toominga tekst ja fotod, kaane kujundanud Tiit Allikvee. 84 lk. "Huma", 1993.

Albumi koostaja, tuntud filmireži-söör ja operaator, fotokunstnik Peeter Tooming mainib saatesõnas, et asudes 1992.a. suvel realiseerima projekti "55 aastat hiljem", tuli selgitada, kuidas näevad C. Sarapi pildistatud paigad ja hooned välja pool sajandit hiljem, mis on lagunenud, mis juurde ehitatud, mis peale kasvanud, mis maha raiutud. Ko-peerinud fotod nii Sarapi kui ka enda samas paigas tehtud piltide negatiivi-dest ja kõrvutanud neid, "muutsin vi-suaalselt mind ja Sarapi lahutava AJA. Eestimaale on see olnud ränk or-jaag ning selle jäljed ilmnevad fotodel-gi". Tekst eesti ja inglise keeles. Carl Sarapi negatiivid, Peeter Toominga tekst ja fotod, kaane kujundanud Tiit Allikvee. 84 lk. "Huma", 1993.

Bram Stoker. DRACULA.
Esimene raamat.

"Dracula" on nimetatud maailma üheks menu-kamaks õudusro-maaniks ja il-munud or-see miljonite-kes eks-plarides, sel-le järgi on loodud mit-filmsversioo-ni Romaani kesk-sed te-gelased on advokaat Jonathan Harker, preilid Mina Murray ja Lucy Westenra, doktor Se-ward jt. Romaanis kirjeldatakse nende elamusi ja juhtumusi Karpaatides asu-vas Dracula lossis, kus võimutseb eemaletõukava välismusga, teravate koerakihvade vampiir. Kõik see on kirja pandud päevaraamatute, päeviku-te ja kirjade põhjal. Kuidas need doku-mendid on omavahel seotud, selgub lugedes, öeldakse avaleheküljel. "Kõr-valdatud on kõik tarbetud seigad, et eheda kujul pääseks esile juhtunu, mis peaaegu käsitatamatu tänapäevasele uskmusele. Kogu raamatus ei leidu ühtki minevikusündmustele, mille pu-hul võiks karta mälueksimust, sest kõik valitud ülestähendused on täiesti sa-maegsed juhtunud sündmustega ning esitatud kirjapani arusaamadest ning teadmistest lähtuvalt." Inglise keelest tõlkinud Valter Rummel, kaane kujun-danud Hillar Mets. 304 lk. "Koolibri", 1993.

Raimond Kaugver. LAEVAD
KAOTAVAD TÜRRI. Romaan.

Enam kui aasta tagasi surmud Eesti kõigi aegade ühe loetava ma kirjaniku Raimond Kaugveri romaani "Lae-vad kaotavad türr". Saateartiklis "Raimond Kaugveri esi-mene roma-ni" kirju-tab Teet Kallas, et käesoleva aasta jaanuaris jõudis tema kätte väike ümbrik, milles oli 84 nummerdatud joonelist kirjapoog-na ja mõned lisalehed. Selle ümbriku leidis isa sahtlipõhast Katrin Kaugver ja loovutas selle "Kuprale", mille asuta-jaliikmeks ta isa oli. Oletatavasti on tegu kirjaniku kõige esimese romaani-ga, kirjutamisdaatum 1951. aasta suvi. Pealkirjad on Kaugveril alati meelde-jäävad või vähemalt efektsed olnud, nii on seda ka esikromani nautuke dra-maatiine ja nautuke sümbolistlik pealki-ri. Kirjaniku loomingus kordub "siin-seal kujutava kunsti motiiv, kunagi ei tõuse see aga esmateemaks. Esikromaan aga sukel-dub... lausa liigutava tarmu-kusega kunstnike ellu. Ajafoon on ilmselt kirikuksa 1950. aasta märtsiplee-ni järgne etapp, mis jättis meie kultuuri oma süge jälje. Ennekoike on

UUSI RAAMATUID

See raamandus on reetmest, eetikast ja selle puudumisest. Mõned noore kirjaniku tõsiretoorilised arutlused haakuvad üllataval kombel meie tänaste enesegelgusvaludega. Kir-janduslikult toimetanud Teet Kallas, ku-jundanud Endel Palmiste. 128 lk. "Ku-par", 1993.

EMA SÜDA. Laule emast
klaverisaatega 3

Sisaldab üheksa laulu. Helihoojad: R. Kängro, F. Mandre, F. Tamberg, H. Hindpere, U. Vinter, Arro ja F. Pääs. Kunst-liselt kujun-danud Anne Aarma. Noodi-graafika: Reino Vilgo. 20 lk. Trü-kiarv 1500. "Muusika", 1993.

Aita Kivi. TEISIKUD JA
ARMUKESED.

Oma tei-ses jutuko-gus jätkab autor naiste-maatikaga. Nagu esime-ses kogus "Üheksa ava-meelset naist", on ka käesolevas elu ja inimsuhteid kujut-tatud valda-valt naistegelaste silme läbi – sensuaalselt, avameelselt, kohati iroo-niliselt. Raamatu pealkiri ei peta: mõ-nedki konfliktid, mis edastatud olme-erootiliselt või müstilisel tasandil, tule-nevad tegelaste samasusest või armu-keserolist. Proosatekste vahel on nendega haakuvaid luuletusi. Raamatu on kirjastanud RAS "Rahva Hääl".

Veiko Belials. VIHMASTE
ÕHTUTE NUKRUS.

Peami-selt sügis-meelolusid ja loodusmõ-tisklusi kajastav värsivihik koosneb tsüklist "Õhtused varjud", "Hallid on sügise sil-mad" ja "Lui-ged loitsivad lumega".

Maad sügislehine on katmas
lapitekk
Ta serva alla suvesoojus unub
Pea leevikestest punab viirpuuhekk
Külm akna taha härmamustreid
punub

Kaas ja illustratsioonid: Peeter Vik-tor. Autori väljaanne, Tartu, 1993.

"HORISONT" nr. 5. August 1993.

"Sopa-kirjanduse fe-nomenist" kirjutab Riigi kogu saadik Peeter Lo-rents. Soo-meugnilaste üleloomu-lid olendid on aegade kuldes saanud juurde uusi jooni, nad on koha-nenud täna päeva eluolu-ga. Seda vaatleb folklorist Mail Hiie-mäe ("Uued ajad – uued kolled"). Mari-de maailma Venemaa. Kes-k-Uurali eelmäestikku viib meid Eesti Rahva Muuseumi teadur Tiia Peedumäe, toi-metuse küsimustele vastab zooloog Aleksei Turovski, sarjas "Kvartsist pär-iteni" imetleb kõige kõvemat ja kallimat mineraali teemanti akadeemik Anto Raukas. Jüriöö ülestõusust räägib Ees-ti Ajaloomuuseumi osakonnajuhataja Ivar Leimus ("Neli tonni hõbedat Ees-ti-maa eest"), 17 aastat tagasi toimunud viimastest laevamässust Läänemere-l tõstab saladuskatte Kaitseministeeriu-mi ekspert Maati Oun. Peale selle "Uudisveerud". 46 lk. Hind 7 krooni.

Heiki Rütman. SÕIDUAUTODE
REMONT.

Enda teh-tud remont hoiab sageli kokku aega, raha ja när-ve, kinnitab usku oma võimetesse ja loob kind-lustunde kau-getel sõitu-del. Käsi-rama-tus antud re-monditööde kirjeldustes on lähtutud täielikult pereauto valdaja vajadustest ja kodugaraazi võimalustest. Teine, ümbertöötatud trükk. Kujundanud Heiki Looman. 224 lk. "Valgus", 1993.

Kuldar Sink. JEHOOVA ON MU
KARJANE.

Sisaldab neli vaimulik-laulu se-gakoorile. Kujundanud Anneli Aar-ma. Noodi-graafika: Rei-no Vilgo. 36 lk. "Muusika", 1993.

Juhan Jaik. POMBI JA
ÜDSIMARDI NÕIAD. "Kupra"
kuldraamat.

Juhan Jaigi Pombi-lood kuul-tavad meie noorsookir-janduse klas-sikasse. Nende pea-tegelane Pombi on nu-tikas ja ette-võtlik poiss. Koos oma sõpradega satub ta ala-lõpmata kõik-sugu seikus-tesse, kohtub nõidadega, otsib ja leiab varandusi, tabab vargaid ning teeb pal-ju muid meheteguseid. Temast jutusta-vad ka sama autori noorsoojutud "Pombi ja esivanemate kuld" ning "Pombi ja siukuningas", mida noored veel samas sarjas lugeda saavad. Ku-jundanud Henno Kõo. Esitrükk: "Noor-Eesti" kirjastus. Tartu, 1934. 134 lk. "Kupar", 1993.

MUUSIKALEHT" nr. 13/14

on esmakordselt 24-küljeline, sees ligi 50 artiklit ja sõnumit. Tavaliste rubriikide "Regionalia", "Eestist", "Välis-maal", "70 aastat tagasi", "Instrumen-tarium", "Guinnessi rekordid" kõrval on uued rubriigid "Õppimine", "Loo-ming". Avaritkli "Lauluväljak on ohus" on kirjutanud H. Vainu. Intervjuud Kabi Lareti, Rein Rannapi (S. Kuusk) ja Paul Mägiga sisaldavad ka vähetuntud infot. Kirjutisi on rahvamuusikast, see-hulgas Igor Tõnuristi artikkel "Viilut märgiti ka labakinnastest". Ülevaated Viljandi vanamuusika festivalist, Pärnu Ooperist, Vigala ja Tahkuranna laagri-dest, Eesti kooride hiljutistest saavutus-test rahvusvahelistel konkursidel ja Eesti Rahvusraamatukogusse viimas-te kuudel saabunud raamatutest. Üld-pealkirja all "Ida ja Lääs saavad kokku ning põimuvad muusikas" on juttu heli-looja Peeter Vähi loomingupõhimõtte-test ja Jaapani noortekoori turnee-st Eestis, Soomes ja Ungaris. "Sõnumeid Eesti Muusikaõpetajate Liidult" edastab Inge Raudsepp.

Välismaalt on Reuteri artikkel "Veelalune ooper", fotomontaaž "Ese-mete ja mängu kaudu" (lastes muusi-kakiindumuse arendamisest), USA pe-dagoogi R. Rhoadese kirjutis "Eksiarvamusi elektroonilistest instru-mentidest", samuti artikkel R. Wagneri ooperi "Tristan ja Isolde" saamisloost (koos põhimõtivate nootidega) pealkir-ja all "Mälestussammas armastusele". Hind 1.50.

Tamara Sõrmus. RIDADE
TEOORIA PRAKTIKUM.

Kogu sisaldab ülesandeid ridade teooria ja selle meetodite kohta. I peatükk hõlmab arvridu, II ja III peatükk vastavalt üldiselt funktsionaalridu ja ast-meridu. Kaas: L. Krusta. Trükiarv 300. 68 lk. Tallinna Pedagoogikakooli ma-teemaatika kateeder. 1993.

Ajakiri "EHITUS- PANORAAM"

pakub lepingulist
tööd

**AJAKIRJANIKELE ja
REKLAAMITEKSTIDE
KIRJUTAJALE.**

Tel. 45 45 86.

Tallinna India Tantsu Stuudio

"AMRITA"

võtab vastu uusi liikmeid
laupäeval, 1. oktoobril
kl. 14 Lauteri 3, IV k.
Tuleme ka
meelsasti esinema.

Info tel. 55 52 87,
Pille Roosi.

Jazzkaar TALLINN INTERNATIONAL FESTIVAL

Neljap., 7. oktoobril

RESTORANIS "ELYSÉE"

kl. 13 Weekend Quiter Trio (tasuta),
kl. 21 Taani gospelgrupp (tasuta);

SAKALA KESKUSES

kl. 18 "Muinaslugu muusikas" (R. Valgre 80), esinevad A. Allvee, K.-S. Selde, "Karavan", ER-i bigbänd jt. (25 kr.),
kl. 21 Ultra Jazz — Roscoe Mitchell kvartett USA-st (25 kr.);

VON KRAHLI TEATRIS

kl. 19 Tunnetusyksus, Ajastajad, Otomo & Altered States Jaapanist (30 kr.);

"EESLITALLIS"

kl. 22 Mati Põdra Swing Band (25 kr.),
kl. 24 The Blues Mobile Band Gruusiast.

Reedel, 8. oktoobril

RESTORANIS "ELYSÉE"

kl. 13 E. Otsmani šansoonikava "Sous le ciel de Paris",
kl. 21 Alex Abravanel Kreeka ja Silver Brass;

SAKALA KESKUSES

kl. 17 Taani gospelgrupp (15 kr.),
kl. 19 Kayaka Sun Austraaliast (20 kr.),
kl. 21 "Jazz, amour, affaire" — ER-i koor G. Erikssoni ja T. Kapteni juhatusel, kaastegev I. Linna (20 kr.);

VON KRAHLI TEATRIS

kl. 19 Kalev Velthut Swing Band, Baltic Quartet, The Blues Mobile Band (30 kr.);

"EESLITALLIS"

kl. 22 Sergei Manukjani duo Armeeniast (25 kr.),
kl. 24 Galaxy trio Senegalist.

Laup., 9. oktoobril

Restoranis "Elysée"

kl. 13 Kalev Velthut Swing Band,
kl. 21 Aleksei Kuznetsovi trio Venemaalt;

ESTONIA TEATRI TALVEAIAS

kl. 18 Trio Borelius-Nyquist-Pöder Rootsist ja Baltic Quartet (25 kr.),
kl. 20 Taani gospelgrupp (25 kr.);

SAKALA KESKUSES

kl. 16 Eesti-Ameerika kvartett — T. Naissoo, T. Rimmel, D. Walsh ja B. Melvin (20 kr.),
kl. 18 Nordic Quartet (20 kr.),
kl. 21 UMO (Uue Muusika Orkester) Soomest, solist Georgie Fame Inglismaalt (30 kr.);

VON KRAHLI TEATRIS

kl. 19 Avo Tamme ansambel, Alex Abravanel Kreeka, Urmas Lattika ansambel (20 kr.);

"EESLITALLIS"

kl. 22 Baltic Quartet (25 kr.),
kl. 24 Siberi diksiländ Venemaalt.

Pühap., 10. oktoobril

RESTORANIS "ELYSÉE"

kl. 13 Trio Borelius-Nyquist-Pöder,
kl. 21 Mati Põdra Swing Band;

ESTONIA TEATRI TALVEAIAS

kl. 13 džässkontsert koolilastele (5 kr.),
kl. 18 Trio Agan-Vaigla-Varts E.R. Sööt, J. Vasar (25 kr.),
kl. 20 "Kiigelaulukuuik" (25 kr.);

SAKALA KESKUSES

kl. 16 Aleksei Kuznetsovi trio ja Sergei Manukjani duo (20 kr.),
kl. 18 Tome XX Saksamaalt (25 kr.),
kl. 20 Silvi Vrait, Claes Janson (Rootsi) ja ER-i bigbänd (25 kr.);

VON KRAHLI TEATRIS

kl. 19 Sergei Manukjani duo, Galaxy trio (30 kr.);

"EESLITALLIS"

kl. 22 Eesti-Ameerika kvartett (30 kr.),
kl. 24 SaxAppeal Band, jamsession.

CATERIID

DRAAKONI GALERII

DRAAKONI
GALERIIS
(Pikk tn. 18)
**LILLE-
PILDID.**
Avatud E—L
kl. 10—17,
T—R
kl. 10—18.

GALERII MOLEN

GALERIIS
"MOLEN"
(Viru tn. 19)
**SALONGI-
MÜÜK.
KELLAD.
AUTORIEHTED.**
Avatud T—R
kl. 10—18,
L kl. 11—15.

TOKKO & ARRAK GALERII

GALERIIS
"TOKKO &
ARRAK"
(Raekoja pl. 14)
**Jüri Arraku
GOBELAANIDE
ja GRAAFIKA
NÄITUS-
MÜÜK.**
Avatud
iga päev
kl. 11—18.

KÜÜ GALERII

KÜÜ-
GALERIIS
(Tartu, Kompanii
tn. 2)
3.—17. X
**MONOTUUPIAD,
KOLLAZID,
Valve Janovi
MAALID.**
Avatud
E—L
kl. 12—18,
P kl. 12—16.

V A A L'GALERII

GALERIIS
"VAAL"
(V.-Karja tn. 12)
5. X alates
**firma
"Skanno"
mööbel.**
Avatud T—R
kl. 12—18 ja
L kl. 12—16.

GALERII LIIVAKELL

GALERIIS
"LIIVAKELL"
(Liivalaia tn. 12)
**MAALI,
GRAAFIKA,
KLAASI ja
METALLI
NÄITUS-
MÜÜK.**
Rait Prääts.
Vitraazid.
Avatud E—R
kl. 10—18,
L kl. 10—14.

SAMMAS GALERII

GALERIIS "SAMMAS"
(Vabaduse väljak 6)
**Simo Heleniuse
PUUSKULPTUURID.**
Avatud K—P
kl. 11—18.

LÜHIKESE JALA GALERII

LÜHIKESE
JALA GALERIIS
(Lühike jalg 6)
**TARBE-
KUNSTI
NÄITUS-
MÜÜK.**
Avatud iga päev
kl. 10—20.

GALERII G

GALERIIS "G"
(Narva mnt. 2)
6. X alates
**Jüri Arraku
MAALID.**
Avatud T—R
kl. 12—18
ja L 10—17.

DECO GALERII

"DECO"
GALERIIS
(Koidula tn. 11)
**Tõnis Vint.
"Une-
väravad".**
Avatud T—R
kl. 12—18,
tel. 43 08 89.

TKM

TARTU
KUNSTIMUUSEUMIS
(Vallikraavi tn. 14)
**eesti maalikunsti
aastaist 1970—1990.**

KIVISILLA PILDIGALERIIS
(Raekoja pl. 18)
**eesti kunsti
püsiekspositsioon ja
Varmo Pergi
(1913—1980)
MAALID.**
Avatud K—P
kl. 11—18.
Tasuta sissepääs
reedeti.

KUNSTIHOONES (Vabaduse väljak 6)
**Soomes kunstnikud UNTO
HÄMÄLÄINEN, ESA LAUREMA,
ANTTI MAASALO ja OSMO
VALTONEN.**
GALERIIS (Vabaduse väljak 8)
Mari Kurismaa maalinäitus.
Avatud K—E kl. 12—18.

E E S T I K U N S T I M U U S E U M
RUUTELKONNA HOONES (Kiriku plats 1)
**"Kollaaž eesti kunsti. 1960-ndad",
püsiekspositsioon "Eesti kujutav kunst".**
Avatud K—E kl. 11—18.
Restoran "Juta" avatud iga päev kl. 11—18.
TARBKUNSTIMUUSEUMIS (Lai tn. 17)
Eesti tarbekunsti püsiekspositsioon.
Avatud K—P kl. 11—18.
KR. RAUA MAJAMUUSEUMIS (Nõmmel, Rauda tn. 8)
**Baltisaksa kunstniku Friedrich Sterni
(1812—1889) tööde näitus.**
Avatud K—P kl. 11—18.
NIGULISTE MUUSEUMIS (Niguliste tn. 13)
"Vana kunst".
Avatud K kl. 14—18 ja N—P kl. 11—18.
Tasuta külastuspäev iga kuu viimane reede.

"Sirp"
Indeks 69786

Toimetuse: EE0031 Tallinn, Toompuiestee 30. Postiaadress: EE0090 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388.

Fax 60 18 83.

Valvetelefon — 60 17 03. Peatoimetaja Toomas Kall — 44 14 16. Sekretariaat ja tegevtoimetaja Ruth Nõmm — 60 17 03. Toimetajad: kirjandus, Peeter Künster — 60 19 05; teater ja film, Maris Balbat — 60 12 46; kunst, Tiina Käesel — 60 19 05; muusika, Tiina Mattisen — 60 18 22; haridus ja teadus, Elle Anupõld — 60 19 24; poliitika ja kirjad, Valter Heuer — 44 30 05; Tartu korrespondent Tõnu Ehasalu — 34 573 (E ja N kl. 15—16); keeleteoimetaja, Lea Malvik — 60 17 03; korrektuur — 60 12 46; arvutikujundus, Gädvi Kuklase ja arvutiruum — 60 27 93; kuulutused — 60 19 24, 60 17 03.

"Sirp" ilmub kord nädalas reedeti. Väljaandja kirjastus "Perioodika", Tallinn, Pämu mnt. 8.
Trükk r/e "Printall", Tallinn. Pämu mnt. 67-a. Maht 4 trükipoognat.
Tellimise nr. 4194

Toimetuse käsikirju ei retsenseeri ega tagasta. Praaeksemplaride korral pöörduda kirjastuse tehnilise kontrolli poole, tel. 68 14 11.